

Bronsålderslämningar, järnåldersgravar och tidigmodern bebyggelse i centrala Uppsala

Bronsålderslämningar, järnåldersgravar och tidigmodern bebyggelse i centrala Uppsala

Arkeologisk schaktningsövervakning

**L1941:2293, L2019:7561, L2019:7563, L2019:7566
Kåbo 15:1, Kåbo 1:71 & Fjärdingen 1:17
Uppsala
Uppland**

Karin Stenström

Upplandsmuseets rapporter 2020:02

ISSN 1654-8280

BEARBETNING AV FOTON:
BEARBETNING AV PLANER:
OMSLAGSBILD:

BAKSIDESBILD:

GRANSKNING:
ALLMÄNT KARTMATERIAL:
GRAFISK FORMGIVNING OCH PRODUKTION:
DIGITALT TRYCK:

Karin Stenström, där inget annat anges.
Karin Stenström, där inget annat anges.
Schakt C med universitetsbiblioteket Carolina Rediviva i
bakgrunden. Foto: Karin Stenström, Upplandsmuseet.
Framschaktning av kullerstensgränden A60.
Foto: Anna Ölund.
Anna Ölund
© Lantmäteriet, dnr I2014/00634
Malin Lucas
Kph

© UPPLANDSMUSEET, 2020

Upplandsmuseet
Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
Telefon 018-169100
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Sammanfattning	6
Inledning	7
Fornlämningsbakgrund	9
Bakgrund	9
Tidigare undersökningar	15
Syfte, metod och genomförande	17
Undersökingsresultat	19
Schakt A	20
Schakt B	21
Schakt C	37
Schakt D	42
Schakt E	51
Schakt F	54
Schakt G	57
Fynd	60
Analyser	65
Utvärdering och tolkning	67
Administrativa uppgifter	74
Referenser	75
Bilagor	77
Bilaga 1–Arkeologiska objekt	78
Bilaga 2–Fyndlista	90
Bilaga 3–Osteologisk analys	96
Bilaga 4–Vedartsanalys	104
Bilaga 5– ¹⁴ C-analys	106
Bilaga 6–Makrofossilanalys	112

Sammanfattning

Under sensommaren och hösten 2019 utförde Upplandsmuseets avdelning Arkeologi en schaktningsövervakning i samband med byte av fjärrvärmeledningar, strax norr om universitetsbiblioteket Carolina Rediviva i centrala Uppsala. Sammanlagt grävdes omkring 210 löpmeter schakt. Schaktet var generellt 3–4 m brett och 1–1,9 m djupt. Stora delar av schaktet var omrört av äldre ledningsdragningar.

Det aktuella området ligger i utkanten av stads-lager L1941:2293 (Uppsala 88:1) och vid tidigare schaktningsövervakningar hade främst lämningar efter tidigmodern bebyggelse framkommit. De lämningar som påträffades vid det aktuella schaktningsarbetet spände över en lång tidsrymd, med dateringar från äldre bronsålder till tidigmodern tid.

Till bronsålder kunde främst arkeologiska objekt i form av stolphål, lager och nedgrävningar knytas (L2019:7563, L2019:7566). Detta pekar mot en användning av platsen från 1400 f.Kr. och framåt.

Två brandgravar påträffades på det topografiskt högst belägna partiet (L2019:7561). Gravarna innehöll brända ben från människa, hund, häst, fisk m.m. Här påträffades även brända kamfragment, en nit och keramik. Gravarna dateras till förromersk järnålder respektive yngre järnålder, dvs. 180–30 f.Kr. och 690–890 e.Kr. Gravarna var mycket skadade av äldre markarbeten.

Från medeltid påträffades endast ett fåtal lämningar i form av stolphål, lager och nedgrävningar. Enstaka skärvor stengods påträffades i kontexterna. Ingen direkt bebyggelse kunde knytas till tidsperioden.

De tidigmoderna lämningarna i schaktet utgjordes framför allt av husgrunder och kullerstenläggningar till en gränd och en gårdsplan. Flera av husgrunderna låg inom landshövdingeresidensets tomt, anlagd under andra halvan av 1600-talet. Här fanns även stenkonstruktioner och nedgrävningar från Geijersgårdens uthus från 1700-talet. Samtliga byggnader inom undersökningsområdet revs som senast på 1830-talet i och med uppförandet av Carolina Rediviva, vilket stämmer bra överens med fyndmaterialet som generellt kan dateras till 1600–1800-tal.

De arkeologiska resultaten bidrar till ny kunskap om den förhistoriska situationen i Uppsala. Dateringar från undersökningen understryker vikten av naturvetenskapliga analyser i integration med stadsarkeologisk metodik. Undersökningsresultaten utökar därmed kunskapen om platsens komplexitet och kronologiska spännvidd. Resultaten förtydligar även faktumet att den medeltida staden är anlagd på en plats med lång tradition i landskapsutnyttjandet.

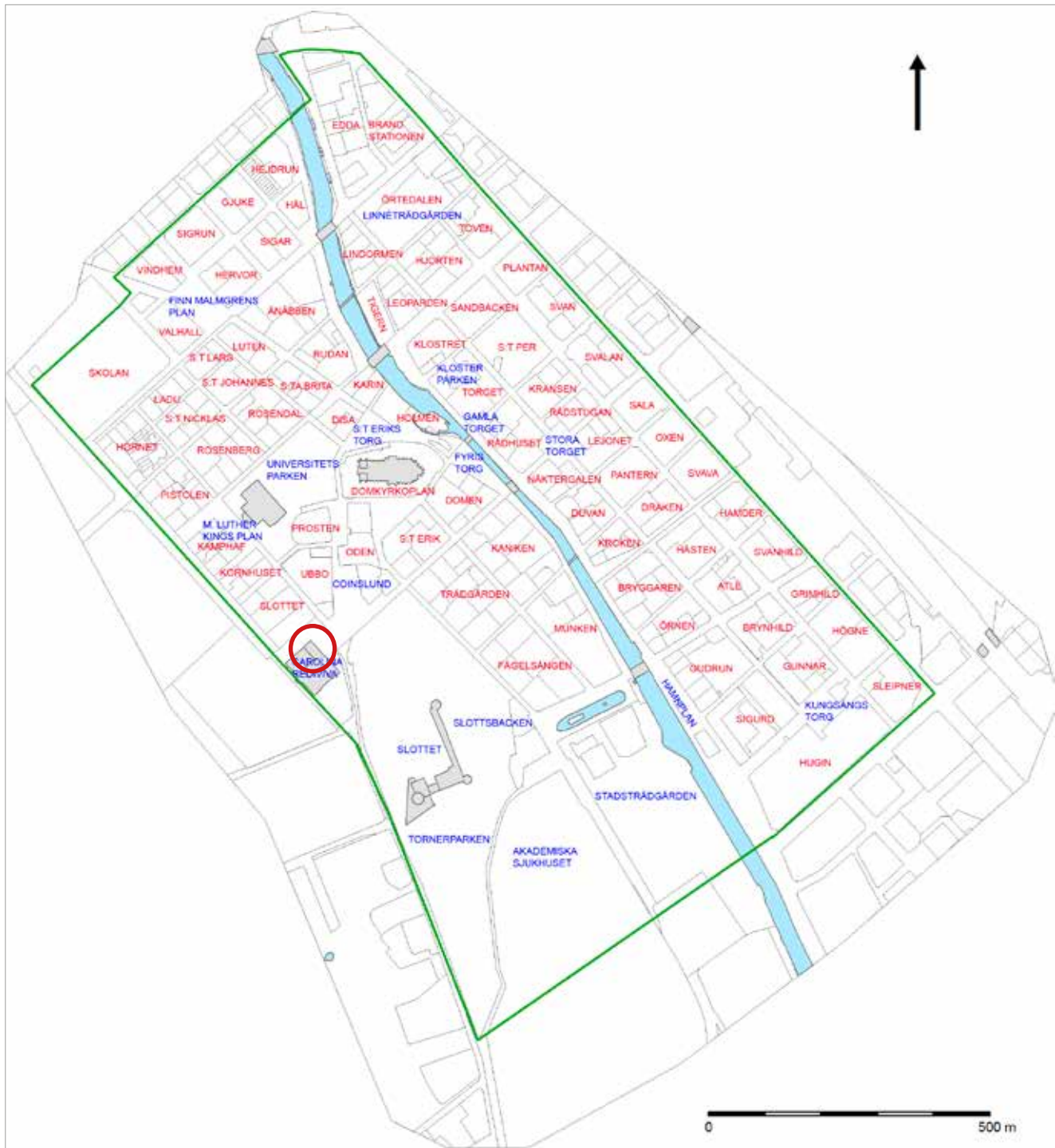

Figur 1. Undersökning vid Carolina Rediviva. Foto: Anna Ölund.

Inledning

Under sensommaren och hösten 2019 genomförde Upplandsmuseets arkeologiska avdelning en schaktningsövervakning i samband med byte av fjärrvärmeledning, strax norr om universitetsbiblioteket Carolina Rediviva i centrala Uppsala. Arbetet utfördes efter beslut av Länsstyrelsen i

Uppsala län (beslutsdatum 2019-06-05, dnr 431-2569-2019). Beställare av undersökningen var Vattenfall. Fältarbetet utfördes av Malin Lucas, Robin Lucas, Karin Stenström och Anna Ölund. Projektansvarig var Karin Stenström, som också sammanställde rapporten.

Figur 2. Uppsala stad med kvarters- och platsnamn. Grön linje anger begränsning för fornlämning L1941:2293 (Uppsala 88:1). Röd cirkel markerar plats för aktuell undersökning.

Rapporten inleds med en genomgång av områdets bakgrund, i form av fornlämningsbild, platsens historia och tidigare genomförda undersökningar, följt av syfte, metod och genomförande. Därefter följer undersökningsresultatet, som utgör en övergripande sammanfattning av vad som framkommit i schaktet. Då schaktet förgrenades och grävdes åt olika väderstreck har schaktet delats in i mindre enheter i redovisningen, benämnda A-G, för att förenkla för läsaren. Relaterat till varje enhet finns stratigrafiska beskrivningar utifrån sektionsritningar/-skisser och en kort ge-

nomgång av de framkomna lämningarna. För en mer detaljerad redovisning av de arkeologiska objekten hänvisas till bilaga 1. Efter den översiktliga genomgången av de olika schaktenheterna följer ett sammanfattande stycke om det framkomna fynden uppdelat i olika fyndkategorier. En mer detaljerad fyndlista återfinns i bilaga 2. I stycket därefter finns en sammanfattning av de genomförda analysernas resultat. Analysrapporterna redovisas i bilaga 3–6. Rapporten avslutas sedan med en utvärdering av undersökningen och en tolkning av de framkomna lämningarna.

Bakgrund

Området som berördes av schaktningsarbetet är beläget i den västra utkanten av fornlämningsområdet L1941:2293 (Uppsala 88:1), kulturlager för Uppsala stad, på Uppsalaåsens krön. Det undersökta schaktet sträckte sig från Kyrkogårdsgatan, längs den norra sidan av universitetsbiblioteket Carolina Rediviva, fram till Drottninggatan.

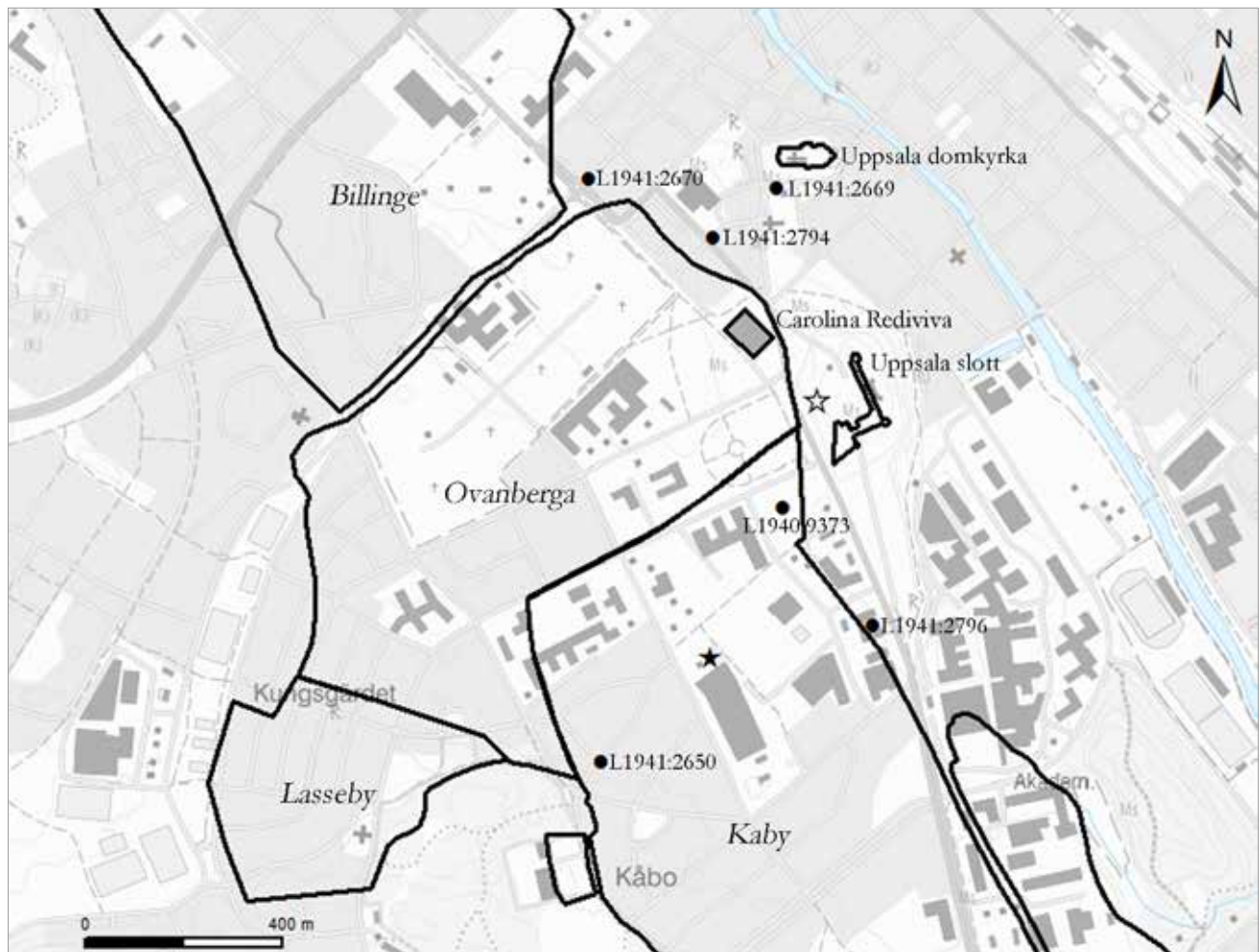
Fornlämningsbakgrund

I området kring Carolina Rediviva finns ett fåtal kända fornlämningar utöver stadslagret L1941:2293 (figur 3). Vid Slottsbacken påträffade Olof Rudbeck på 1660-talet resterna av minst en brandgrav med ”brända Beenkohl och Jernpilar” samt krukskärvor (Odenocrants 1929–33). ”Oräkneliga gravhögar” ska ha legat vid slottet och i anslutning till Uppsalaåsen, men redan på 1700-talets början hade flertalet blivit ”til åker uppkörde och till Rennarbanen planerade” (Perringskiöld 1719). Ytterligare gravar har påträffats i Kåbo knappt 900 m SSV om Carolina Rediviva. Dessa gravar benämns L1941:2650 (Uppsala 507:1) och utgörs av sex vikingatida högar, varav två skelettgravar och fyra brandgravar, som undersöktes år 1923 (se Sundquist 1953, s 120, SHM inv nr 17238). I Kåbo har även ett lösfynd i form av ett hänge med tre miniatyrskärnor påträffats, vilka sannolikt kan dateras till yngre järnålder (Hagberg 1959, s 187, UMF 5891). Omkring 600 m SSO om Carolina Rediviva, söder om Uppsala slott, finns L1941:2796 (Uppsala 525:1). Här påträffades vid schaktningar åren 1935–36 bl.a. armringar, spännbucklor, en kniv och en nyckel från vikingatid, vilka troligen var rester från tidigare bortgrävda gravar (Sundquist 1953, s 120f).

Enligt äldre skriftliga belägg ska en nu bortschaktad hög (L1941:2670, Uppsala 520:1) ha legat drygt 400 m nordväst om Carolina Rediviva. Ytterligare en hög (L1941:2669, Uppsala 519:1), kallad Kung Ubbos hög, ska ha legat mellan Uppsala domkyrka och Helga Trefaldighetskyrkan, dvs. omkring 250 m norr om universitetsbiblioteket (Sundquist 1953, s 114f).

Boplatslämningar (L1940:9373, Uppsala 697) daterade till äldre bronsålder, yngre bronsålder/förromersk järnålder och yngre romersk järnålder har påträffats drygt 300 m söder om Carolina Rediviva inom kv Plantaskolan (Fagerlund & Hennius 2014). Uppgifter finns även om en möjlig stenåldersboplats (L1941:2794, Uppsala 523:1) vid Åsgränd, ca 150 m NNV om Carolina Rediviva. Här gjordes vid schaktningsarbeten 1930 fynd av ett asklager med flertal föremål av flinta, men platsen blev inte vetenskapligt undersökt och inga av fynden tillvaratogs (Sundquist 1953, s 119). Mitt emot gamla posthuset vid Övre Slottsgatan ska en klotformig och något avplattad sten med trångt hål ha påträffats (Sundquist 1953, s 119). I det aktuella området finns således flertalet spår av förhistorisk aktivitet. För en mer omfattande redogörelse av fornlämningsbilden i Uppsala, se Kjellberg 2009.

Under högmedeltid låg flera byar på Uppsalaåsen och en av dessa, kallad *Ovanberga*, tros ha legat väster om slottet. Enligt en hypotetisk utbredning av de olika byarnas inägomark har delar av det aktuella undersökningsområdet tillhört just Ovanberga (se figur 3 samt Frölund 2019). Det finns begränsad kunskap om byn, t.ex. är bebyggelseområdet okänt. Ovanberga omnämns första gången år 1316 då en förteckning förkunnar att fyra av fem landbor tillhör Uppsala domkyrka. År 1543 eldhärjas byn och befrias därmed från skatt, ”ty tomterna äro alla ödelagde och husen avbrände” (DMS 1984, s 312f).

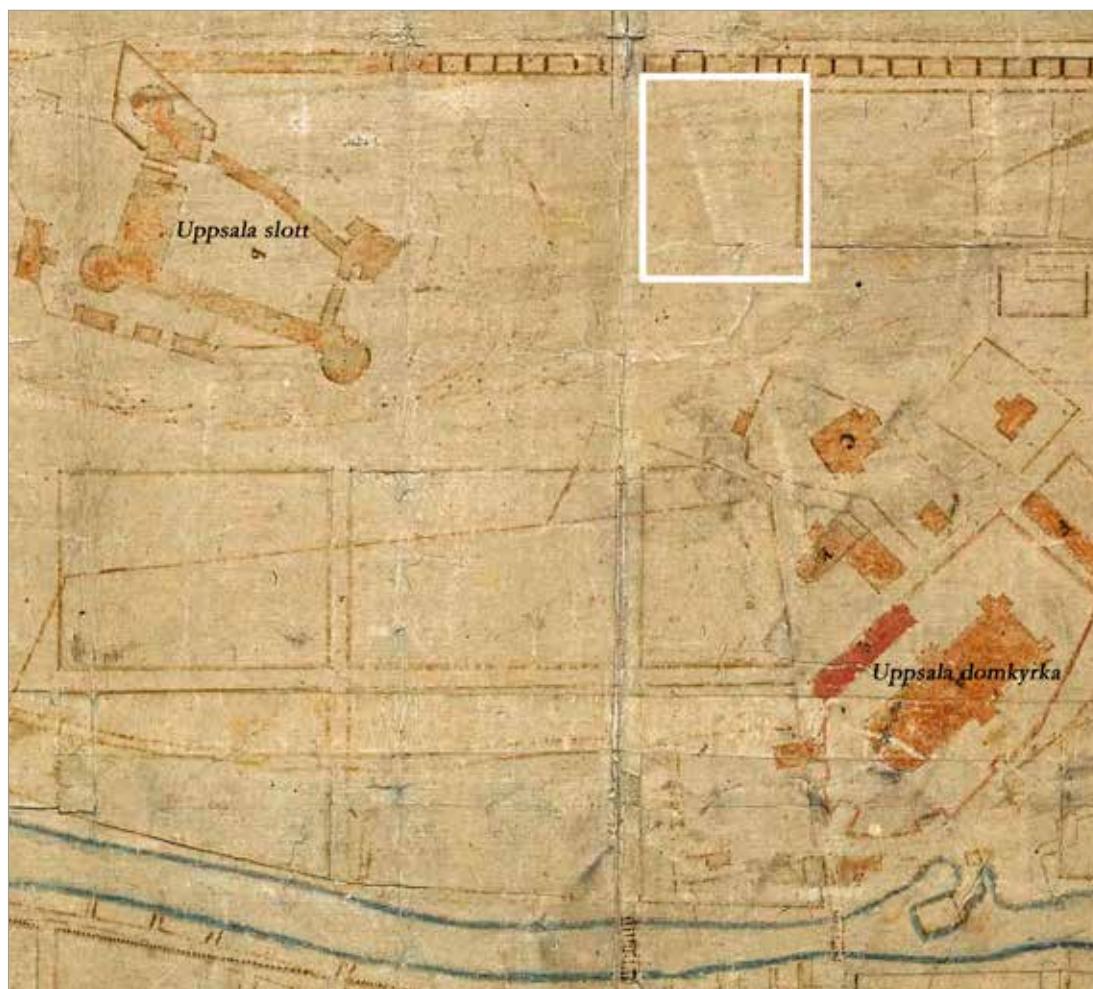

Figur 3. Den hypotetiska utbredningen av byarnas inägomark efter kartstudie av Hans Göthberg (se Frölund 2019) mot bakgrund av topografiska kartan. Byarnas namn är kursiverade. Fornlämningar är markerade med punkt och nummer, Rudbecks brandgrav är markerad med vit stjärna och lösfynd gjorda i Kåbo är markerad med svart stjärna. Skala 1:15 000.

Platsens historia

Den äldsta daterade kartan över Uppsala stad, 1643 års regleringskarta, visar att det aktuella området länge var i stort sett obebyggt (figur 4, LMS B70-1:3). Stadens västra gräns låg till mitten av 1800-talet vid dagens Kyrkogårdsgatan. Gatan kallades åtminstone fram till ca 1800 för Ladugatan efter de längor med lador som kantade stadsgränsen här (Wahlberg 1994, LMS Wi-3). Väster om stadsgränsen bredde åkrar och odlade marker ut sig (Herdin 1934). På platsen där

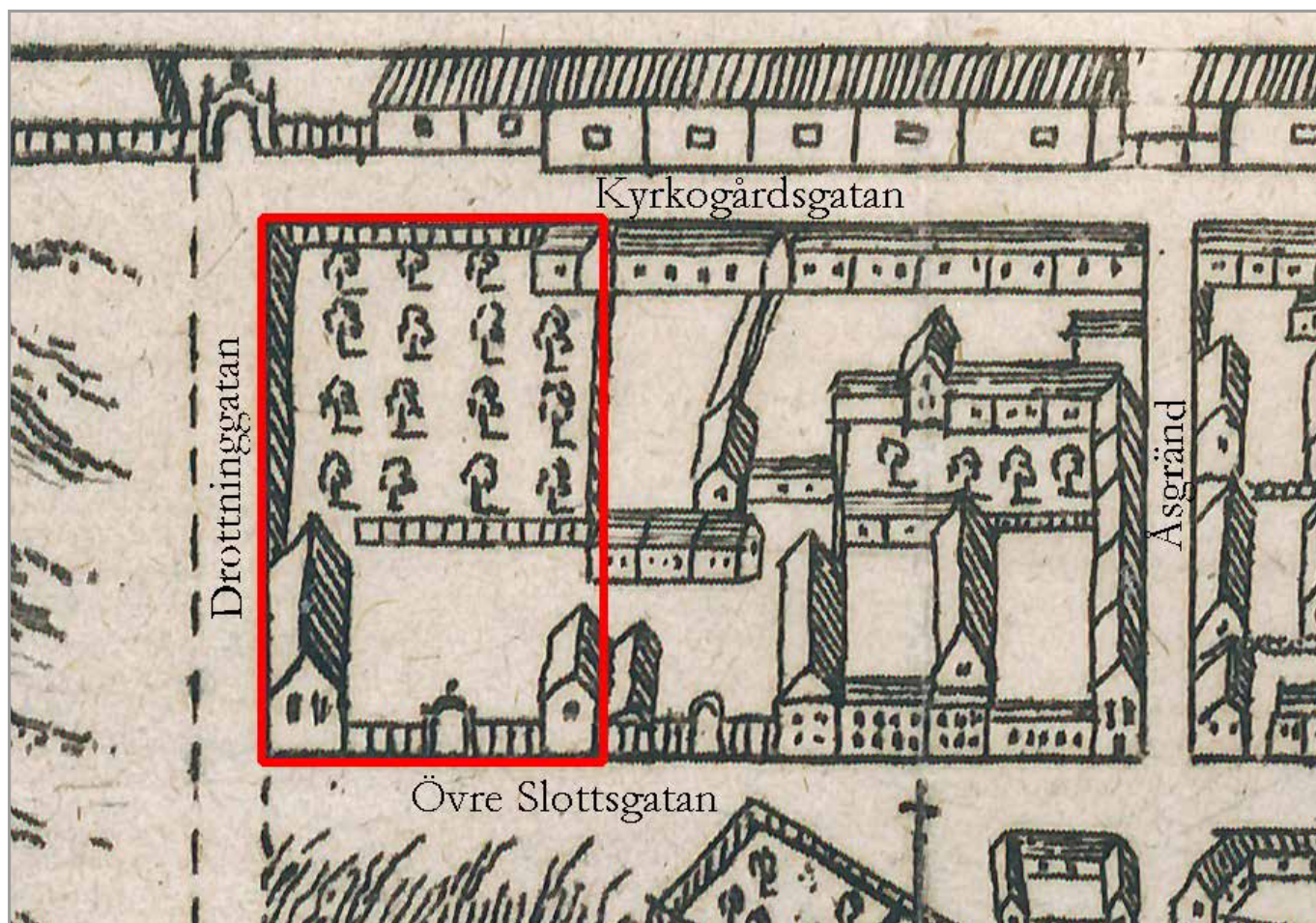
Carolina Rediviva står i dag fanns åtminstone från 1600-talet och fram till 1800-talets början stadens västra tull med tullstuga. Denna tull är omnämnd som Fjärdingstull (Lundh 1977), men på en karta från år 1702 är den istället benämnd "Slätz Tulln" (LMS B70-1:12). Tullen togs ur bruk 1811 inför byggandet av Carolina Rediviva och tullporten flyttade då till korsningen av S:t Johannesgatan och dagens Kyrkogårdsgatan (Lundh 1977).

Figur 4. Utsnitt av 1643 års regleringskarta, vilken visar stadens äldre gatunät med den planerade nya stadsplanen inritad ovanpå (LMS B70-1:3). Det aktuella undersökningsområdet är markerat med vit rektangel.

Kvarteret direkt nordväst om Carolina Rediviva, kallad *Slottet*, skapades i och med den stora stadsplaneregleringen på 1600-talet och lades ut år 1645. Detta kvarter skall ha varit ett av de mest förnäma uppe på åsen (Herdin 1934). Den då sydligast belägna tomten inom kvarteret skänktes till landshövdingen Svante Sparre år 1651, men hann inte bebyggas innan Sparre gick bort ett år senare (Herdin 1932). Den äldsta bebyggelsen på tomten uppfördes sannolikt först efter att nästa

ägare övertagit tomten år 1654 och skall då ha utgjorts av ett hus som flyttats ned från slottet. Senare beslutade kungen att gården skulle köpas tillbaka och fungera som landshövdingeresidens (Herdin 1934). En huskarta visar hur residenset kan ha sett ut vid 1700-talets början (figur 5). Tomten utgjorde landshövdingeresidens under första hälften av 1700-talet, tills dess att residenshuset ansågs vara för förfallet och landshövdingen flyttade in på slottet (Herdin 1932, 1934).

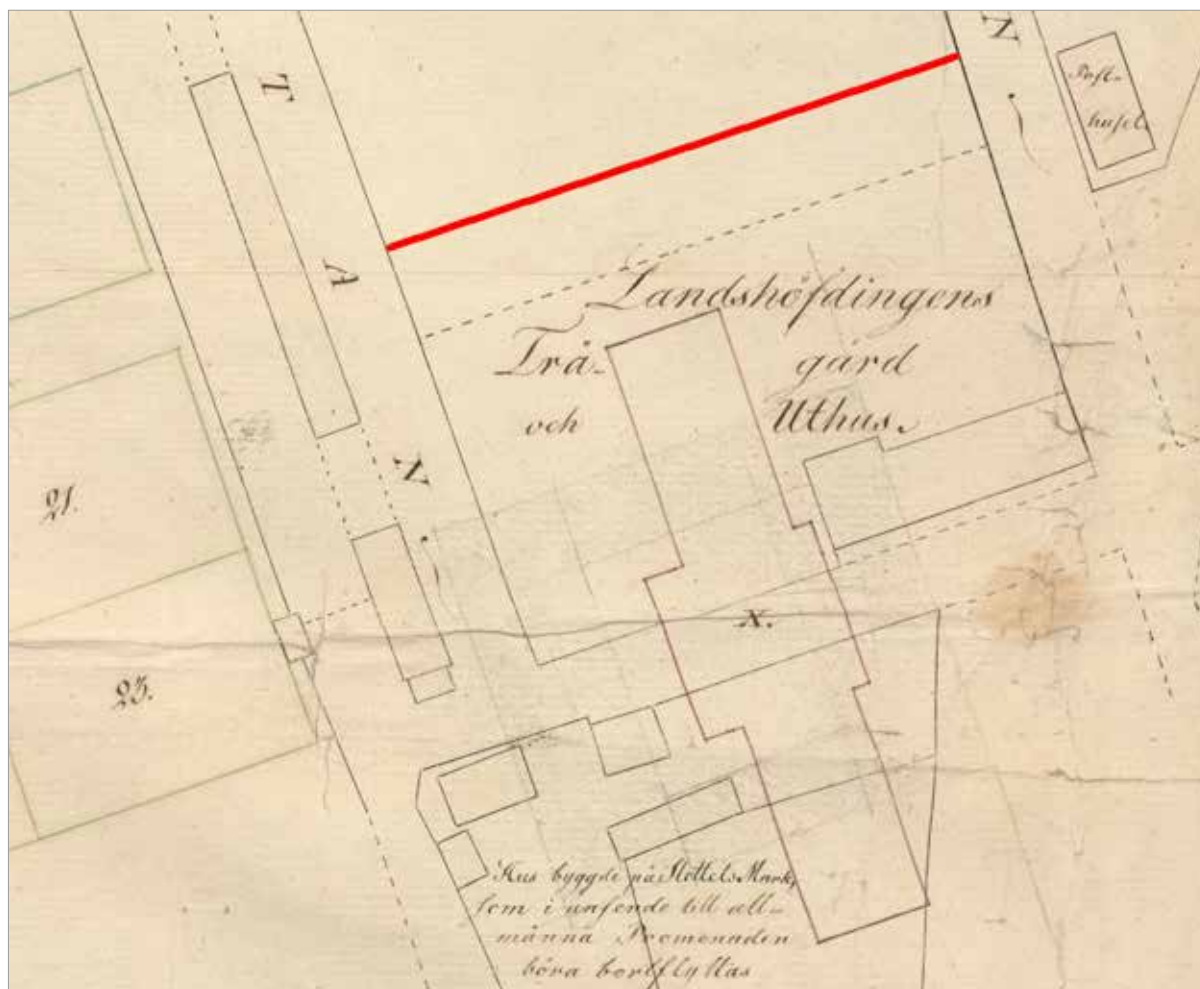
Figur 5. Kvarteret Slottet med dagens gatunamn inskrivna. I övre vänstra hörnet står Fjärdingstullen. Landshövdingeresidensets tomt är markerad med röd rektangel. Utsnitt ur huskarta som visar Uppsala stads utseende före stadsbranden 1702. Upprättad av Fredrik Arkrelius och tryckt i Johan B Bussers Uppsalabeskrivning 1773.

År 1755 byggdes på platsen för landshövdingehuset istället en stallbyggnad i tegel, stundtals kallad Landshövdingeresidenset eller Residensstallet (figur 6). I samband med att universitetsbiblioteket Carolina Rediviva skulle uppföras inlöstes dock

tomten och år 1817 revs till slut dess byggnader, inklusive stallet (figur 7). De i dag obebyggda ytorna norr och nordost om biblioteksbyggnaden skall på den tiden ha utgjort delar av gården (Herdin 1934).

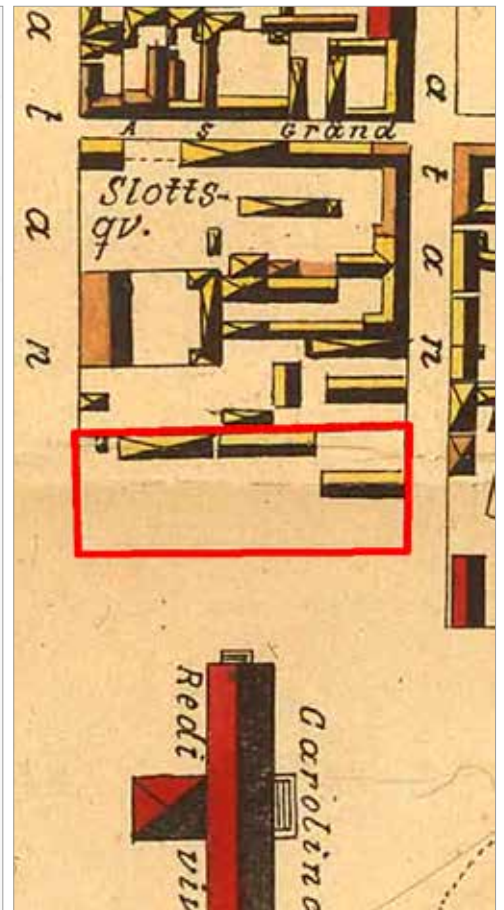
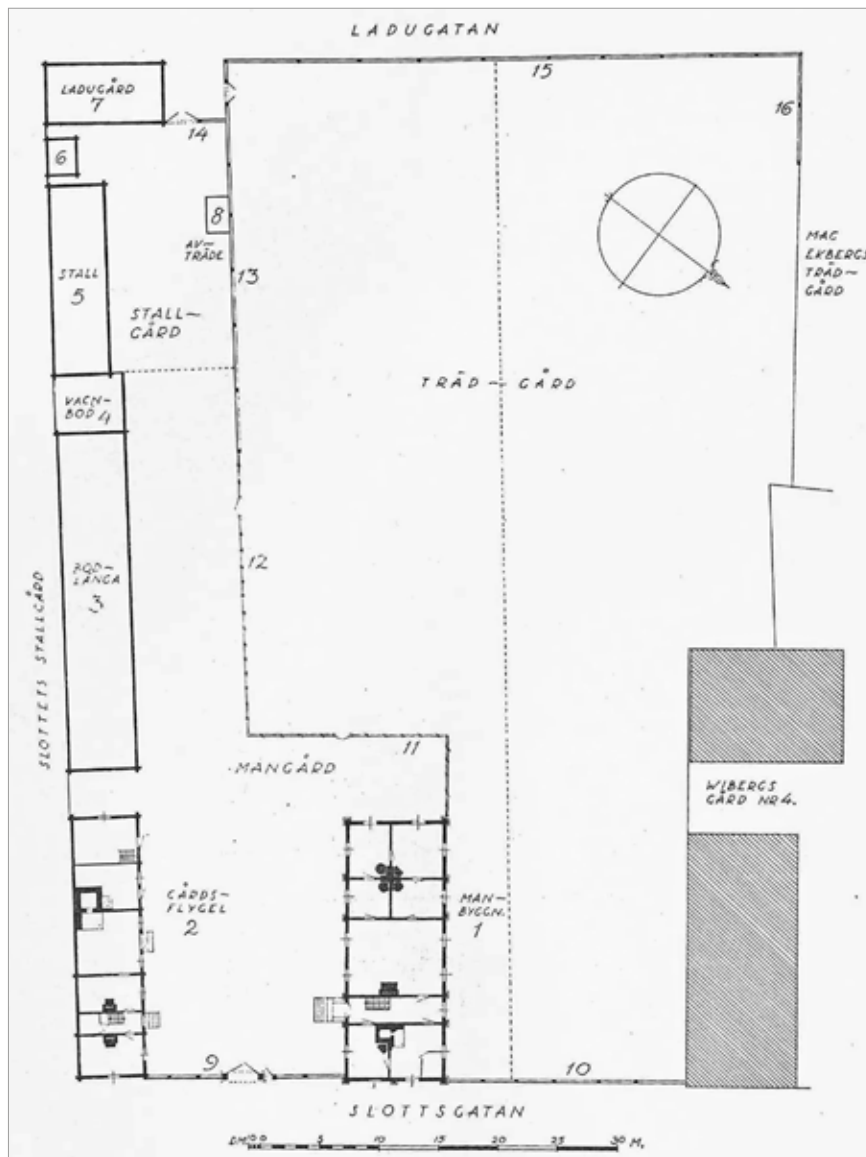
Figur 6. Landshövdingens stall med det gamla posthuset till höger. Teckning av J. G. Härstedt 1776. Original finns hos Uppsala universitetsbibliotek. Efter Herdin 1934.

Figur 7. Landshövdingens stall med det projekterade universitetsbiblioteket uttrit. Röd linje markerar Geijersgårdens nuvarande tomtgräns. Utsnitt av karta upprättad år 1809 av Fredrik Magnus Ridderbjelke (UUB).

Sedan landshövdingeresidenset och stallet revs har istället den s.k. *Geijersgården* utgjort den sydligast belägna gården inom kvarteret Slottet och är än i dag universitetsbibliotekets närmsta granne. Gården bebyggdes första gången under andra halvan av 1600-talet. Efter att Carolina Rediviva färdigstälts gjordes en begäran om att flytta på Geijersgårdens uthus belägna på tomtens sydöstra sida, för att minska risken att eld skulle spridas och biblioteket förstöras i en eventuell brand (Herdin 1934). En annan anledning till flytten av uthusen ska ha varit att de var vanprydande för

det nya universitetsbiblioteket (Andrén 1935–37). År 1837 sålde därför Erik Gustaf Geijer en del av tomten till Uppsala akademi. Samtidigt utökades Geijersgårdens tomt åt nordväst på bekostnad av den där liggande tomten. De uthus, bl.a. stall och fähus, som stod längs den sydöstra sidan revs eller flyttades norr om boningshuset (figur 8 och 9). Den del av tomten som Uppsala akademi köpte blev allmän plats och på dess södra gräns står idag en staty av prins Gustaf (Herdin 1934).

Figur 8 (t v). Plan av Geijersgården och dess nordliga granne, ca 1800. Ritad utifrån en brandförsäkring från 1797 (Andrén 1935–37).

Figur 9 (t h). Kvarteret Slottet efter att Carolina Rediviva byggts och Geijersgårdens uthus och tomtgräns flyttats. Geijersgårdens tomt är markerad med röd rektangel. (LMS B70-1:44).

Boningshuset på Geijersgården började byggas 1737–1738 och fick sin nuvarande utseende år 1754. De kvarvarande uthus som båda flyttades till sin nuvarande plats år 1837, uppfördes även de på 1700-talet. Geijersgården är sedan 1948 ett statligt byggnadsminne. Efter att en brand härjade i boningshuset år 1982 genomfördes restaureringar av byggnaden (Lundberg 1992).

Själva universitetsbiblioteket Carolina Rediviva började byggas år 1819 och stod färdigt år 1841. Efter det har byggnaden under åren genomgått flera om- och tillbyggnationer. Sedan 1935 är Carolina Rediviva ett statligt byggnadsminne (Lundberg 1992). Bakom biblioteksbyggnaden anlades en park som officiellt blev klar år 1854. Parken fick namnet Carolinaparken, men är allmänt känd som Engelska parken (Wahlberg 1994).

Tidigare undersökningar

I närområdet har det gjorts ett antal arkeologiska insatser, främst i samband med schaktningsövervakningar. De allra tidigaste kända undersökningen gjordes dock redan på 1600-talet av Olof Rudbeck, som påträffade brandgravsrester i Slottsbacken som nämnts ovan (Odenocrants 1929–33).

År 1933 genomfördes en mindre arkeologisk undersökning med anledning av att det gjorts fynd av krukskärvor vid grävningar i trädallén söder om Carolina Rediviva. Fyndplatsen var belägen invid huskroppens sydöstra hörn. Vid undersökningen framkom mer keramikskärvor, figurkaker och en stor klump av hopbrända kärl. Kärlen kunde dateras till sent 1500-tal eller tidigt 1600-tal. Keramiken tolkades som del av ditfört avfall, då inga andra spår efter keramikbränning framkom. Det är dock sannolikt att keramikfynden utgör spår efter en närliggande keramikindustri, som möjligen kan kopplas till slottet (Upplandsmuseets arkiv).

Följande år (1934) utfördes en undersökning framför Carolina Redivivas norra fasad i samband med nedläggning av avloppsledning. Här påträffades delar av grundmurverket till vad som tolkades vara den före detta landshövdingebostaden (Sundqvist 1934).

En undersökning genomfördes även år 1964 intill Carolina Rediviva, varvid ett tegelvalv, resterna av flera murar i gråsten och ett kallmurat tegelgolv påträffades. Då de i rapporten tillhörande skisserna och bilderna saknas i arkivhandlingarna är det oklart exakt var denna undersökning ägt rum (Rentzhog 1964, Upplandsmuseets arkiv). Möjligen utgjorde de påträffade lämningarna delar av landshövdingeresidenset.

År 1996 utfördes en schaktningsövervakning i Slottsbacken norr om slottet i samband med nyanläggning av dagvattenbrunnar. Det nordligaste belägna schaktet grävdes strax intill korsningen Dag Hammarskjölds väg–Drottninggatan–Övre Slottsgatan. Här framkom ett kulturjordsinfiltrerat skikt och ovanpå det ett tunt lerskikt, som tolkades vara resultat av användandet och förbättrandet av vägen (Carlsson 1997).

I samband med att en handikappramp skulle byggas intill huvudentrén till Carolina Rediviva år 2001 genomfördes markarbeten som Upplandsmuseet övervakade. De raseringslager som här framkom norr om entrén tolkades tillhöra murar från landshövdingens stall eller residens. Anledningen till detta angavs vara att det vid tidigare

undersökningar, utförda 1965 och 1985, framkommit murar i så dålig kondition att de övre delarna av dessa murar snarare skulle kunna karaktäriseras som just raseringslager (Eriksson 2001).

Geijersgården kom att beröras av schaktningsarbeten år 2002 i samband med fjärrvärmedragning. Schakten drogs främst längs tomtens sydöstra och nordöstra gränser i tidigare orörd mark. Här hade schaktningen avslutats innan de kommit till Upplandsmuseets kännedom, varvid sektionsvägarna dokumenterades i efterhand. I schakten påträffades kulturlager med en sammanlagd tjocklek på 0,6–0,8 m respektive upp till 0,5 m. Flera i schakten framkomna stenläggningar föreslogs tillhöra Geijersgårdens gårdsplan. Även rasmassor kunde ses i sektionen, vilka troligen härrörde från då flera av gårdens byggnader revs eller flyttades i förmån för Carolina Rediviva. Ovanpå det sterila åsgruset syntes ett brandlager, som inte kunde härröras till någon av de dokumenterade stadsbränderna under 1700- och 1800-talen, men som sannolikt kunde dateras till någon gång mellan år 1700–1775. Ett avtryck efter en större sten tolkades utgöra platsen för en möjlig syllsten. I botten av det sydöstra schaktet påträffades dessutom ett möjligt förhistoriskt stolphål (Qviström 2006).

Vid schaktningsarbeten i samband med anläggandet av åskskydd och avlopp intill Carolina Rediviva under vintern/våren 2012–2013 framkom tegelmurar och raseringslager. Raseringslagren kunde iaktas vid biblioteksbyggnadens fram- och baksida. Ett av de raseringslager som påträffades i sydväst tolkades härröra från bebyggelse som rivits i samband med byggandet av universitetsbiblioteket, medan raseringslagren i nordost tolkades härröra från rivningen av landshövdingens stall och/eller residens. De framkomna tegelmurarna tolkades också tillhöra dessa byggnader (Ölund 2013).

År 2014–2015 genomfördes en schaktningsövervakning intill Drottninggatan, längs den del som kallas Carolinabacken. Flera mindre schakt togs då upp på båda sidor om gatan och ett längre schakt grävdes längst dess sydöstra sida. Mot backens krön påträffades rester av kulturlager och i botten av backen kulturlager och en troligen medeltida tegeluppsydd brunn. I längschaktet påträffades även raseringsmassor innehållandes rikligt med tegel (Sunding 2015).

Ytterligare schaktningsarbeten gjordes längs Drottninggatan mellan åren 2015–2017. Dessa arbeten berörde främst sträckningen från Nedre Slottsgatan till Fyrisån, men även ett område vid Odinslund precis öster om Övre Slottsgatan kom att beröras. Vid Odinslund påträffades en stenläggning, kulturlager och raseringsmaterial (Sunding 2017b).

I samband med schaktning för en ny provisorisk entré och ny gång- och cykelväg vid Carolina Rediviva år 2017 påträffades endast kulturlager i två av åtta schakt, placerade på den nordvästra respektive sydöstra sidan av biblioteksbyggnaden. Fyra av schakten grävdes dock utan övervakning av arkeolog (Sunding 2017a).

Strax söder om korsningen Dag Hammarskjölds väg – Drottninggatan – Övre Slottsgatan schaktningsövervakades år 2017 ett schakt för belysningskabel som sträckte sig längs Dag Hammarskjölds väg. Inget av antikvariskt intresse kunde då iaktas (Ölund 2018a).

Den senaste arkeologiska insatsen i området utfördes år 2018 i samband med omdragning av fjärrvärmeledning intill Carolina Rediviva. Schaktningen genomfördes norr om huvudentrén och närmast entrétrappan framkom resterna efter en fragmentarisk tegelmur och raseringsmassor som troligtvis härrörde från muren. Sannolikt utgjorde muren del av samma mur som påträffats 2013 (Ölund 2018b).

Syfte, metod och genomförande

Med start i augusti 2019 genomförde Upplandsmuseets arkeologiska avdelning en schaktningsövervakning i samband med byte av fjärrvärmeledning, strax norr om universitetsbiblioteket Carolina Rediviva i centrala Uppsala.

För grävarbetet användes en stor hjulburen grävmaskin. Ett långt sammanhängande schakt grävdes från Kyrkogårdsgatans sydöstra ände till Carolinabackens nordvästra sida. Schaktet delades för dokumentationens skull upp i mindre enheter, benämnda schakt A-G. Schaktningen genomfördes skiktvis i etapper, där ett område lika långt som grävskopans räckvidd, dvs 4–5 meter, grävdes ned till schaktets botten, varefter en lika lång etapp grävdes från topp till botten precis intill. På grund av platsbrist för maskin och lastbil började två av schakten, schakt B och D, att grävas i ena änden, för att sedan avbryta schaktningen och återupptas i andra änden av dessa schakt. Under schaktningsarbetets gång gjordes ett längre uppehåll för nedläggning av fjärrvärmeldningar i schaktet.

Schaktningsövervakningen genomfördes löpande under hela projektet. Den sträcka som grävdes genom Övre Slottsgatan övervakades dock inte av arkeolog, då marken under och närmast intill gatan antogs vara störd av tidigare markarbeten. Dessutom kom schaktningen av sträckan att göras nattetid för att inte störa trafiken och därmed minska möjligheten att upptäcka eventuella arkeologiska lämningar.

I det fall där det framkom en stor mängd brända ben inom en anläggning, kom innehållet att sällas med ett såll med masktäthet 2 mm.

Syftet med det arkeologiska arbetet var att undersöka och dokumentera framkomna lämningar. Schaktet och lämningarna dokumenterades genom planritning, fotografi och beskrivningar. Efter att förhistoriska lämningar kunnat konstateras användes även RTK-GPS för att mäta in schakt och några av de framkomna lämningarna.

Figur 10. Pågående schaktning och rensning framför Carolina Rediviva. Foto mot SÖ, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

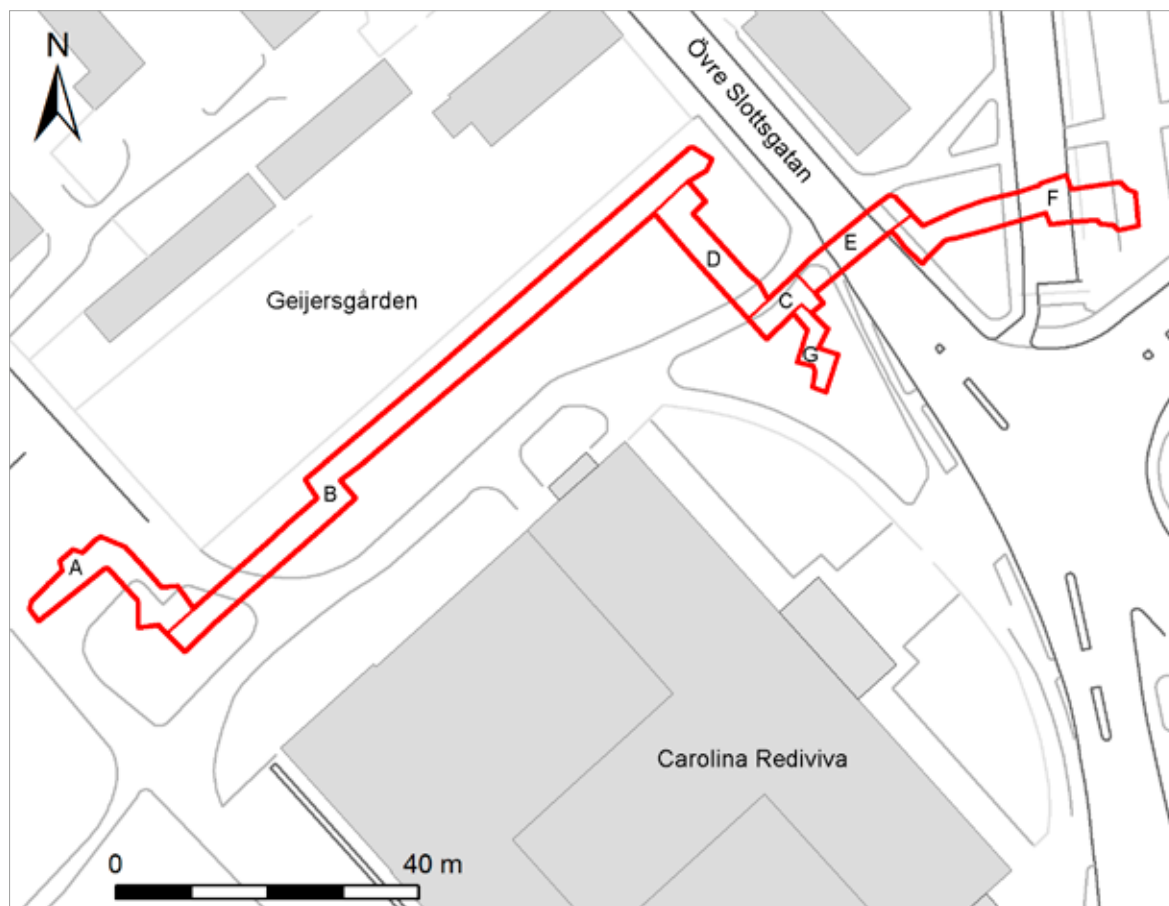

Figur 11. Pågående schaktning längs Geijersgårdens sydöstra tomtgräns. Foto mot SV.

Undersökningsresultat

Det aktuella arbetsföretaget kom att omfatta ett sammanhängande schakt på 210 löpmeter, som grävdes i olika etapper. Schaktets bredd var 2–6,2 m i ytan och 1,3–5,2 m i botten. Generellt var dock schaktets bredd 3–4 m i ytan och djupet varierade mellan 1–1,9 m.

Schaktet delades för dokumentationens skull upp i sju mindre schaktenheter, benämnda schakt A-G. Beskrivningen av de lämningar som framkommit följer dessa schaktenheter. Samtliga framkomna arkeologiska objekt finns beskrivna i bilaga 1. I följande text beskrivs schakten och de arkeologiska objekten övergripande.

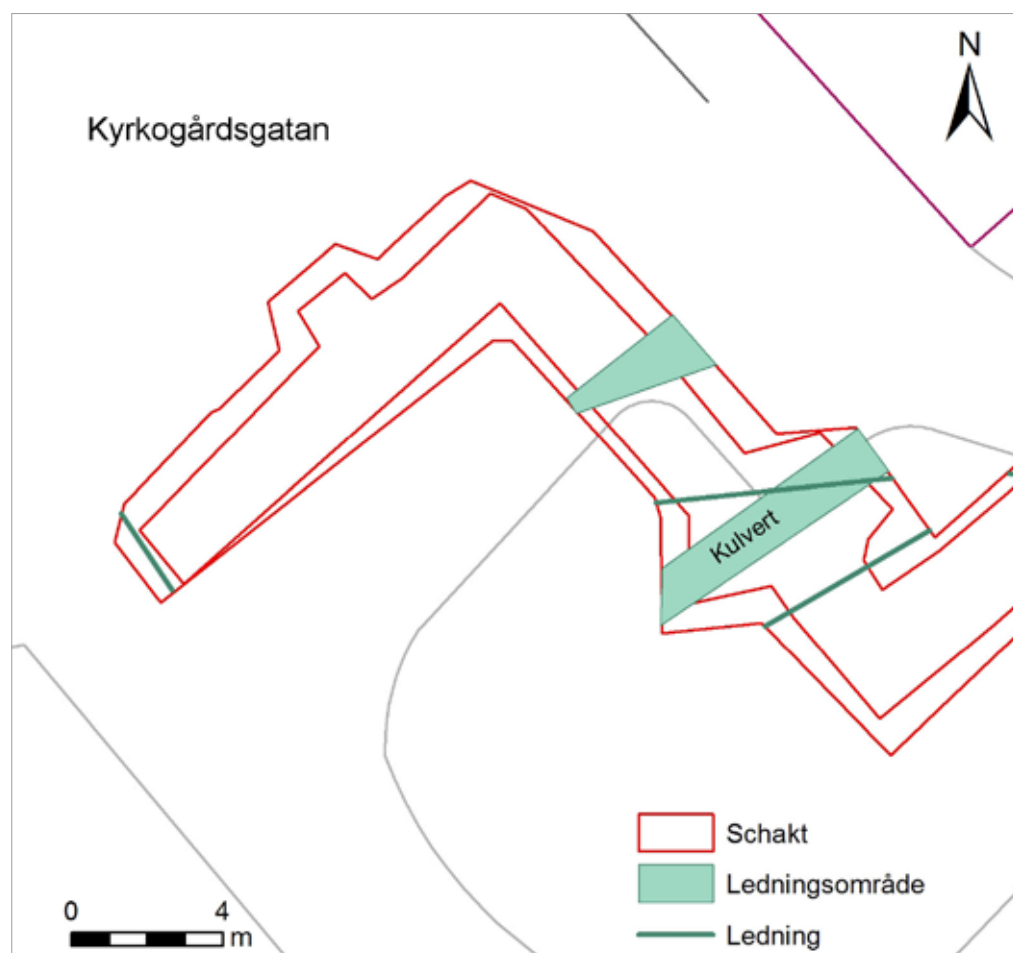

Figur 12. Det undersökta schaktet med dess indelning i mindre schaktenheter. Skala 1:1000.

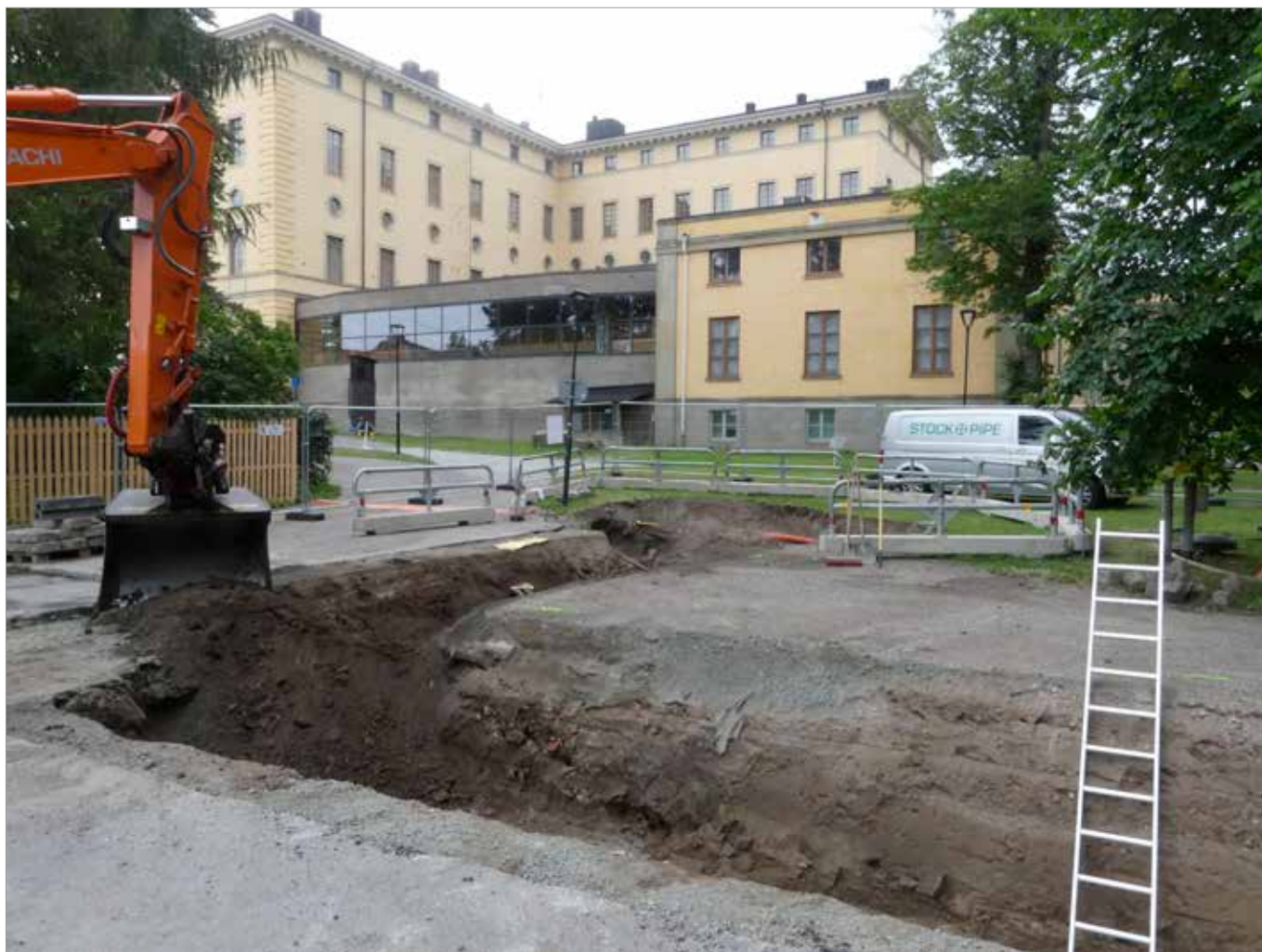
Schakt A

Schakt A grävdes i den sydvästra änden av Kyrkogårdsgatan, intill gångvägen mot Engelska parken. Schaktbredden var 3 m i ytan och 1,5 m i schaktets botten. Schaktets djup var 1,25–1,35 m och dess längd motsvarade ca 26 löpmeter. I schaktet fanns flera äldre ledningsschakt samt stora rötter (figur 13 och 14).

Naturlig ljus glacial lera påträffades på ca 0,85 m djup under markytan. Ovan leran fanns vad som tolkades vara ett odlingslager (A1). Odlingslagret var omkring 0,4 m tjockt och utgjordes av ett gråbrunt homogent ler- och sandblandat lager med tegelbitar, småsten, enstaka bitar bränd lera och kolstänk. Förutom odlingslagret framkom inget av intresse i schaktet.

Figur 13. Schakt A grävdes i den sydöstra änden av Kyrkogårdsgatan. Schaktet genomkorsades av flera äldre ledningar och en fjärrvärmekulvert. De röda markeringarna visar schaktets utbredning i toppen (den yttre markeringen) och botten (den inre markeringen) av schaktet. Skala 1:200.

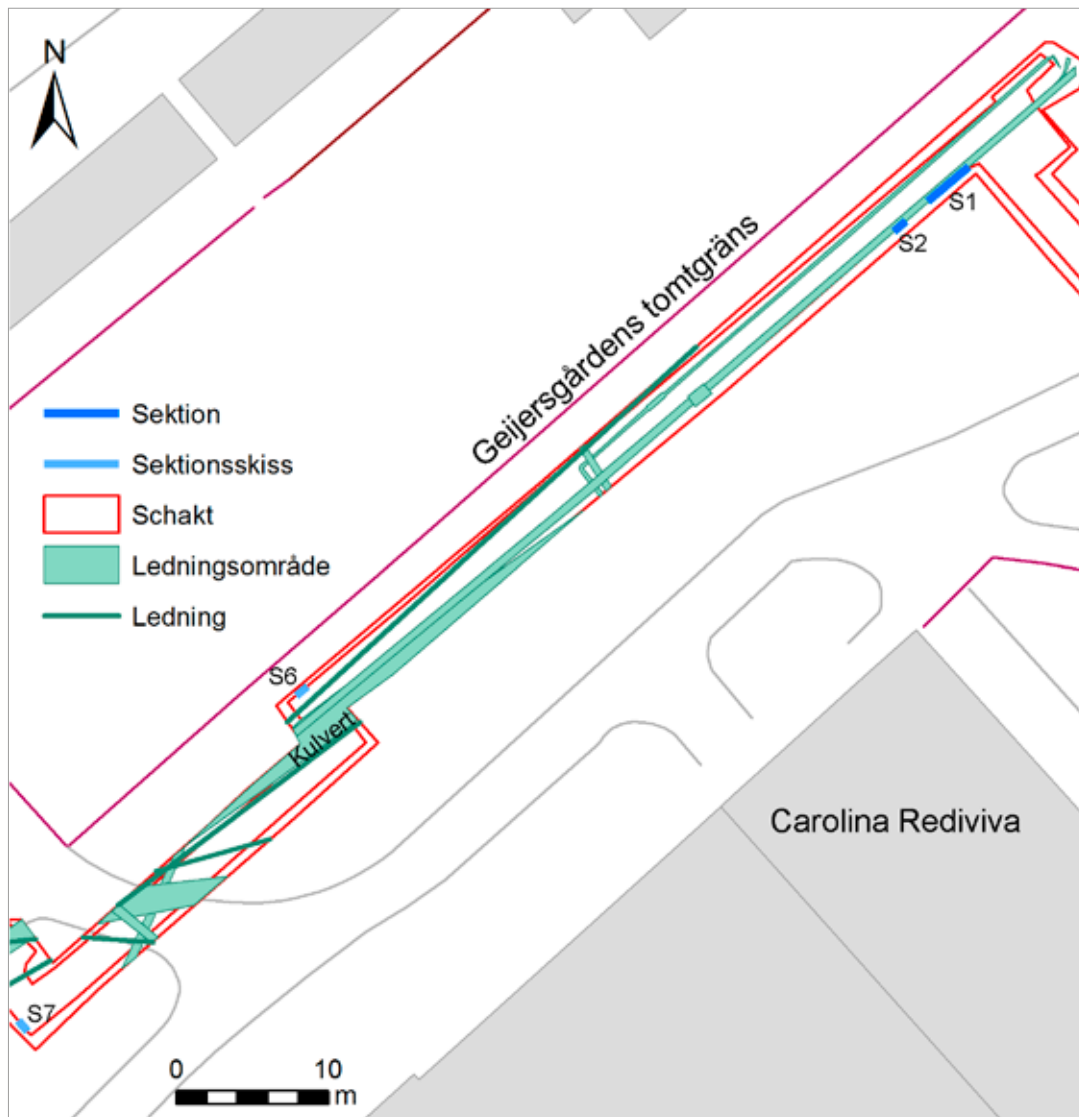
Figur 14. Schakt A i sydöstra änden av Kyrkogårdsgatan. I schaktet framkom endast ett odlings-lager (A1) omkring 0,45 m under markytan, vilket kan ses som ett mörkare skikt i schaktkanten. Foto mot SÖ, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Schakt B

Schakt B sträckte sig från Kyrkogårdsgatan till Övre Slottsgatan, utmed Geijersgårdens sydöstra tomtgräns (figur 15). Schaktet karaktäriserades av ett flertal lager från tidigmodern och förhistorisk tid. Stratigrafin i schaktet var mycket förstörd av sentida ledningsdragningar. I schaktets norra del påträffades nedgrävningar, stolphål och en stenkonstruktion från historisk tid. Ett av stolphålen och ett lager med aska kunde dateras till medeltid. I denna del framkom även förhistoriska lämningar i form av två brandgravar och minst ett stolphål. I schaktets mellersta del fanns stolphål, nedgrävningar och en stenkonstruktion från historisk tid. I den södra delen framkom en stenläggning, troligen från sent 1700-tal, och en något äld-

re husgrund med tillhörande lager. Under dessa fanns stolphål och en grop, troligen från historisk tid. Även möjliga förhistoriska stolphål påträffades. Ett av stolphålen och ett sotlager kunde dateras till bronsålder. De arkeologiska objekten var sammanlagt 38 stycken (A2-A3 samt A32-A67) och i schaktet påträffades även fynd fördelade på 20 fyndposter (Fnr 76–87 samt 89-96).

Schakts bredd var 3,3–3,5 m i ytan och 1,9–2,4 m i schaktets botten. Schaktet var 1,2–1,55 m djupt och dess längd var ca 95 löpmetrar. Schaktningen påbörjades i den sydvästra änden, men avbröts och fortsatte sedan i den nordöstra änden, närmast Övre Slottsgatan. Detta för att det skulle bli enklare för lastbilen att komma fram.

Figur 15. Schakt B genomkorsades av flertalet äldre ledningar och den kulvert som också korsade schakt A, D, E och F. De röda markeringarna visar schaktets utbredning i toppen (den yttre markeringen) och botten (den inre markeringen) av schaktet. Skala 1:500.

I den östra delen av schaktet sträckte sig ett ledningsschakt för fjärrvärmeledning parallellt med schaktets nordvästra långsida i ca 42 m (figur 15 och 16). Fjärrvärmeledningen låg omkring en meter från schaktkanten och själva nedgrävningen var något bredare. Ledningsschaktet nådde nästan ända ned till botten av schakt B och en stor del av den nordvästra schaktväggen var störd av ledningsschaktet. Förutom en stor nedgrävning (A47) var eventuella arkeologiska lämningar förstörda här. Vid omkring 31 m började ett ledningsschakt för ytterligare en ledning i den nordvästra sidan av schaktet, vilken var 0,7–0,8 m djup men relativt smal.

Längs schaktets sydöstra långsida löpte också en ett ledningsschakt för ett knippe med ledningar i omkring 67 m (figur 15 och 16). Ledningsschaktet sträckte sig omkring en meter in i schakt B och var 0,8–0,9 m djup. Därunder kunde arkeologiska objekt urskiljas både i sektion och plan. Mellan ledningsschakten för fjärrvärme och knippet med ledningar var marken orörd.

I sydvästra delen av schaktet fanns flera ledningsschakt, men även ett schakt för en kulvert som sträckte sig genom både schakt A, D, E och F (figur 15 och 17). Vid dessa ledningsschakt var marken helt omrörd och inget gick att se i schaktets kanter.

Figur 16. Nordöstra delen av schakt B med flertalet ledningar. Foto mot NÖ.

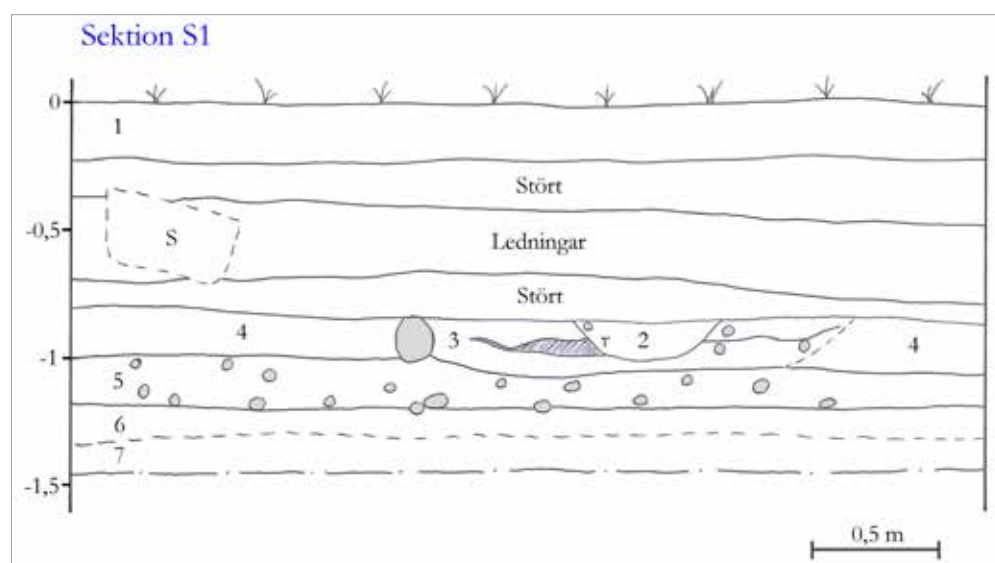
Figur 17. Sydvästra delen av schakt B som genomkorsades av flertalet ledningar. Foto mot NÖ.

Stratigrafisk beskrivning

Trots schaktets längd var lagerbilden relativt enhetlig. Två sektioner dokumenterades, sektion S1 (figur 18 och 19) och S2 (figur 20 och 21), samt två sektionsskisser S6 (figur 22) och S7 (figur 23) upprättades. Placeringen av dessa sektioner/-skisser går att se i figur 15. I övrigt gjordes en skriftlig beskrivning av schaktkanterna. I de fall ett lager benämns marklager har lagret tolkats vara en äldre markyta. Följande redogörelse följer schaktet från nordost till sydväst.

I den nordöstra änden, där schakt B mötte schakt D, fanns under torven och matjorden omrörda massor ned till 0,8–0,9 m under marknivån (figur

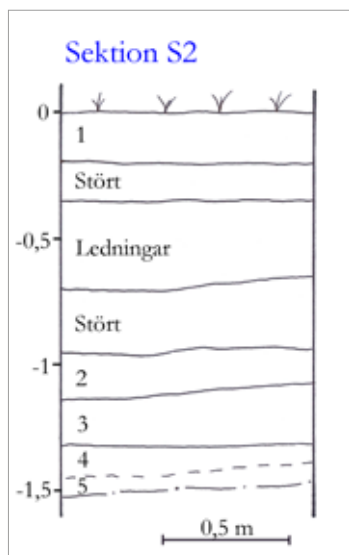
18). Därunder påträffades ett marklager (A36) av gulbrunt lerigt grus och närmast det naturliga gruset ett skikt av mörkt gråbrun sandblandad lera (A37). A37 innehöll rikligt med nedbrutet organiskt material och kan ha utgjort en överlagrad markyta, där det nedbrutna organiska materialet utgör huvudkomponent i lagret (se bilaga 6). Det naturliga gruset fanns på 1,2 m djup. I lagret A36 fanns en brandgrav (A33) nedgrävd, vilken presenteras närmare nedan under rubriken *Arkeologiska objekt i schakt B* och bilaga 1. Både lagret A36 och A37 kan genom sin relation till brandgraven A33 dateras till förhistorisk tid.

Figur 18. Sektionsbeskrivning S1: 1) Grästorv och matjord. 2) Nedgrävning innehållandes värmepåverkad lera med sot och kol, samt en liten bit tegel. 3) Brandgrav A33, med fyllning av rödbrunt grus med tydliga kolhorisonter innehållandes brända ben. Stänk av kol och sot fanns i hela graven. 4) Marklager A36 av gulbrunt lerigt grus med enstaka småsten. 5) Marklager A37 av mörkt gråbrun grus- och sandblandad lera, med inslag av småsten och enstaka fragment bränd lera. 6) Infiltrerat naturligt åsgrus. 7) Naturlig lera. Punktstreckad linje markerar schaktbotten. Skala 1:30.

Figur 19. Foto av sektion S1. Foto mot SÖ, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Figur 20 (t v). Sektionsbeskrivning S2: 1) Grästorv och matjord. 2) Lager med förstörd brandgrav A38 av fläckvis sotigt fint grus med brända ben, enstaka skärvig sten och kol. 3) Marklager A37 av mörkt gråbrun grus- och sandblandad lera, med inslag av småsten och enstaka fragment bränd lera. 4) Infiltrerat naturligt åsgrus. 5) Naturlig lera. Punktstreckad linje markerar schaktbotten. Skala 1:30.

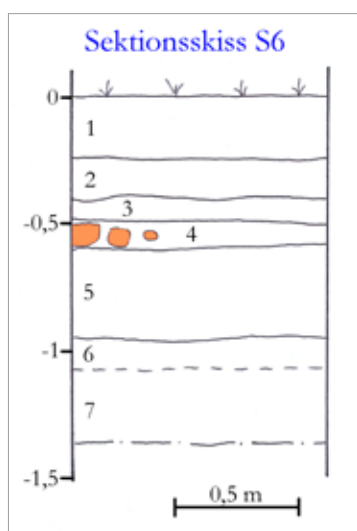
Figur 21 (t h). Foto av sektion S2. Foto mot SÖ.

Vid ca 14,5 m från nordöstra schaktänden övergick A36 i ett grusigt och fläckvis sotigt lager innehållandes en förstörd brandgrav (A38), men i övrigt var lagerbilden densamma (figur 20). Brandgraven A38 sträckte sig drygt 5 m för att sedan övergå i ett lager av gråbrun grusig och sandig silt (A48). Fortfarande var lagerbilden densamma, med omrörda massor över och A37 under. Från brandgrav A38 och mot sydväst förändrades platsen grundtopografi, genom att stiga uppåt. Detta är det högst belägna partiet och lager A37 och A48 följde denna grundtopografi. Inom en sträcka på ca 15 meter var den topografiska skillnaden 0,4 m.

Längs sträckan 27–51 m fanns förutom ett begränsat asklager (A42) endast torv och matjord över det naturliga åsgruset. Likt tidigare fanns det i den

sydöstra schaktkanten omrörda massor ned till 0,8–0,9 m djup. Längre åt sydväst gick det sedan inte att studera lagerbilden i den sydöstra schaktkanten då den var förstörd av ledningsschakt.

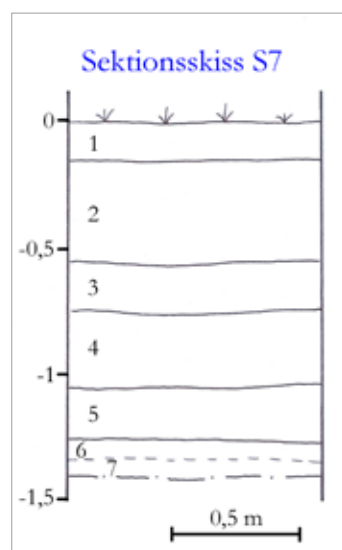
Vid ungefär 51 m från nordöstra schaktänden syntes en ny lagerbild, då grundtopografin började slutta nedåt igen. En sektionsskiss (figur 22) upprättades över lagerbilden. Här fanns under matjorden ett lager av gråbrun lerig sand som innehöll tegelkross och kol, med fynd av järnspik och fajans (ej tillvaratagna). Därunder fanns ett lager av påförd sand (A55), vilket följdes av ett tunt lager av rödbrun till svart sotig sand med mycket tegel (A58). Närmast det naturliga åsgruset fanns ett lager av mörkt gråbrun sandig lera (A56) som troligen utgjorde ett odlingslager. A56 blev mörkare mot botten. Här låg det naturliga åsgruset på ca 0,95 m djup.

Figur 22. Sektionsbeskrivning S6: 1) Grästorv och matjord. 2) Gråbrun lerig sand med tegelkross och kol, som även innehöll järnspik och fajans. 3) Lager A55 som bestod av gulbrun till beige grusig sand med upp till knytnävsstora stenar och kolstänk. 4) Lager A58 av rödbrun grusig sand med ställvisa fläckar av sot och kol. I lagret förekom spridda tegelbitar. 5) Odlingslager A56 av mörkt gråbrun sandig lera med grus och spridda småsten. 6) Infiltrerat naturligt grus. 7) Naturligt åsgrus. Punktstreckad linje markerar schaktbotten. Skala 1:30.

Söder om kulverten, där schaktet grävdes något närmare Carolina Rediviva, fanns inte längre den påförda sanden A55. Istället fanns under torven och matjorden ett ca 0,3 m tjockt raseringslager med sandblandad lera, småsten och rikligt med tegel. I raseringen fanns en större koncentration av tegelstenar blandat med enkupigt taktegel. Eventuellt är detta raseringsrester efter Geijersgårdens uthus. Under raseringen fanns ett ca 0,1 m tjockt skikt av brun sandig silt, möjligen färgat av förmultnat trä, som innehöll grus och tegelkross. Detta lager förekom dock endast i schaktkanten mot nordost. Därefter följde ett tunt skikt av A58 och därefter odlingslagret A56. Det naturliga gruset började här ca 1 m under markytan.

Vid 78–87 m från nordöstra schaktänden genomkorsades schaktet av flertalet äldre ledningar som helt rört om lagerföljden. Sydväst om ledningarna hade lagerföljden återigen bytt karaktär (figur 23). Här fanns under grästorven ett tjockt lager med lera, sand, grus och tegelfragment och därunder ett lager av påförd glacial lera. Under detta fanns ett lager av omrörd lera, sand, småsten och rötter. Närmast det naturliga gruset återkom odlingslagret A56, eller A1 som lagret kallades i schakt A. Odlingslagret var här omkring 0,2 m tjockt. Inom ett begränsat område i denna del av schaktet fanns under odlingslagret ett sotlager (A2), daterat till yngre bronsålder.

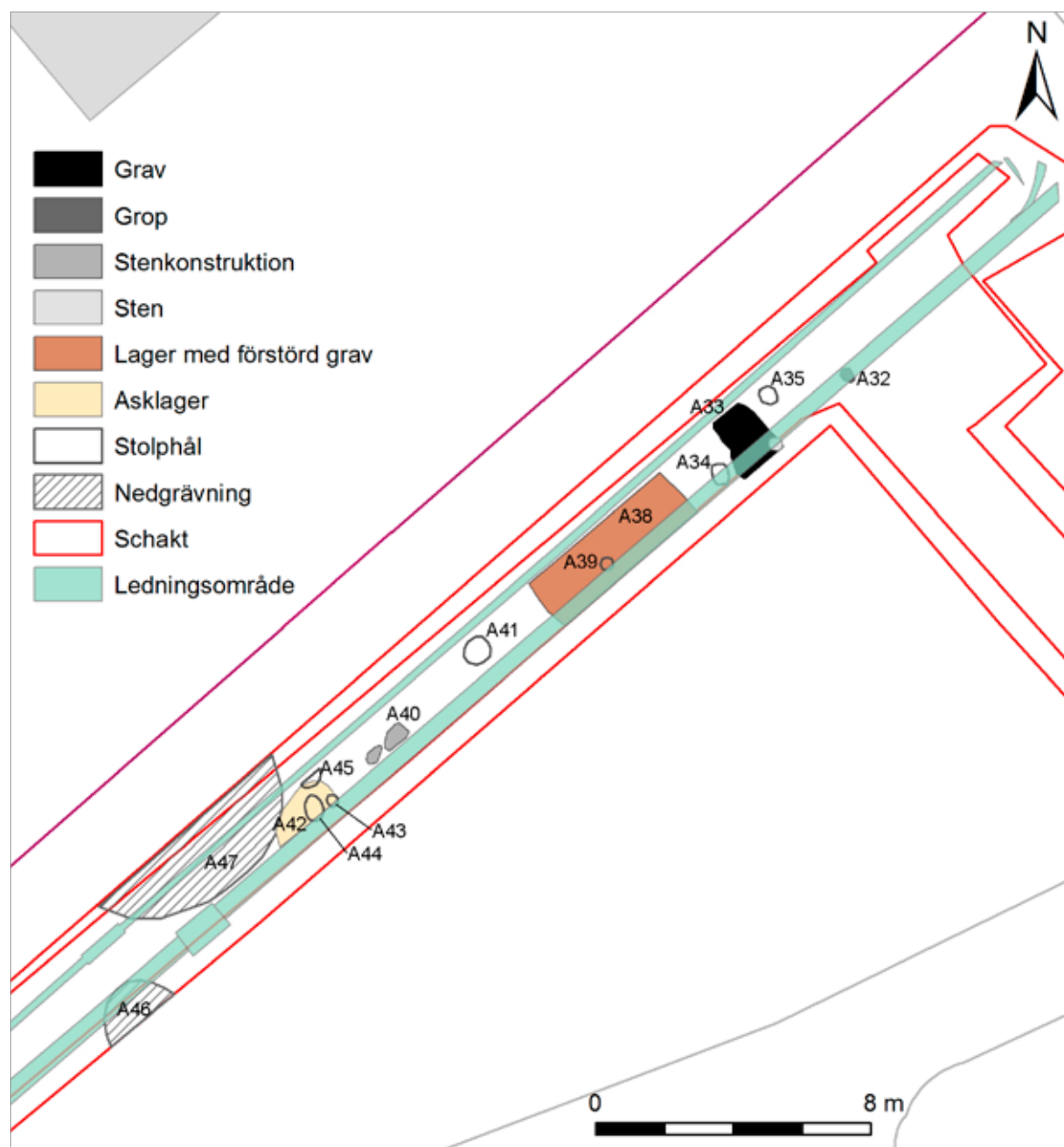
Figur 23. Sektionsbeskrivning S7: 1) Grästorv. 2) Omrörd torr lera med inslag av sand, grus och tegelfragment. 3) Påförd glacial lera. 4) Omrörd lera, med inslag av sand, småsten och rötter. 5) Odlingslager A56 av mörkgrå sandig lera. 6) Infiltrerad naturlig lera. 7) Naturlig lera. Punktstreckad linje markerar schaktbotten. Skala 1:30.

Arkeologiska objekt i schakt B

I schakt B framkom sammanlagt 38 arkeologiska objekt, varav sju utgjordes av lager som inte ritades ut i plan utan endast beskrevs stratigrafiskt och/eller dokumenterades i en sektionsritning eller -skiss. För att planerna ska bli överskådliga har de delats in i tre delar; norra, mellersta och södra delen (figur 24, 29 och 32). Inom ett begränsat område i den södra änden av schaktet (figur 32) framkom flera arkeologiska objekt ovanpå varandra, varvid två planer (figur 33 och 37) upprättades över detta område.

Norra delen

I den norra delen av schakt B, inom det topografiskt något högre partiet, påträffades en stenkonstruktion (A40). Stenkonstruktionen utgjordes av två stenblock placerade tätt bredvid varandra, vilka låg precis intill ledningsschaktet i sydost (figur 25). Möjligen har de två stenarna varit del i en större konstruktion som skadats av ledningsdragningen. Stenarna täcktes av raseringsmassor. Eventuellt utgjorde de två stenblocken del av en syll.

Figur 24. Norra änden av schakt B med de där framkomna lämningarna. Skala 1:200.

Figur 25. Karin Stenström dokumenterar stenkonstruktionen A40. Foto mot NÖ, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

I denna del av schaktet fanns även två större nedgrävningar (A46 och A47), som var synliga under ledningsschakten. A46 syntes i den sydöstra schaktkanten och var 2,7 m lång, 0,5 m djup och innehöll grusig lera med rikligt med sten och enstaka djurben (figur 26). A47 i sin tur var

betydligt större med 7,2 m i längd och minst 0,85 m djup. Fyllningen bestod av raseringsmassor i form av grus, rikligt med sten samt en stor mängd tegelbitar och -kross, som också innehöll djurben, järnbeslag, järnspikar, fönsterglas och slagg. Nedgrävningen A47 kan möjligen kopplas samman med raseringen av Geijersgårdens uthus.

Figur 26. Nedgrävningen A46 som var fylld av grusig lera med sten och enstaka djurben, fanns under ledningsschaktet och över naturligt åsgrus. Foto mot S.

I den norra delen påträffades även en mindre grop (A32) närmast det naturliga gruset. Gropen var oval och innehöll brun siltig lera med tegelkross och ett fåtal benfragment. Då gropen påträffades under ledningsschaktet i sydost gick det inte att avgöra var nedgrävningen för gropen började.

Medeltida lämningar

Under de omrörda massorna i toppen av schakt B framkom ett begränsat asklager (A42), vilket bestod av orangebränd aska med förkolnade träbitar (figur 27). I lagrets yta låg vad som såg ut att vara två brända plankor placerade i en rät vinkel mot varandra. Om plankorna ingick i en konstruktion var svårt att avgöra. Lagret var avgrävt åt alla håll utom åt nordost. Enligt ¹⁴C-analysen av kol från lagret kan det dateras till 1415–1445 e.Kr (1Σ), dvs. senmedeltid (se figur 80). Under den nordöstra kanten av lagret fanns ett tunt skikt av marklagret A37.

Under asklagret A42 framkom i det naturliga åsgruset tre tätt liggande stolphål (A43-A45). Stolphålen varierade i storlek, djup och fyllning (se bilaga 1). Två av stolphålen innehöll tegelfragment. På grund av deras placering under A42 och förekomsten av tegel i deras fyllning, kan dessa sannolikt dateras till medeltid.

Längre norrut i schaktet påträffades i det naturliga åsgruset ytterligare stolphål, varav ett med medeltida datering (A35). Stolphålet A35 mätte 0,35 m i diameter och dess fyllning bestod av sandig lera med enstaka sten, bränd lera, sot och kol. ¹⁴C-analysen av kol från stolphålet A35 ger en datering till 1030–1160 e.Kr. (1Σ), dvs tidig medeltid (se figur 80). Två stolphål (A34 och A41) kan ha en liknande eller möjligen förhistorisk datering. Stolphålet A34 var rektangulärt, mätte 0,75×0,5 m och var fylld med lerblandat grus med enstaka småsten. Stolphålet A41 var runt, mätte 0,7×0,75 m och innehöll brun grusig silt med träfibrer, kolfragment och enstaka mycket små tegelfragment.

Figur 27. I ytan av asklagret A42 låg flera förkolnade träbitar. Två av bitarna, som var långsmala och möjligen utgjort plankor, låg i rät vinkel mot varandra. Foto mot SÖ.

Brandgravar och förhistoriska stolphål

En av de nordligast belägna lämningarna utgjordes av brandgraven A33 (figur 28), som framkom under ledningsschaktet i sydost. Graven bestod av en oregelbundet oval nedgrävning med plan botten och innehöll ett utspritt brandlager med brända ben. Nedgrävningens utbredning var något oklar då den fortsatte in den sydöstra schaktväggen och var skuren av ledningsschaktet för fjärrvärmeledningen i nordväst. Graven var dessutom skadad av en yngre nedgrävning (figur 18). I den östra kanten av brandgraven fanns en större sten, som möjligen tillhörde graven. Anläggningen kunde inte direkt i fält konstateras vara en brandgrav, men på grund av den stora mängd brända ben som framkom sållades nedgrävningens innehåll. ¹⁴C-analysen av ett bränt ben från

brandgraven A33 visar att den kan dateras till 720–870 e.Kr. (1Σ), dvs. sen vendeltid eller tidig vikingatid (se figur 80).

Den osteologiska analysen visar att minst en individ fanns bland de brända benen i brandgraven. De brända ben som kunde identifieras som människa var relativt få, men benmaterialet visade ändå att individen troligen var en yngre vuxen eller eventuellt ungdom. I brandgraven identifierades även brända ben av hund, häst och fågel, samt obrända ben av får och torsk (se bilaga 3). Fynden i brandgraven var i övrigt få och utgjordes av en trasig järnnit, ett litet fragment av förhistorisk keramik och två fragment av en kam av horn (Fnr 93, 95 och 96).

Figur 28. Brandgraven A33 syntes i ytan endast som ett sotfläckigt lager med brända ben. Under de orangea ledningarna syns en större sten som kan ha ingått i gravkonstruktionen. Foto mot Ö.

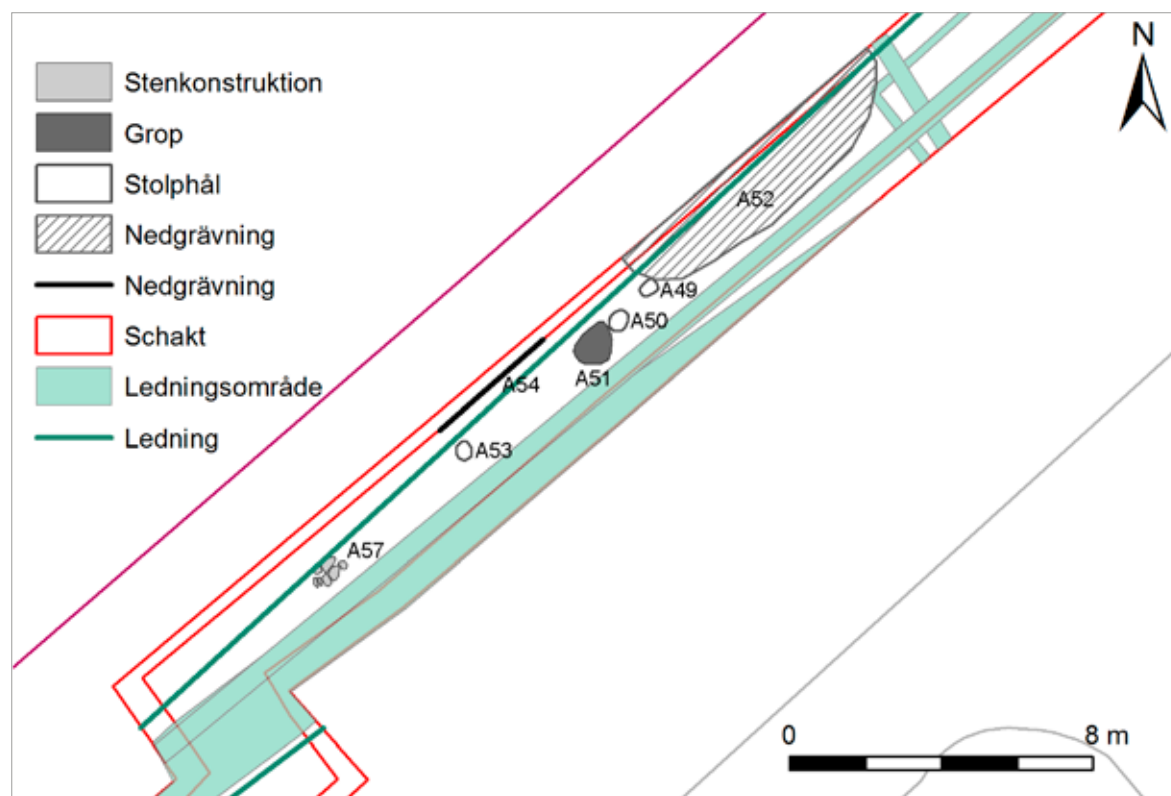
Strax sydväst om grav A33 fanns under lednings-schaktet ytterligare en brandgrav (A38). Den utgjordes av ett lager av sotigt grus som också innehöll brända ben. Dessa ben var betydligt mer utspridda. Här plockades synliga ben in för hand, vilket medför att endast en del av benen samlades in. Av de insamlade benen kunde ett fragment identifieras säkert som människa och denna individ var sannolikt över 17 år. Bland det insamlade benmaterialet fanns även brända ben av fisk, mellanstort däggdjur och stort däggdjur. Endast några av fiskbenen kunde artbestämmas till karpfisk (se bilaga 3). I lagret påträffades en sölja i kopparlegering, en järnspik och en defekt järnkniv (Fnr 89, 90 och 92). Enligt ¹⁴C-analys av ett bränt ben från brandgrav A38 kan den dateras till 160–40 f.Kr. (1Σ), dvs. förromersk järnålder (se figur 80).

Båda brandgravarna utgjorde endast rester av gravar som skadats av senare markarbeten. Deras primära utbredning är därför oklar. Gravarna har registrerats som L2019:7561.

Under brandgrav A38 och det underliggande lagret A37 framkom i det naturliga åsgruset ett stolphål (A39). Stolphålet var runt, mätte 0,28 m i diameter och var fyllt av brun sandig och grusig silt med småsten. Två andra stolphål (A34 och A41), som också framkom i det naturliga åsgruset, kan ha en förhistorisk eller möjligen medeltida datering.

Mellersta delen

I den mellersta delen av schaktet, dvs området mellan fjärrvärmeledningens slut och kulverten, fanns ett fåtal arkeologiska objekt (figur 29). Direkt under matjorden fanns i nordvästra sidan av schaktet en drygt 8 m lång nedgrävning (A52) med oregelbunden botten (figur 30). Möjligen utgjordes A52 av två nedgrävningar som inte gick att skilja åt. Nedgrävningen var fylld av gråbrun sandig silt med raseringsmassor i form av tegel, kullersten, grus, murbruk, lerklumpar och enstaka kolfragment. Möjligen kan detta kopplas samman med rivningen/flyttningen av Geijersgårdens uthus.

Figur 29. Mellersta delen av schakt B med de där framkomna lämningarna. Skala 1:200.

Figur 30. Nedgrävningen A52 i det naturliga åsgruset. Möjligen utgjordes nedgrävningen av två nedgrävningar som inte gick att skilja åt. Foto mot NV.

I denna del av schakt B framkom även tre stolphål (A49, A50 och A53). A49 och A50 var båda 0,5 m i diameter, men endast den ena (A49) hade en stenskoning. Båda hade tegel i fyllningen och A50 innehöll dessutom murbruk och enstaka djurben. Knappt fem meter åt sydväst fanns A53 som var något mindre än de andra stolphålen. Detta stolphål innehöll rikligt med tegelkross, enstaka djurben och fragment av en kritpipa (Fnr 76). A53 var nedgrävd i det påförda sandlagret A55, medan de andra två stolphålen var nedgrävda i det naturliga åsgruset. Vid A49 och A50 fanns dock endast matjord över det naturliga gruset och stolphålen kan således vara samtida.

Precis sydväst om stolphålet A50 fanns en grop (A51) som mätte ca 1 m i diameter, även den i det naturliga åsgruset. Gropen var oregelbunden och delvis skadad av ledningsschakten i nordväst och sydost. I gropen fanns sandig silt med inslag av sot och aska, småsten, tegelkross, djurben och träfragment.

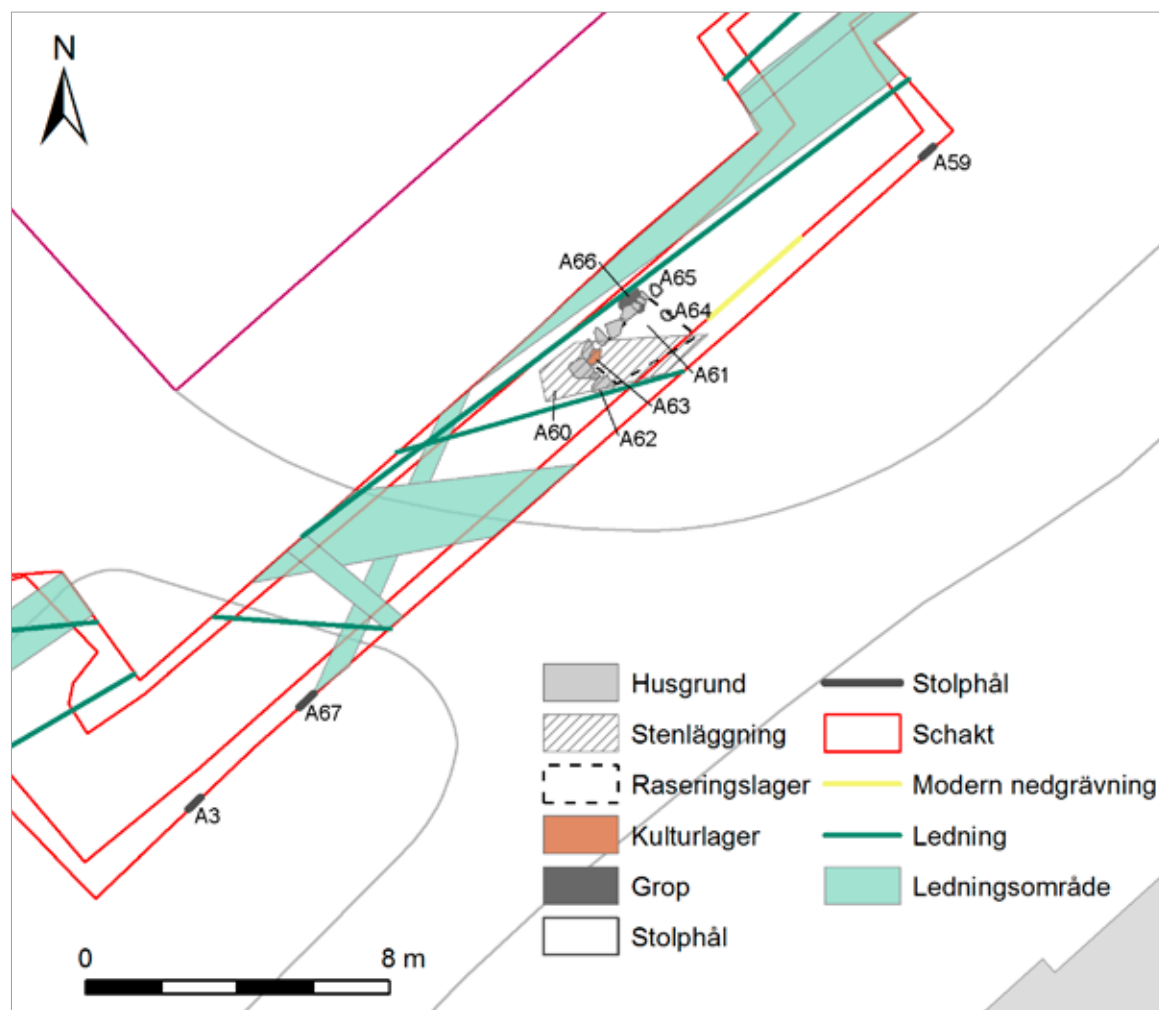
Under det påförda sandlagret A55 framkom längre åt sydväst en stenkonstruktion (A57). Möjligen kan den ha utgjort resterna av en förstörd syll (figur 31).

På samma djup som stenkonstruktionen A57 påträffades i den nordvästra schaktkanten en nedgrävning (A54) som i övrigt var bortgrävd av ett ledningsschakt. Nedgrävningen var ca 3,8 m lång, 0,57 m djup och hade en oregelbunden botten. I nedgrävningen fanns olika fyllningar med tegel, träfragment och djurben.

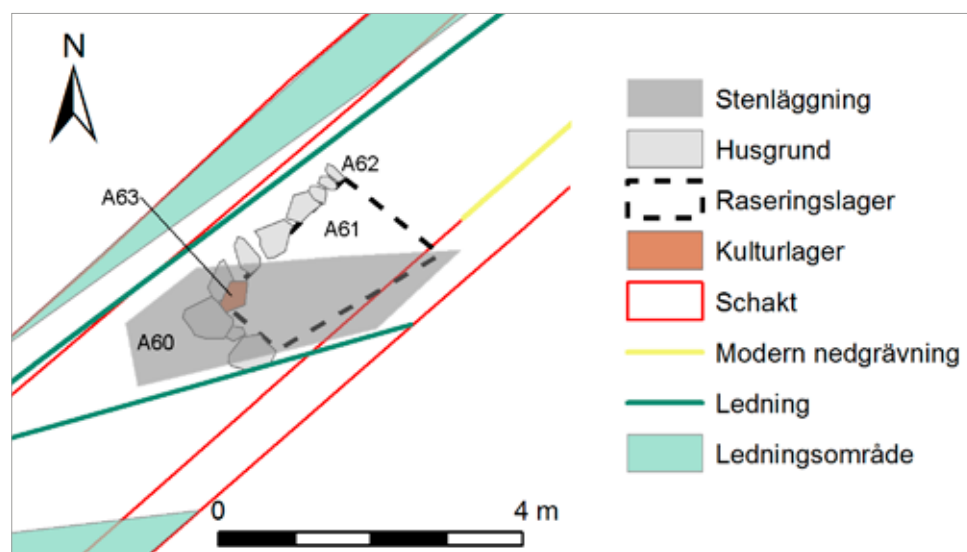

Figur 31. Stenkonstruktionen A57 framkom under ett påfört sandlager (A55). Möjligen utgör konstruktionen del av en syll. Foto mot Ö.

Södra delen

Figur 32. Södra änden av schakt B med de där framkomna lämningarna. Skala 1:200.

Figur 33. Stenläggningen A60 och dess konstruktionslager överlagrade raseringslagret A61, husgrunden A62 och lagret A63. Skala 1:100.

I den södra delen av schakt B framkom under ett raseringslager en fint lagd kullerstensgränd (A60) som löpte i Ö-V riktning (figur 34 och 35). Gränden var kantad av större stenar, så kallade "borgmästarstenar". Vilken bredd gränden primärt haft gick inte att avgöra då den var skuren av ledningsschakt i söder. I störningen påträffades ett mynt (Fnr 79) från år 1805. Gränden var också något skadad i öst av en modern nedgrävning innehållandes plast. I vad som kan ha varit grändens mitt fanns en längsgående nedsänkning i gränden med mer regelbundet lagda kullersten (figur 35). Det fanns ställvis två skift av sten i gränden, som troligen kan representera två faser.

Under gränden och dess konstruktionslager fanns ett tunt raseringslager (A61) med rikligt av tegelbitar och tegelkross, som innehöll kakel, keramik, glas och järnbeslag. Raseringslagret täckte en syll (A62) och hörde sannolikt ihop med raseringen av detta hus (figur 33). Syllen bestod av två enkla rader med sten som bildade ett rätvinkligt hörn i väst (figur 36). Syllen var skadad i söder och öst av moderna nedgrävningar, sannolikt har dock syllen fortsatt mot sydost. I det västra hörnet av husgrunden fanns resterna av ett rödbrunt homogent gödselliknande lager (A63). I lagret fanns både förkolnade sädeskorn och material som tolkades som golvmaterial från ett fähus eller stall (se bilaga 6).

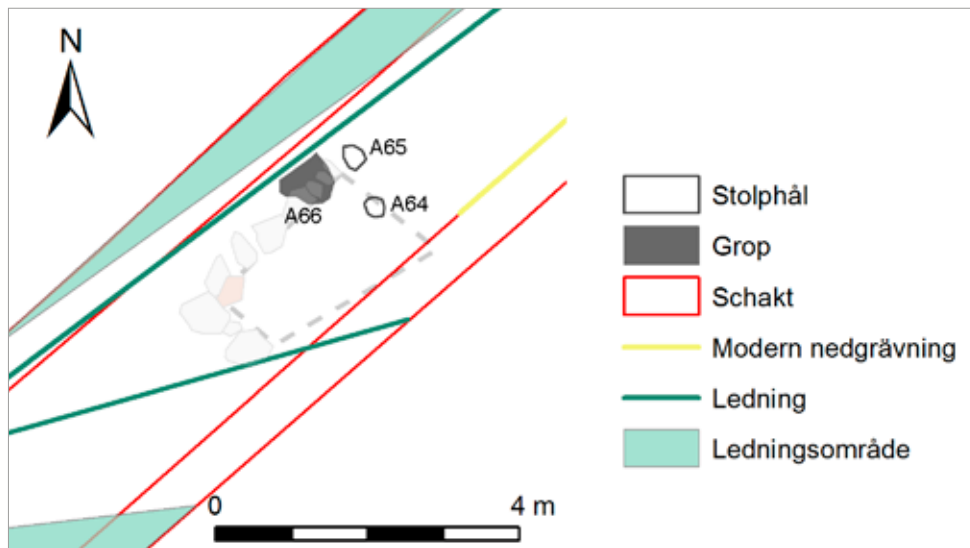
Figur 34. Kullerstensgränden A60 var tydligt skadad i söder och väst. Stenläggningens norra del utgjordes av större stenar, s.k. "borgmästarstenar". Foto mot V.

Figur 35. I grändens (A60) längdriktning fanns ett nedsänkt parti, som möjligen markerar grändens mitt. Foto mot Ö, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 36. Husgrunden A62 låg under kullerstensgränden A60 och raseringslagret A61. Husgrunden var skadad av en modern nedgrävning i öst. Foto mot SÖ.

Figur 37. Under husgrunden A62 och de underliggande lagren framkom två stolphål och en grop i det naturliga gruset. Husgrunden och ovanliggande lager visas här svagt synligt. Skala 1:100.

Under husgrunden A62 och dess konstruktionslager fanns lagret A58 och därunder odlingslagret A56 som här var ca 0,35 m tjockt. Efter att odlingslagret grävts bort framkom inom detta område två stolphål (A64 och A65) och en grop (A66) (figur 37). Stolphålen A64 och A65 låg endast en knapp halvmeter från varandra, var omkring 0,3 m stora och fyllda av gråbrun siltig sand. Väster om dessa låg gropan A66 som var 0,7 m stor och innehöll gråbrun siltig sand med flera bitar tegelkross.

Förhistoriska lämningar

Under odlingslagret A56 framkom även flera lämningar av förhistorisk karaktär. I den sydvästra änden av schaktet fanns resterna av ett sotlager (A2) innehållandes kol, skörbränd sten och enstaka bitar bränd lera. Under detta lager syntes ett stolphål (A3) i den sydöstra schaktväggen (figur 32 och 38). Kol samlades in från båda objekten och ¹⁴C-analysen visade att sotlagret A2 hade en

datering till 1040–930 f.Kr. (1Σ), dvs. yngre bronsålder, medan stolphålet A3 hade en datering till 1390–1230 f.Kr. (1Σ), dvs. äldre bronsålder (se figur 80).

I den sydöstra schaktväggen syntes även ett stolphål (A59) och ett möjligt stolphål (A67) som också kan ha en förhistorisk datering (figur 32). Stolphålet A59 innehöll ställvis sotig siltig sand med enstaka skärvig sten. Det möjliga stolphålet A67 hade en liknande fyllning. A67 var skuret av ett ledningsschakt och det var därför svårt att avgöra om det var just ett stolphål. A67 låg nära intill sotlagret A2, som kan ha blivit bortodlat här.

Även de tidigare beskrivna stolphålen A64 och A65 skulle kunna ha en förhistorisk datering, men då de låg tätt intill en grop (A66) innehållandes tegelkross är de dock mer tveksamma. De förhistoriska boplatslämningarna i schakt B har registrerats som L2019:7566.

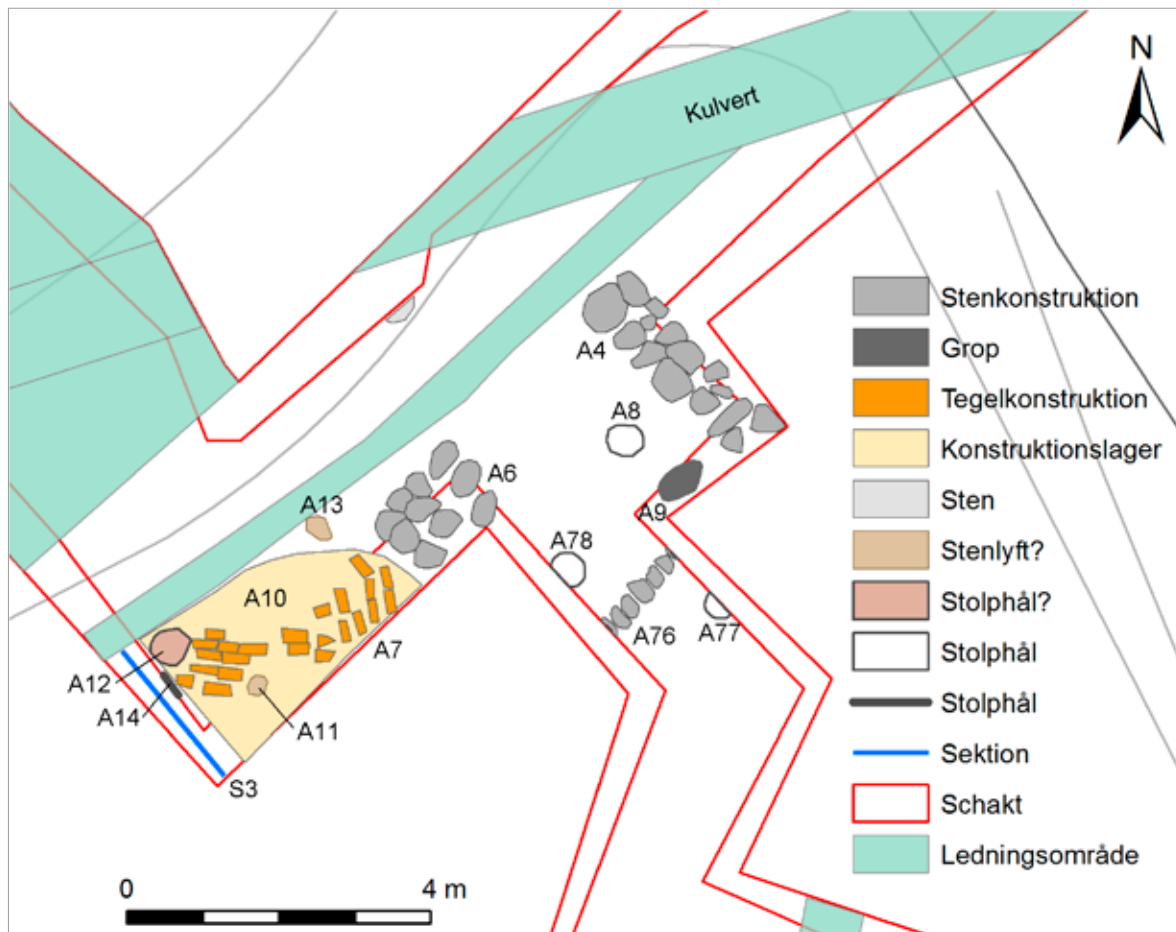

Figur 38. Stolphålet A3 med sotlagret A2 på båda sidor. Sotlagret är synligt som ett mörkt skikt närmast den naturliga leran. Foto mot SÖ.

Schakt C

Schakt C grävdes sydväst om Övre Slottsgatan, in- till den plats där schaktningsarbetet senare skulle korsa gatan och fortsätta ned mot Odinslund (figur 39 och 40). I schaktet framkom flertalet lämningar från tidigmodern tid, bestående av både lager och konstruktioner i form av husgrunder, en tegelkonstruktion och stolphål. Även ett möjligt förhistoriskt stolphål fanns i schaktet. De arkeolo-

giska objekten var sammanlagt 11 stycken (A4-A14) och i schaktet framkom även fynd fördelade på 36 fyndposter (Fnr 1-35 och 46). Schaktbredden var ca 3,6 m i ytan och ca 2,2 m i botten. Längst i öster utvidgades schaktet till 5 m bredd. Schaktets djup var ca 1,5 m och dess längd motsvarade ca 8,5 löpmeter. Centralt i schaktet löpte i dess längdriktning en vattenledning.

Figur 39. Schakt C med arkeologiska objekt. Längs med hela schaktet löpte en vattenledning. De röda markeringarna visar schaktets utbredning i toppen (den yttre markeringen) och botten (den inre markeringen) av schaktet. Skala 1:100.

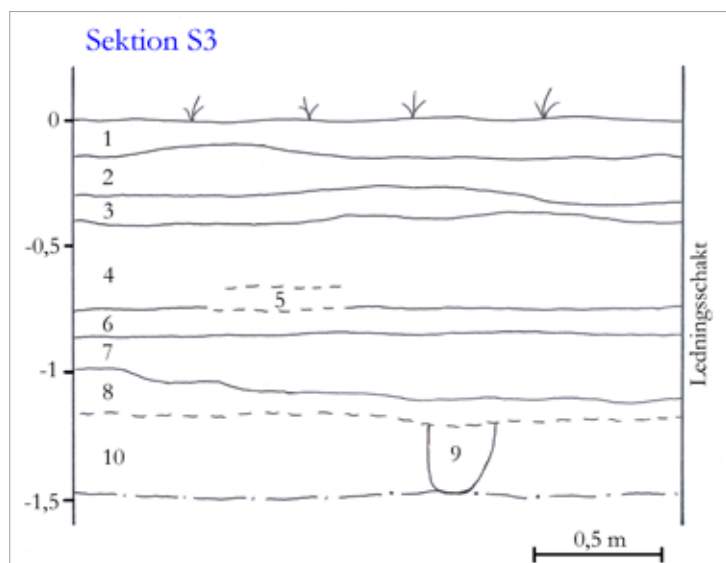

Figur 39. Schakt C med arkeologiska objekt. Längs med hela schaktet löpte en vattenledning. De röda markeringarna visar schaktets utbredning i toppen (den yttre markeringen) och botten (den inre markeringen) av schaktet. Skala 1:100.

En sektion, sektion 3, dokumenterades i den sydvästra änden av schaktet (figur 41 och 42). Här fanns under matjorden ett lager av lerigt grus med enstaka tegelkross, följt av ett lager av enbart tegelkross och därefter ett raseringslager som täckte en tegelkonstruktion (A7). Under A7 fanns ett konstruktionslager (A10) av fint grus och krossat tegel. Därunder fanns marklagret A5, vilket utgjordes av grusig sand med kolfläckar som innehöll tegel, djurben, träflis och stänk av kalkbruk. Under A5, närmast det naturliga gruset,

fanns ett lager av sotigt grus. På omkring 1,2 m djup började det naturliga åsgruset.

I den östra delen av schaktet såg lagerbilden något annorlunda ut. Under matjorden fanns här ett yngre raseringslager innehållandes sten, krossad kalk och tegel. Därunder fanns ett tjockt lager av torr omblandad grusig lera med sten och enstaka tegel, vilket efterföljdes av A5. Vid ca 0,7 m under markytan fanns det naturligt grus.

Figur 41. Sektionbeskrivning S3: 1) Grästovr. 2) Lerigt grus med enstaka tegelkross. 3) Tegelkross. 4) Raseringslager. 5) Tegelkonstruktion A7 av tegelstenar lagda i ett skift. 6) Konstruktionslager A10 bestående av fint grus med krossat tegel. 7) Marklagret A5 bestående av grusig sand med kolfläckar och små tegelfragment, med inslag av träflis, stänk av kalkbruk och relativt stora djurben. 8) Sotigt grus. 9) Stolphål A14 med fyllning av sotigt grus. 10) Naturligt grus. Punktstreckad linje markerar schaktbotten. Skala 1:30.

Figur 42. Foto av sektion S3. Foto mot SV, Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Arkeologiska objekt i schakt C

I den östra delen av schaktet framkom en kallmurad husgrund (A4), uppbyggd av två skift sten, på ett konstruktionslager av lera (figur 43). Den framschaktade delen utgjorde troligen det västra hörnet av en byggnad. Husgrunden täcktes av ett raseringslager. Efter att schakt E grävts kunde det konstateras att husgrunden fortsatte minst 1 m åt nordost innan den blivit avgrävd av ledningschakt under Övre Slottsgatan.

Ett par meter sydväst om husgrunden A4 påträffades en stenkonstruktion (A6) av löst liggande stenar med mellanliggande grått bruk, som

troligen utgjort del av en byggnad (figur 44). Strax sydväst om A6, i schaktets sydvästra hörn, fanns även en konstruktion av stortegel (A7). Tegelstenarna var lagda i ett skift och även om tegelstenarna var kollapsade vid framrensningen, har det sannolikt en gång legat plant (figur 45). Möjligen har konstruktionen utgjort ett tegelgolv. Under A7 fanns ett konstruktionslager (A10) av fint grus med krossat tegel (figur 41). I anslutning till konstruktionerna påträffades bland annat fynd av yngre rödgods, fajans, porslin, kritpipsfragment och ostronskal.

Figur 43. Husgrunden A4 i schaktets östra del. Foto mot NÖ, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 44. Husgrunden A6 var något omrörd. Till höger om A6 syns den östra delen av tegelkonstruktionen A7. Foto mot S, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Figur 45. Tegelkonstruktionen A7 kan ha utgjort ett plant tegelgolv. I bakgrunden syns husgrunden A6. Foto mot NÖ, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Under huskonstruktionerna A4 och A6 fanns i hela schaktet marklagret A5. I lagret påträffades bland annat delar av en trefotsgryta, en parfymflaska och ostronskal (Fnr 8, 46 och 15). Efter att A5 schaktats bort framkom två stolphål (A8 och A14), ett möjligt stolphål (A12), en grop (A9) och två stenlyft (A11 och A13) i det naturliga åsgruset.

I stolphålet A8 påträffades delar av en stor prydskruka med puttmotiv (Fnr 33), som troligen kan dateras till 1600-tal. Detta stolphål mätte 0,5 m i diameter och var fyllt av gråbrunt lerigt grus med tegel och djurben. Stolphålet A14 var 0,3 m i diameter och innehöll sotigt grus. Eventuellt utgör A14 ett förhistoriskt stolphål. Det möjliga stolphålet A12 mätte 0,75×0,65 m och var fyllt med lerblandat grus med tegel och djurben. Gropen A9 låg strax intill stolphålet A8 på ungefär samma djup, men hade istället en fyllning av ljusbrunt grus med kolstänk och djurben.

Schakt D

Schakt D sträckte sig mellan schakt B och C parallellt med Övre Slottsgatans sydvästra sida (figur 46 och 47). I Schaktet framkom flertalet lager från historisk tid. Schaktets södra ände var dock helt förstörd av sentida ledningsdragningar. I den

norra delen påträffades en husgrund, två stenläggningar, en ränna, en plank, en större nedgrävning och stolphål från tidigmodern tid. Under detta framkom tre stolphål och en grop från senmedeltid samt ett möjligt tidigmedeltida eller förhistoriskt stolphål. De arkeologiska objekten var sammanlagt 17 stycken och i schaktet påträffades fynd fördelade på 39 fyndposter (Fnr 36–45 och 47–75). Schaktbredden var 3,7–4 m i ytan och ca 2,3 m i botten. I nordvästra änden utvidgades schaktet till omkring 6 m bredd. Schaktets djup var 1,2 i norr och 1,55 m i söder och dess längd motsvarade ca 19 löpmeter. Schaktningen påbörjades i den sydöstra änden, men avbröts för att istället fortsätta i den nordvästra änden. Detta för att ge utrymme för lastbilen som skulle frakta bort jordmassorna.

I den sydöstra änden av schaktet fanns rikligt med ledningar och den kulvert som också sträckte sig genom schakt A, B, E och F. En sträcka på omkring 6 m var omrörd av ledningsschakt och schaktet för kulverten, här fanns inga arkeologiska objekt bevarade. Inom en sträcka på ungefär 1,5–2 m norr därom fanns ytterligare två ledningsschakt, men dessa låg tillräckligt grunt för att kulturlager och andra arkeologiska objekt belägna 1 m under markytan skulle kunna undersökas.

Figur 46. Schakt D grävdes parallellt med Övre Slottsgatan. Schaktet genomkorsades av flera äldre ledningar och samma fjärrvärmekulvert som också korsat schakt A, B, E och F. I bakgrundens syns Geijersgårdens huvudbyggnad. Foto mot NV.

Figur 47. Schakt D med den övre nivån av arkeologiska objekt. Sydöstra änden av schaktet var störd av flertalet ledningar och en kulvert. De röda markeringarna visar schaktets utbredning i toppen (den yttre markeringen) och botten (den inre markeringen) av schaktet. Skala 1:100.

Två sektioner dokumenterades, där sektion 4 (figur 48 och 49) fanns i schaktets sydvästra långsida och sektion 5 (figur 50 och 51) fanns i schaktets nordvästra kortsida.

Lagerbilden var likartad i hela schakt D. Under matjorden fanns i större delen av schaktet ett raseringslager (A17) som innehöll rikligt med fynd. Detta raseringslager täckte flera konstruktioner; två stenläggningar (A18 och A19), en ränna (A26) och en plank (A27). Norr om dessa konstruktio-

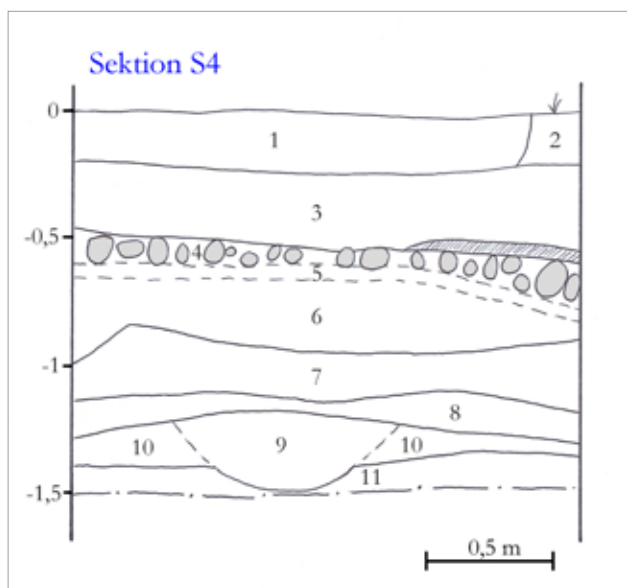
ner fanns istället ett omrört lerlager med tegelkross under matjorden. Under konstruktionerna fanns i hela schaktet ett lager av ljusgulbrun siltig lera (A24), som därefter följdes av marklagret A16 som utgjordes av gråbrun sandig lera med stänk av kol, sot, kalkbruk, tegel, träflis samt fisk- och djurben. Närmast det naturliga åsgruset fanns ett lager (A21) som var betydligt mörkare än A16. Lagrets utgjordes främst av nedbrutet organiskt material och saknade nästan helt fynd. Sannolikt utgjorde A21 en överlagrad markyta (se bilaga 6).

Sektion 4 visar nästan denna lagerbild, bortsett från att A24 här grävs bort av en nedgrävning A28. Eventuellt fanns två nedgrävningar med likadant innehåll, vilket syns längst till vänster i sektionen. I sektion 4 kunde ett troligt stenlyft i det naturliga åsgruset dokumenteras, möjligen är detta ett resultat av tidig markberedning på platsen.

I den nordöstra schaktkanten kunde inte lagerbilden studeras då det under raseringslagret A17

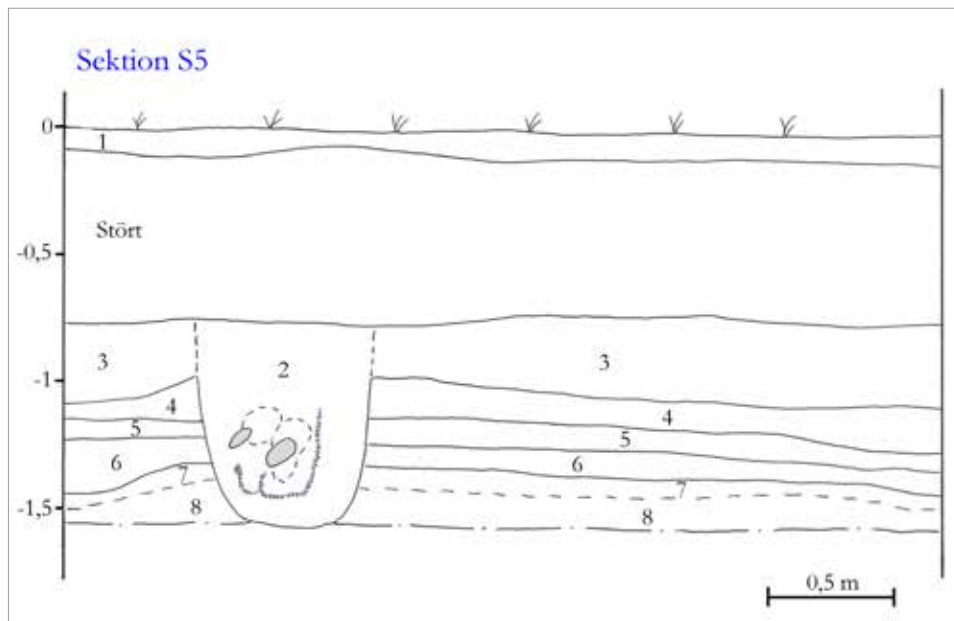
fanns en ränna (A26) längs nästan hela schaktkanten. Under denna var endast lagret A21 bevarat.

I den nordvästra änden av schaktet överlagrades A24 av ett lager av gråbrun siltig lera med tegelkross och djurben (A25), men därunder följde samma lagerbild som i övriga schaktet (figur 50). Ett stolphål (A23), som antingen var nedgrävt i A24 eller A25, kunde ses i sektionen. Naturligt rödbrunt åsgrus fanns på 1,1–1,2 m djup.

Figur 48 (t v). Sektionsbeskrivning S4: 1) Grusgång. 2) Gråstov. 3) Raseringslager A17 med ett skrafferat område med högre koncentration av kol och sot. 4) Stenläggningen A19. 5) Sättsand av rödbrunt grus. 6) Nedgrävning A28 fylld med rödbrunt grus med upp till knytnävsstora stenar. 7) Marklager A16 av gråbrun torr sandig lera med stänk av kol, sot, kalkbruk, tegel och träflis. 8) Marklagret A21 av gråbrunt grus 9) Troligt stenlyft. 10) Infiltrerat naturligt åsgrus. 11) Naturlig lera. Punktstreckad linje markerar schaktbotten. Skala 1:30.

Figur 49 (t h). Foto av sektion S4. Foto mot SV.

Figur 50. Sektionsbeskrivning S5: 1) Grästorv. 2) Stolphål A23 med fyllning av grusig gråbrun lera, samt möjliga rester efter stenskoning och träfibrer. 3) Marklager A25 av gråbrun siltig lera med tegelkross och djurben. 4) Marklager A24 av ljus gulbrun siltig lera med småsten, grus, tegel och djurben. 5) Marklager A16 av gråbrun torr sandig lera med stänk av kol, sot, kalkbruk, tegel och träflis. 6) Marklager A21 gråbrunt grus. 7) Infiltrerat naturligt grus 8) Naturlig lera. Punktstreckad linje markerar schaktbotten. Skala 1:30.

Figur 51. Foto av sektion S5. Foto mot NV, Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Arkeologiska objekt i schakt D

I schakt D framkom sammanlagt 17 arkeologiska objekt, varav fyra utgjordes av lager som inte ritades ut i plan utan beskrevs stratigrafiskt och/eller dokumenterades i sektionsritningar. Då det påträffades flera lämningar ovanpå varandra presenteras dessa på två planer, figur 47 och 55, för att göra det mer lättöverskådligt.

I norra änden av schaktet framkom under ett raseringslager stenarna till en husgrund (A15) byggd i skalmursteknik (figur 52). Husgrunden låg i sydvästlig-nordostlig riktning och var bäst bevarad i den västra delen. Den var 1,9 m bred och den synliga delen 5,5 m lång. Sannolikt fortsatte husgrunden in i den sydvästra schaktkanten.

I raseringslagret ovanpå husgrunden låg bland annat två mynt varav en var daterad till 1829 (Fnr 44 och 45).

Sydost om husgrunden A15 framkom vad som tolkades vara en stenlagd gårdsplan (A18 & A19). Gårdsplanen var uppdelad i två delar, A18 och A19, med ett 0,75 m brett parti mellan som saknade stenläggning (figur 53). De synliga delarna av stenläggningarna var omkring 2,5 m breda och deras sammanlagda längd uppgick till knappt 8 m. A19 var tydligt avskuren av ledningsschaktet för en elkabel i sydost. Stenläggningarna bestod av kullersten, där kullerstenarna i A19 var något större än i A18. I nordöstra kanten av stenläggningarna fanns två större stenar som kan ha utgjort en del av stenläggningarna (figur 47 och 53).

Figur 52. Husgrunden A15 i schaktets norra del. Den västra delen av husgrunden var tydligt uppbyggd i skalmursteknik, medan den östra delen var mer otydlig. Foto mot Ö, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 53. Den stenlagda gårdsplanen A18 (t.h.) och den norra delen av A19 (t.v.). Mellan de båda stenläggningarna fanns ett tomrum utan sten. I nordöst fanns två större stenar intill gårdsplanen, vilka kan ses i nedre vänstra och högra hörnen. Foto mot SV, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

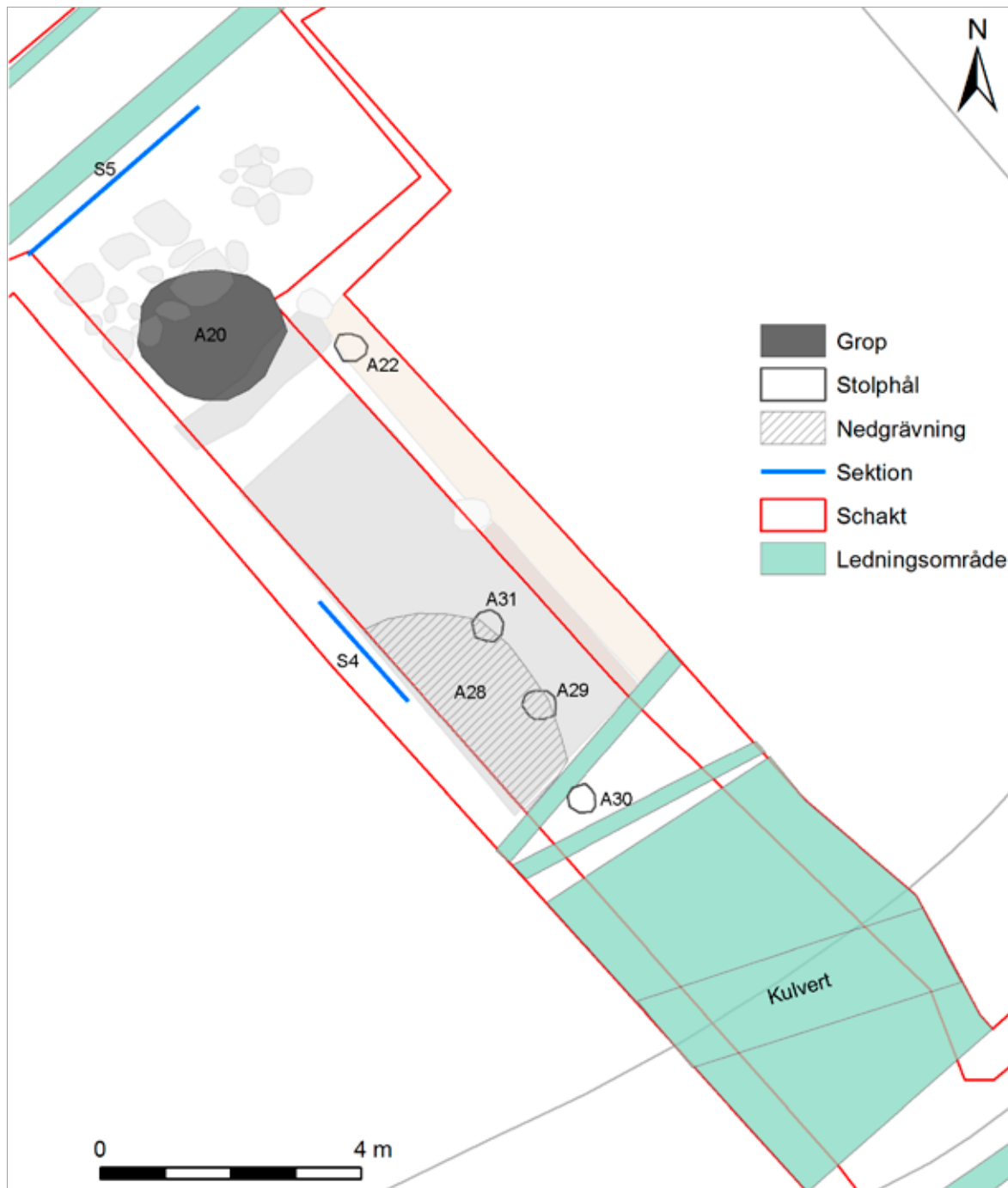
Figur 54. Den södra delen av stenläggningen A19 med plankan A27 i förgrunden. Det ljusa gruset längst ned i bild är fyllningen i rännan A26. Samtliga var avgrävda av ledningsschaktet till vänster i bild. Foto mot SV.

Parallellt med stenläggningarna, i schaktets nordöstra långsida löpte en ränna (A26). Hur bred rännan var gick inte att avgöra då den fortsatte in i schaktväggen, men dess djup var ca 0,55 m och den var fylld av rödbrunt åsgrus. Precis som A19 var rännan avgrävd i sydost. A26 verkar ha varit samtida med stenläggningen och möjligen har den utgjort dränering för gårdsplanen eller ett gränsdike.

Mellan stenläggningen A19 och rännan A26 låg parallellt med desamma en plant liggande förmultnad plank (A27). Planken var otydlig i den nordvästra änden och likt A19 och A26 avgrävd i sydost (figur 54). Planken verkar ha varit samtida med stenläggningen och rännan, men hade en oklar funktion.

Ovanpå stenläggningarna A18 och A19 fanns ett tjockt raseringslager (A17) som innehöll rikligt med fynd från främst 1700-tal. Fynden bestod bland annat av kakel, blandad keramik, järnföremål, en skärva av ett kärl i täljsten och kritpipor, varav en (Fnr 71) kunde dateras till andra halvan av 1700-talet. Eftersom fyndmängden var så omfattande har endast ett representativt urval av fynden samlats in. Möjligen skapades lagret i samband med raseringen av husgrunden A15. Då det ställvis förekom mycket kol och sot i lagret är det möjligt att A17 utgör raseringen efter en brand.

I schaktets nordvästra kortsida syntes i sektionen ett stolphål (A23) som var nedgrävd i lager A24 eller A25 (figur 50 och 51). Stolphålet mätte 0,67 m i diameter och innehöll rester av trä och en möjlig stenskonung.

Figur 55. Schakt D med den undre nivån av arkeologiska objekt. Den övre nivån är svagt synligt ovanpå den undre. Skala 1:100.

Under husgrunden A15 och stenslägningarna A18 och A19 fanns konstruktionslager, där husgrundens underliggande lager utgjordes av påförd glacial lera och stenslägningarnas av rödbrunt grus. När dessa schaktades bort framkom i det underliggande lagret A24 en stor nedgrävning (A28), som låg under den södra delen av stenslägningen A19 (figur 55). Denna var svår att skilja från stenslägningens grusiga konstruktionslager, då dess fyllning också bestod av rödbrunt grus, men nedgrävningens fyllning var betydligt stenigare. Nedgrävningen var ca 3,5 m lång och upp till 0,45 m djup.

Under marklagret A24 framkom ytterligare arkeologiska objekt, vilka var nedgrävda i marklagret A16. Där husgrunden legat fanns en stor oregelbunden grop A20 (figur 55 och 56), som innehöll upp till halvmeterstora stenar, lerklumpar, tegel, kalkbruk och kol. I fyllningen påträffades en skärva nästanstengods av Siegburg-typ (Fnr 73). Troligen grävdes gropan i samband med markröjning på platsen.

Figur 56. Gropen A20 var djup och nedgrävd både genom marklagret A16 och A21. I bilden syns gropen som en ljusare fläck omgärdad av det mörka lagret A21. I bakgrunden skymtar stenläggningarna A18 och A19. Foto mot SÖ, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Under nedgrävningen A28 fanns tre stolphål (A29, A30 och A31) på rad, som liksom A20 var nedgrävda i marklagret A16 (figur 55 och 57). Dessa mätte 0,5–0,68 m i diameter och hade stenskoning av sten, och i två av stolphålen även bitar av tegel. I ett av stolphålen (A30) påträffades en skärva av stengods av Langerwehe-typ (Fnr 75) med trolig datering till 1400–1500-tal. Sannolikt har stolphålen ingått i samma konstruktion.

Ett ensamt stolphål (A22) påträffades under rännan A26 i dess nordvästra ände (figur 55). Detta stolphål var nedgrävt i marklagret A21 och kunde inte kopplas samman med någon konstruktion. Då stolphålets fyllning inte innehöll tegel är det möjligt att det har en tidigmedeltida eller förhistorisk datering.

Figur 57. De tre stolphålen A31, A29 och A30 stod på rad med jämna mellanrum och har sannolikt ingått i samma konstruktion. I stolphålet längst bort i bild (A30) påträffades en skärva av keramik från senmedeltid (Fnr 75). Foto mot SÖ.

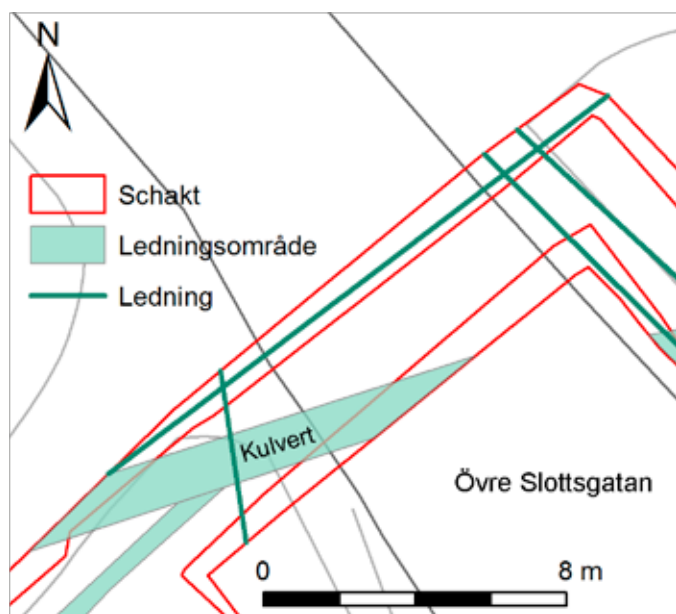
Schakt E

Schakt E grävdes genom Övre Slottsgatan utan att någon arkeolog var närvarande vid schaktningen. Detta eftersom schaktningsarbetet genomfördes nattetid och då marken förmodades vara söndergrävd av äldre ledningsschakt, bland annat för

den kulvert som också korsade schakten A, B, D och F (figur 58 och 59). Schaktbredden var omkring 4 m i ytan och 2–2,5 m i botten. Schaktets djup var 1,1–1,55 m och dess längd motsvarade ca 16,5 löpmeter.

Figur 58. Schakt E genomkorsades av den kulvert som också korsat schakt A, B, D och F. I schaktet fanns också flera ledningar. Foto mot NÖ.

Figur 59. Schakt E grävdes utan närvaron av en arkeolog och upptogs till stor del av äldre ledningsschakt. Samtliga ledningar kunde inte mätas in då schaktet till stor del täckts av järnplattor efter schaktningen. Skala 1:200.

Schaktet dominerades av recenta uppfyllda massor och nedgrävningar för ledningar och kulvert. Under de påförda massorna, som främst utgjordes av stenkross på markduk fanns endast naturligt åsgrus. Åsgruset fanns omkring en meter under markytan i den östra delen av schaktet. I den sydvästra änden av schaktet, närmast schakt C,

gick det dock att se några stenar och lagerrester i den sydöstra schaktkanten (figur 60). Stenarna sträckte sig omkring en meter åt nordost varvid ett ledningsschakt skar genom schaktkanten. Möjligen har stenarna varit del av husgrunden A4 som fanns i schakt C.

Figur 60. I södra änden av schakt E syntes i den sydöstra schaktkanten flertalet stenar som möjligen utgjort del av husgrunden A4. Stenarna sträckte sig omkring en meter, fram till ett ledningsschakt. Foto mot SÖ.

Schakt F

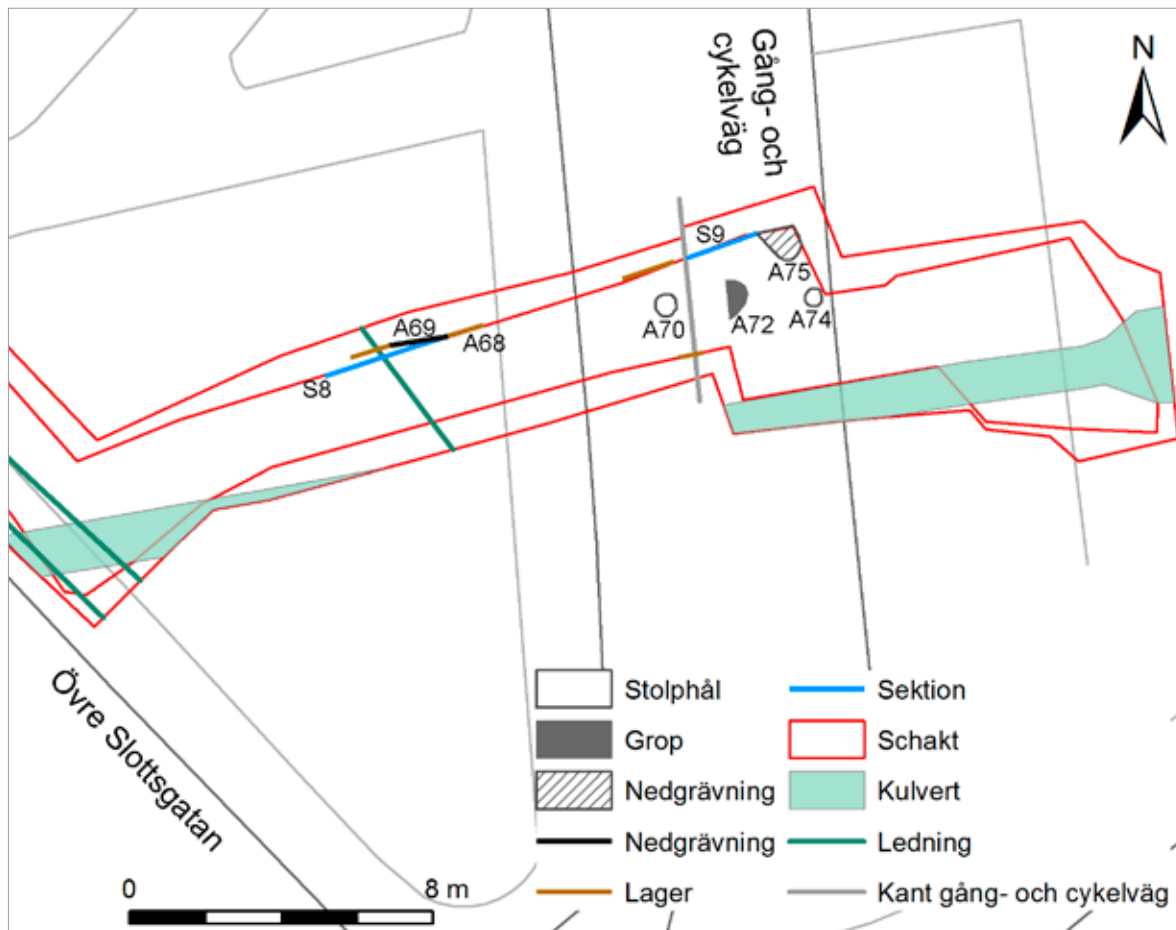
Schakt F grävdes öster om Övre Slottsgatan och sträckte sig österut genom Odinslund mot Carolinabacken (figur 61 och 62). Schaktet dominerades av recenta påförda massor ovan naturligt åsgrus eller glacial lera. I mitten av schaktet påträffades kulturlager, stolphål, en nedgrävning och en grop från historisk tid. En nedgrävning kunde dateras till bronsålder. De arkeologiska objekten var sammanlagt 8 stycken (A68-A75) och i schaktet framkom även ett fynd (Fnr 88). Schaktbredden var generellt 2,9–4 m i ytan och 2–2,5 m i botten.

I den östra änden grävdes schaktet dock bredare för att frilägga en fjärrvämekammare. I denna del blev schaktet därför 4,3–6,2 m bred i ytan och 2,4–5,2 m i botten. Schaktets djup var 1,3–1,9 m och dess längd motsvarade omkring 34 m.

Området utgjordes till största del av en sluttning, med undantag för en gång- och cykelväg i den östra delen av schaktet där marken var plan. Schaktet genomkorsades av den kulvert som även funnits i schakt A, B, D och E. Ett fåtal ledningar gick också genom schaktet.

Figur 61. Schakt F grävdes från Övre Slottsgatan och genom Odinslund mot Carolinabacken. Området sluttade ned mot Carolinabacken/Drottninggatan och schaktet var till stor del var uppfyllt av recenta massor. Foto mot Ö.

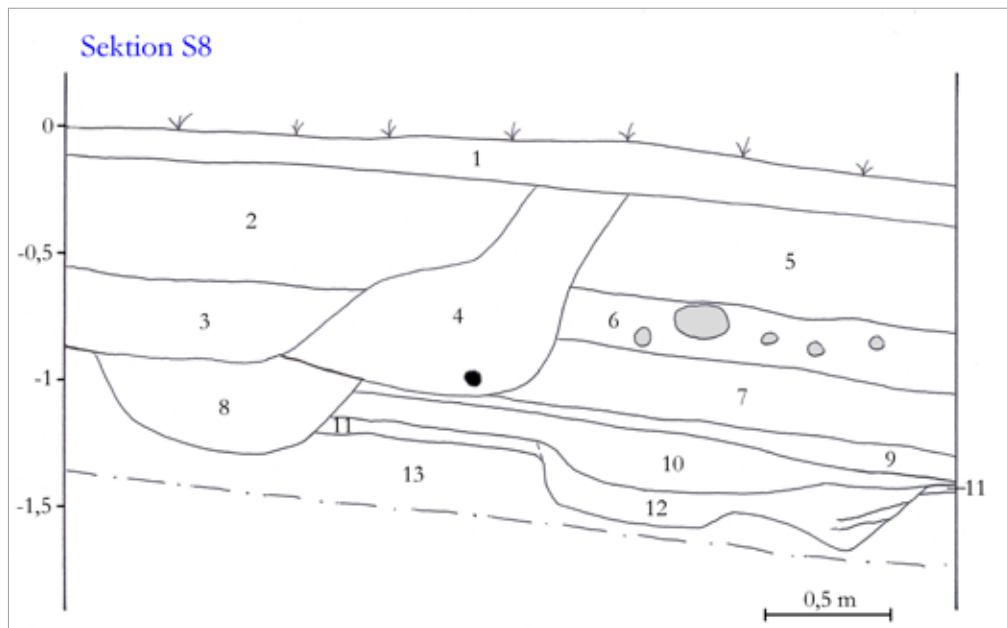

Figur 62. Schakt F med arkeologiska objekt. I den västra och östra änden av schaktet fanns endast recenta påförda massor ovan det naturliga gruset/leran. Bakgrundskartan är här inte uppdaterad, vilket innebär att gång- och cykelvägarna inte stämmer med hur de sträckte sig vid schaktningsarbetet. Markeringen för gång- och cykelvägens kant motsvarar vägens västra sida. De röda markeringarna visar schaktets utbredning i toppen (den yttre markeringen) och botten (den inre markeringen) av schaktet. Skala 1:200.

I den båda ändarna av schaktet fanns endast påförda massor, som bl.a. innehöll plast, asfalt och isolering, ovan naturligt åsgrus eller glacial lera. I väst dominerades massorna av stenkross på markduk. I östra änden av schaktet fanns under matjorden endast omblandade recenta lager ovan gruset/leran.

Omkring 10 m från gång- och cykelvägen och västerut dominerades schaktet fortfarande av omblandade recenta lager (sektion 8, figur 63 och 64). Vid 5,5–8,7 m från gång- och cykelvägen fanns under de recenta lagren dels ett äldre

marklager (A68) och dels en nedgrävning (A69). De båda arkeologiska objekten syntes i den norra schaktväggen och fanns omkring 1,2 m under markytan. Lagret A68 innehöll hårt nedbrutet organiskt material samt kol och har troligen utgjort en överlagrad markyta (se bilaga 6). A68 tunnade ut mot öster, men omkring 1,6 m från gång- och cykelvägen uppträdde lagret igen för att sedan bli avskuren av en recent nedgrävning. Precis intill gång- och cykelvägen gick det att se lagret i både den norra och södra schaktväggen.

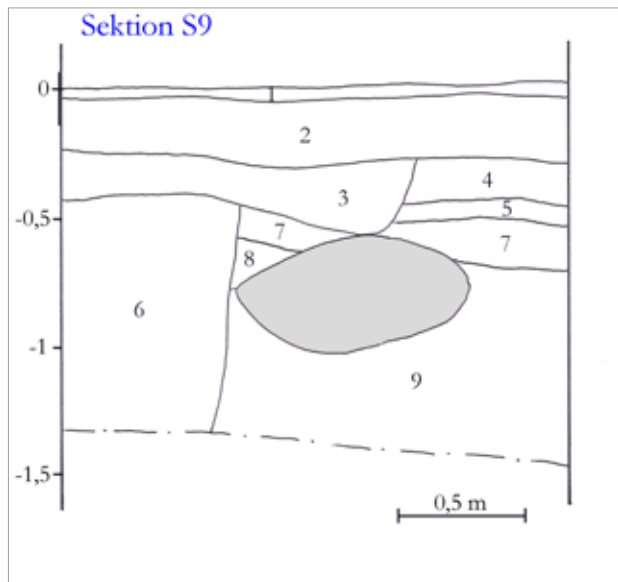
Figur 63. Sektionsbeskrivning S8: 1) Grästorv och matjord. 2) Stenkross med underliggande markduk. 3) Stenmjöl med småsten. 4) Stenkross och sand. Den svarta prickken är ett modernt rör. 5) Grå omrörd lera, recent. 6) Ljus grågul sandig lera, recent. 7) Omblandad grå lera med kapsyl och plast. 8) Grå omrörd lera, recent. 9) Ljus ren sand, recent. 10) Omblandad grå lera, recent. Mycket lik lager 7. 11) Lager A68, av svartbrun grusig sand med inslag av silt. 12) Nedgravning A69, med svartbrun siltig sand med inslag av kol och sot. I östra delen två tunna vita kalkstråk. 13) Naturligt rödbrunt åsgrus. Punktstreckad linje markerar schaktbotten. Skala 1:30.

Figur 64. Foto av sektion S8. Foto mot NNV.

Vid sektion 9 (figur 65) fanns under påförda lager bevarade kulturlager i form av gråbrun lerig sand med grus, kolstänk och tegelkross (A71) och under detta ett lager av något ljusare gråbrun sandig lera med grus, småsten och tegelkross (A73). I

dessa lager fanns även djurben. De båda lagren tunnades ut strax öster om gång- och cykelvägen. Under A73 fanns naturligt åsgrus eller varvig glacial lera på omkring 0,7 m djup.

Figur 65. Sektionsbeskrivning S9: 1) Asfalt. 2) Stenkross. 3) Småsten i kompakt brun lerig sand, recent. 4) Kompakt rödbrun siltig sand med grus. 5) Lager A73, av gråbrun lerig sand med grus, kolstänk och tegelkross. 6) Omblandad brun lera med grus och fläckar av sand, recent. 7) Lager A71, av Gråbrun lerig sand med grus, småsten och tegelkross, något ljusare än A73. 8) Naturligt rödbrunt åsgrus. 9) Glacial lera. Punktstreckad linje markerar schaktbotten. Skala 1:30.

Arkeologiska objekt i schakt F

I schakt F framkom sammanlagt åtta arkeologiska objekt, varav tre utgjordes av lager. Två av lagren syns inte i figur 62, utan beskrevs endast stratigrafiskt i text och sektionsritning. Samtliga lager har beskrivits ovan.

Centralt i schaktet, i dess norra schaktkant, kunde nedgrävningen A69 dokumenteras (figur 63 och 64). Nedgrävningen hade en ojämn botten och var fylld av svartbrun siltig sand med inslag av kol och sot, men innehöll också två stråk av kalk. Enligt ¹⁴C-analysen av kol från fyllningen kan nedgrävningen dateras till 895–795 f.Kr. (1Σ), dvs. yngre bronsålder (se figur 80). Nedgrävningens relation till marklagret A68 gick inte att urskilja. Denna boplatslämning har registrerats som L2019:7563.

Längre österut i schaktet framkom ett stolphål (A70), som var nedgrävt genom lagret A68. Stolphålet mätte 0,6x0,5 m och var fyllt av gråbrun sandig och lerig silt med sten, tegelkross och djurben.

Strax österut, under gång- och cykelvägen, framkom tre arkeologiska objekt (A72, A74 och A75) som samtliga var nedgrävda i det naturliga åsgruset eller glaciala leran. Den västligast belägna av dessa utgjordes av en grop (A72) som verkade ha skurits av en recent nedgrävning och på grund av detta var oregelbundet halvmåneformad. Gropen innehöll gråbrun sandig lera med sten och rikligt med tegelkross. A74 utgjordes av ett stolphål

som mätte 0,5x0,45 m och var stenskott, med en fyllning av gråbrun sandig silt med inslag av grus och tegelkross. Längre åt nordväst fanns en nedgrävning (A75) med oklar utbredning, då den fortsatte in i den norra och östra schaktväggen. Nedgrävningen innehöll gråbrun lerig sand med inslag av småsten, tegelkross, djurben och stänk av kol.

Schakt G

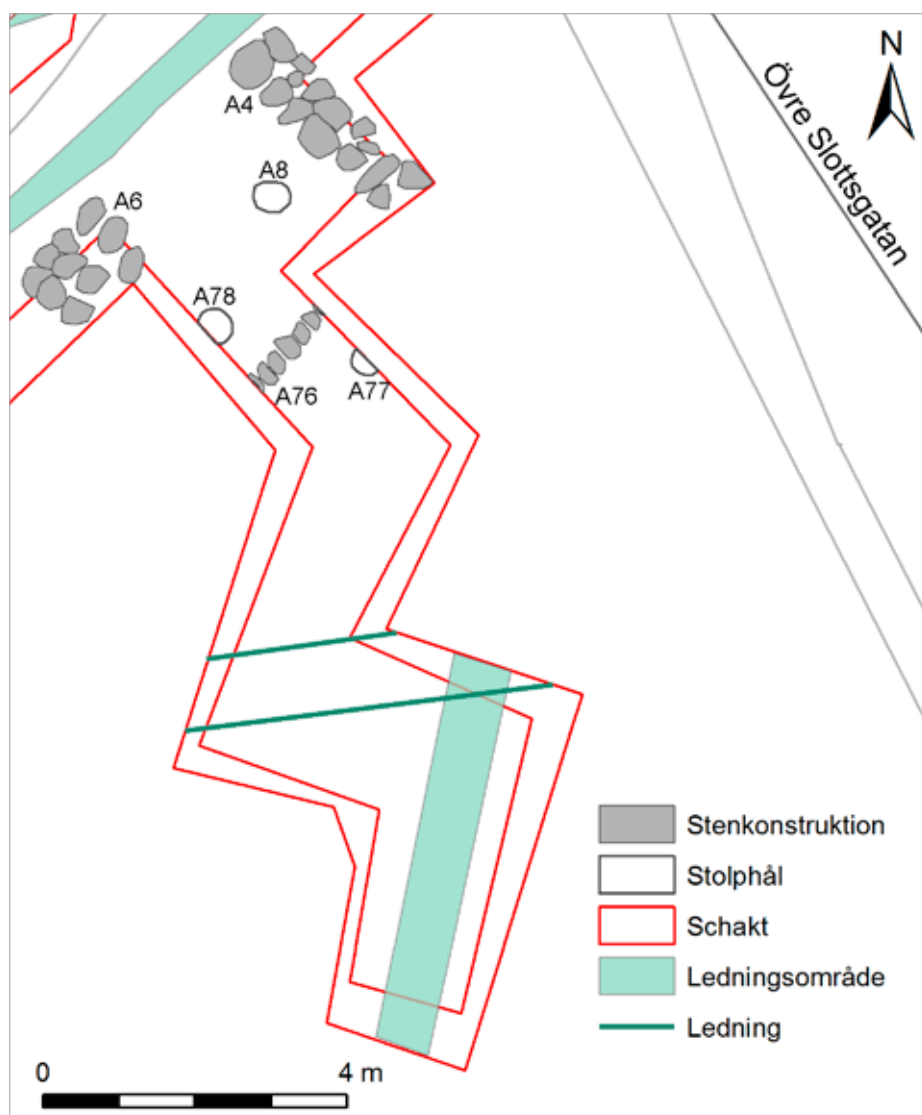
Sista etappen av schaktningsarbetet utgjordes av schakt G, som grävdes från schakt C i riktning mot Carolina Redivivas huvudingång (Figur 66 och 67). Schaktet grävdes i syfte att koppla ihop ny och gammal fjärrvärmeledning. Den södra delen av schaktet var helt förstörd av sentida ledningsdragningar. I den norra delen framkom en syll, stolphål och kulturlager från tidigmodern tid. De arkeologiska objekten var sammanlagt 4 stycken (A76-A79) och i schaktet framkom även fynd fördelade på 2 fyndposter (Fnr 97–98). Schaktets bredd var ca 1,3 m och dess djup omkring 1 m. Längden motsvarade ca 14 m.

Till detta schakt gjordes inga sektionsritningar eftersom det hade en enkel stratigrafi. Istället har skriftliga beskrivningar gjorts av lagerbilden.

I den norra änden av schaktet, som anslöt till schakt C, fanns överst ett 0,3 m tjockt matjords-

Figur 66. Schakt G grävdes från schakt C i riktning mot huvudingången för Carolina Rediviva. Foto mot N, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Figur 67. Schakt G med där framkomna arkeologiska objekt. Södra halvan av schaktet var helt omörd av de ledningsschakt som fanns där. De röda markeringarna visar schaktets utbredning i toppen (den yttre markeringen) och botten (den inre markeringen) av schaktet. De arkeologiska objekten A4, A6 och A8 tillhör schakt C och redovisades tillsammans med övriga arkeologiska objekt i schakt C. Skala 1:100.

lager. Därunder fanns ett lager av kompakt ljus lera som var 0,2–0,25 m tjockt. Lagret avtog mot sydost. Under leran framkom ett lager (A79) av brungrått luckert grus med silt, småsten, sot och kol. Detta lager låg närmast det naturliga åsgruset och fanns i hela schaktet. Det naturliga rödbruna åsgruset hade kolinslag i ytan och framkom 0,85 m under markytan. På 1 m djup övergick åsgruset i glacial lera.

Den mellersta delen av schaktet grävdes under en gång- och cykelbana. Här fanns under asfalten ett 0,2 m tjockt lager av sättgrus med underliggande markduk. Därunder fanns ett lager av omrörd brun sandig lera som innehöll sten, tegel, enstaka kakelbitar, yngre rödgods och spik. Detta lager var 0,45 m tjockt och utgjorde troligtvis ett omrört raseringslager. I den norra schaktkanten fanns större stenar som inte kunde kopplas till någon konstruktion. Under raseringslagret fanns ett 0,05–0,1 m tjockt lager av ljus sand och därunder fanns inom en begränsad yta i av denna del av schaktet ett brunsvart gruslager som var ca 0,1 m tjockt. På 0,85 m djup fanns naturligt rödbrunt åsgrus och glacial ljus lera.

Den södra delen av schaktet var omrörd av flera ledningsschakt, där de omrörda lagren innehöll både fiberull och plast ned till 1,2 m under markytan.

Arkeologiska objekt i schakt G

I schakt G framkom fyra arkeologiska objekt, varav en utgjordes av ett lager. Lagret (A79) är inte utritat i plan utan endast beskrivet, både i den stratigrafiska beskrivningen ovan och i bilaga 1.

Direkt under matjorden framkom intill schakt C en syllstensrad (A76, figur 68). Syllen sträckte sig i sydvästlig-nordostlig riktning, upptog hela schaktets bredd och var omkring 0,25 m hög, samt 0,3 m bred. Ovan stenraden fanns spår efter en syllstock. Syllstensraden var anlagd på det kompakta ljusa lerlagret som överlagrade lager A79. Syllen kunde inte kopplas samman med någon av stenkonstruktionerna i schakt C.

På varsin sida om syllens påträffades ett stolphål (A77 och A78) som båda var nedgrävda från lagret A79. A77 var otydligt, men mätte 0,4 m i diameter. A78 var tydligare, mätte 0,45 m i diameter och innehöll en stor tegelsten.

Figur 68. Syllstensraden A76 framkom direkt under matjorden. I den borte schaktkanten går det att skönja resterna av en syllstock ovan stenarna. Foto mot NÖ, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Fynd

Ett urval av de påträffade fynden samlades in, främst de fynd som kunde användas för datering. Djurben tillvaratogs endast i gravkontexterna. Raseringslagret A17 var mycket fyndrikt (ca 30–40 liter fynd) och här samlades endast ett representativt urval in. Sammanlagt registrerades 98 fyndposter fördelade på 20 kontexter. De tillvaratagna fynden redovisas i bilaga 2. 30 fyndposter gallrades.

Förhistoriska fynd

Till de förhistoriska kontexterna, som bl.a utgjordes av graven A33 och lagret med en förstörd grav (A38), räknas åtta fyndposter. Dessa ut-

gjordes av en järnkniv (figur 69), en sölja i kopparlegering (figur 70), en järnspik, brända och obrända ben, två kamfragment av horn, en järn nit och ett litet fragment av förhistorisk keramik (Fnr 89–96).

Mynt

Tre av fyndposterna utgjordes av mynt. Två av mynten framkom ovanpå husgrunden A15, varav den ena kunde dateras till år 1829 (Fnr 45, figur 71). Ovanpå den stenlagda gränden A60 påträffades ett ensamt mynt, daterat till år 1805 (Fnr 79, figur 72).

Figur 69 (t v). Järnkniven (Fnr 92) som påträffades i brandgrav A38. Före konservering. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet.

Figur 70 (t h). Söljan i kopparlegering (Fnr 89) som påträffades i brandgrav A38. Före konservering. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet.

Figur 71 (t v). Mynt från år 1829 (Fnr 45) som påträffades ovanpå husgrunden A15. Före konservering. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet.

Figur 72 (t h). Mynt från år 1805 (Fnr 79) som påträffades ovanpå den stenlagda gränden A60. Före konservering. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet.

Keramik

Nästan hälften av fyndposterna, dvs. 42 stycken, utgjordes av skärvor från keramikkrärl. Av dessa utgjordes 28 poster av yngre rödgods, 1 post av rödgods, 3 poster stengods, 2 poster nästanstengods, 5 poster fajans, 2 poster porslin och 1 post av förhistorisk keramik. En översiktlig genomgång av keramiken har gjorts av Joakim Kjellberg, Upplandsmuseet/Uppsala universitet.

Kärlen i yngre rödgods utgjordes bland annat av fragment av grytor (varav två trefotsgrytor), rörskaft, krukor, fat, lågskålar och skålar. Bland kärlen förekom de som var dekorerade med blyglasyr såväl som kärl med vit engobe. Av de engoberade kärlen fanns fragment av fyra kärl med hemring, två kärl med sgraffito och ett kärl med marmorering. Ett av de engoberade kärlen med sgraffito utgjordes av en stor skål med brätte, där rester av blyglasyr fortfarande fanns kvar (Fnr 49). En stor andel av detta kärl samlades in. En keramikskärva skiljer sig från det övriga yngre

rödgodset. Denna skärva utgjordes av vad som förfaller vara importerat gods med heltäckande invändig blyglasyr (Fnr 6).

Det yngre rödgodset kan dateras främst till 1600–1700-tal. Kärlen i yngre rödgods påträffades framför allt i raseringslager intill byggnadskonstruktioner, men även i marklager och andra kulturlager (A5, A16, A71 och A79), ett stolphål (A8) och en nedgrävning (A54). I raseringarna intill huskonstruktionerna påträffades även skärvor av fajans med olika typer av dekor, samt porslin där en av skärvorna var av Batavia-typ (Fnr 54).

Fyndposten med rödgods utgjordes av en prydnadskruka med hänklar (Fnr 33). Kärlet hade plastisk dekor i form av puttimotiv (ängel) och var utvändigt glaserad (figur 73). Troligen kan kärlet dateras till 1600-tal (Joakim Kjellberg, muntl.) Krukan påträffades i ett stolphål (A8) tillsammans med en skärva yngre rödgods (Fnr 34).

Figur 73. Prydnadskrukan (Fnr 33) som påträffades i stolphålet A8. Till höger syns resterna av en putti (ängel). Foto Olle Norling, Upplandsmuseet.

Figur 74. Två skärvor av nästanstengods (Fnr 73 och 74) och en skärva av stengods (Fnr 75) som samtliga kunde dateras till äldre medeltid. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet.

Skärvorna av stengods utgjordes av 6 olika kärl fördelade på 3 kontexter, varav minst en skärva var från en kanna och en skärva från en kruka/flaska. Fyra av skärvorna (Fnr 53) påträffades i det fyndrika raseringslagret A17 och utgjordes av ett kärl av Raeren-typ och tre av Siegburg-typ. I raseringslagret A61 påträffades en ensam skärva av Siegburg-typ (Fnr 81). En stengodsskärva framkom i ett stolphål (Fnr 75 i A30). Denna var av Langerwehe-typ och kan sannolikt dateras till senmedeltid (Joakim Kjellberg, muntl.).

Även två skärvor av nästanstengods (figur 74) påträffades vid schaktningsarbetet; den ena i en grop (Fnr 73 i A20) och den andra var ett av få fynd i marklagret A21 (Fnr 74). Båda var av Siegburg-typ och kan dateras till senmedeltid (Joakim Kjellberg, muntl.).

Byggnads- och inredningsdetaljer

Tolv av de registrerade fyndposterna kan kopplas till kategorin byggnads- och inredningsdetaljer. Den största föremålskategorin utgörs här av fönsterglas med 6 poster, därefter kakel med 5 poster och en möjlig byggnadsdetalj med en post.

Fönsterglasets påträffades främst i raseringslager intill byggnadskonstruktioner, men även i stolphålet A8 (Fnr 35). I flera fall påträffades även fönsterglas som inte tillvaratogs.

Den näst största kategorin utgjordes av kakel (rumpkakel) från kakelugnar. Ovan husgrunden A15 påträffades ett fragment av gulbrännande kakel med plan yta och vit jämn glasyr (Fnr 41) som troligen kan dateras till 1800-tal. Även rumpdelen av en rödbrännande kakelplatta (Fnr 40) påträffades i samma kontext.

I raseringslagret A17 framkom flera fragment av två olika kakelugnar av rödbrännande gods (figur 75). Den ena typen hade plan yta och en grön glasyr (Fnr 64). Av denna typ samlades främst listerna och fragment av krönlist eller fot in. Den andra typen hade en reliefdekor i form av blommor och akantusblad och var glaserad i blått, vitt och gult (Fnr 65). I samma raseringslager påträffades också en möjlig byggnadsdetalj (Fnr 60) som utgjordes av ett platt nålliknande föremål i järn (figur 75).

Ytterligare en typ av kakel påträffades i raseringslagret A61. Dessa kakelfragment var av rödbrännande gods med plan yta och hade endast rester kvar av gul och grön glasyr (Fnr 85).

Figur 75. Några av de olika föremål som påträffades i raseringslagret A17. Järnföremålet till höger i bild är Fnr 60. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet.

Övriga föremålsfynd

Utöver ovan nämnda keramikkrärl påträffades även en skärva av ett kärl i täljsten (Fnr 66, figur 76) i raseringslagret A17. I samma lager fanns även en del av ett bryne i sandsten (Fnr 56, figur 77).

Tio av föremålsposterna utgörs av glaskärl, varav sju av buteljglas, samt en fyndpost vardera i form av en parfymflaska (Fnr 46, figur 78), en glaskopp (Fnr 67) och ett glasfat (Fnr 69). Bland glasbuteljerna fanns en flaskhals och två bottnar (Fnr 68). I övrigt utgjordes de insamlade glasbuteljerna av bukskärvor.

Figur 76 (t v). Skärva av ett kärl i täljsten (Fnr 66). Påträffad i raseringslagret A17. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet.

Figur 77 (t h). Avbrutet bryne i sandsten (Fnr 56). Även det påträffat i raseringslagret A17. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet.

Kritpipor finns registrerade i sju fyndposter. Av dessa hade endast en dekor, vilken utgjordes av en så kallad Riksvapenpipa från andra halvan av 1700-talet (Fnr 71, figur 79).

Vidare tillvaratogs järnföremål i form av fyra beslag (Fnr 5, 61, 62 och 80), tre fyndposter med spik (Fnr 14, 19 och 57), en hästkosöm (Fnr 58),

en märkla (Fnr 59) och ett obestämt föremål i järn (Fnr 43). Slutligen samlades även ett fragment av möjlig järnslag (Fnr 2) in.

I övrigt tillvaratogs även fragment av ostronskal (Fnr 15, 21 och 55) från tre olika kontexter.

Figur 78. Trasig parfymflaska (Fnr 46) som påträffades i marklagret A5. Före konservering. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet.

Figur 79. En så kallad Riksvapenpipa (Fnr 71) från andra halvan av 1700-talet. Centralt på kritpipan syns bakdelen av ett lejon. Påträffad i raseringslagret A17. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet.

Analyser

Osteologi

En osteologisk analys gjordes av det benmaterial som framkom i brandgravarna. Tillhörande rapport finns i bilaga 3. Analysen av benmaterialet i brandgrav A33 visade att det där fanns ben av människa, hund, häst, fågel av obestämd art, torsk, får och däggdjur. Benmaterialet utgjordes främst av brända ben, men bland de fåtal obrända benen som också påträffats fanns får, mellanstort däggdjur och torsk. I brandgraven framkom även två kamfragment som enligt analys var av hjortdjurshorn.

Individen i brandgrav A33 bedömdes vara en yngre vuxen eller eventuellt ungdom. Inga könsindikatorer kunde identifieras.

Analysen av benmaterialet i brandgrav A38 visade att det där i fanns fragment av människa, karpfisk, stort däggdjur, mellanstort däggdjur och däggdjur. Endast ett fragment kunde säkert identifieras som människa. De ben som hörde till artgruppen mellanstort och stort däggdjur gick inte att artbestämma. Benmaterialet utgjordes av brända ben, med undantag av ett obränt ben från ett stort däggdjur.

Individen i brandgrav A38 bedömdes vara äldre än 17 år, men några könsindikatorer kunde inte identifieras.

Vedart och ¹⁴C

För att datera några av de lämningar som kunde vara förhistoriska genomfördes vedartsanalys och ¹⁴C-analys av kolprover från några av dessa arkeologiska objekt. Rapporten för vedartsanalysen återfinns i bilaga 4 och för ¹⁴C-analysen i bilaga 5.

Prover från stolphålen A3 och A35, samt lagren A2 och A42 vedartsanalyserades. Syftet med analysen var främst att bestämma egenåldern för olika fragment av träkol. Vid analysen visade sig att provet från A3 inte innehöll något analyserbart material. A2 innehöll träkol av björk och gran, vilka har en egenålder på max 300 respektive 350 år. A35 och A42 innehöll träkol av tall, vilken har en egenålder på max 400 år. Då prov 7 från nedgrävningen A69 samlades in först efter att övriga prover skickats iväg för vedartsanalys har detta prov inte vedartsbestämts.

Samtliga ovan nämnda prover, samt fragment av brända ben från brandgravarna A33 och A38, genomgick även ¹⁴C-analys. Träkolet i A3 kunde dateras till äldre bronsålder, A2 och A69 till yngre bronsålder, A35 till tidig medeltid och A42 till senmedeltid. De brända benen i A33 och A38 kunde dateras till sen vendeltid/tidig vikingatid respektive förromersk järnålder (bilaga 5).

A-nr	Kontext	Prov	Daterat material	Lab-nr	¹⁴ C-datering BP	1 σ kal	2 σ kal
A2	Sotlager	1	Björk, träkol	Ua-64007	2838 \pm 32	1040–930 f.Kr.	1110–910 f.Kr.
A3	Stolphål	2	Inget analyserbart	Ua-64008	3039 \pm 34	1390–1230 f.Kr.	1410–1200 f.Kr.
A33	Brandgrav	5	Ben, bränt	Ua-64012	1223 \pm 26	720–870 e.Kr.	690–890 e.Kr.
A35	Stolphål	3	Tall, träkol	Ua-64009	933 \pm 29	1030–1160 e.Kr.	1020–1170 e.Kr.
A38	Brandgrav	6	Ben, bränt	Ua-64013	2078 \pm 26	160–40 f.Kr.	180–30 f.Kr.
A42	Asklager	4	Tall, träkol	Ua-64010	481 \pm 30	1415–1445 e.Kr.	1405–1455 e.Kr.
A69	Nedgrävning	7	Ej analyserat	Ua-64011	2672 \pm 46	895–795 f.Kr.	920–790 f.Kr.

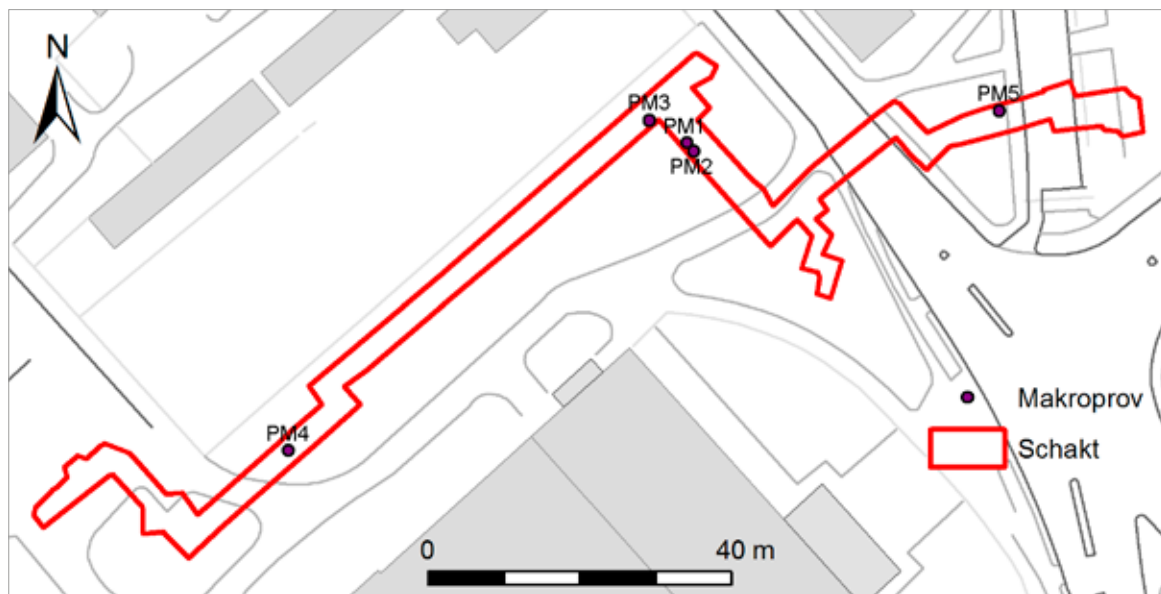
Figur 80. Resultat av ¹⁴C-analys.

Makrofossil

Makrofossilanalyser gjordes av prover från fem lager för att funktionsbestämma dessa. Prover motsvarande 0,5-1 l jord samlades in och platserna för provtagningen visas i figur 81. Rapporten för makrofossilanalysen återfinns i bilaga 6.

Makrofossilanalysen visade att tre av proverna, PM2 från A21, PM3 från A37 och PM5 från A68, hade en liknande sammansättning. De innehöll alla mycket nedbrutet organiskt material och träkol, och tolkades utgöra överlagrade marktytor där nedbruten vegetation och annat organiskt material utgör huvudkomponent i lagren (se bilaga 6).

PM1 från lager A16 innehöll raseringsmaterial och hushållsavfall i form av tegelfragment, fiskben och -fjäll, samt andra benfragment. PM4 från lager A63 innehöll en stor mängd förkolnade sädeskorn och en del ogräs, samt relativt nedbruten halm och oidentifierat organiskt material. Det förkolnade materialet tolkades som spår av matberedning eller vådeld medan halmen och det obestämda materialet tolkades som golvmaterial från stall eller fähus (se bilaga 6).

Figur 81. Plan över spridningen av prover tagna för makrofossilanalys. Skala 1:1000.

Utvärdering och tolkning

Kunskap om områdets i anspråkstagande har tidigare varit begränsad till bebyggelse från andra halvan av 1600-talet och framåt. Inga lämningar från medeltid hade tidigare påträffats, utan endast ett möjligt förhistoriskt stolphål hade dokumenterats.

Då tidigare schaktningsarbeten i området kring Carolina Rediviva hade resulterat i ett fåtal arkeologiska objekt, förväntades det aktuella schaktningsarbetet att ge liknande resultat. Under dessa tidigare arbetsföretag hade främst murar och raseringslager framkommit strax intill Carolina Rediviva. Stenlagda ytor, raseringslager, kulturlager och ett möjligt förhistoriskt stolphål hade påträffats intill Geijersgårdens tomt år 2002. Vad som framkom under schaktningsarbetet år 2019 var långt mer än förväntat.

Det schaktningsarbete som genomfördes intill Geijersgårdens tomt år 2002 gjordes utan närvaro av en arkeolog, då schaktningsarbetet redan var avslutat när det kom till Upplandsmuseets kännedom. All dokumentation av det schaktet gjordes i efterhand utifrån vad som gick att se i schaktkanterna. Möjligen hade vi haft en bättre bild av vad som dolde sig under jord om det schaktningsarbetet hade kunnat dokumenteras kontinuerligt.

De nu påträffade arkeologiska objekten är delvis svårtolkade då området har en omrörd och oklar stratigrafi, men också då schaktet omfattar en relativt begränsad yta. För att bestämma vilka lämningar som härrör från bronsålder, järnålder respektive medeltid skulle samtliga lämningar som inte direkt kunde kopplas till den tidigmoderna bebyggelsen behövt ¹⁴C-dateras. Detta var dock inte möjligt då de flesta lämningarna inte innehöll kol.

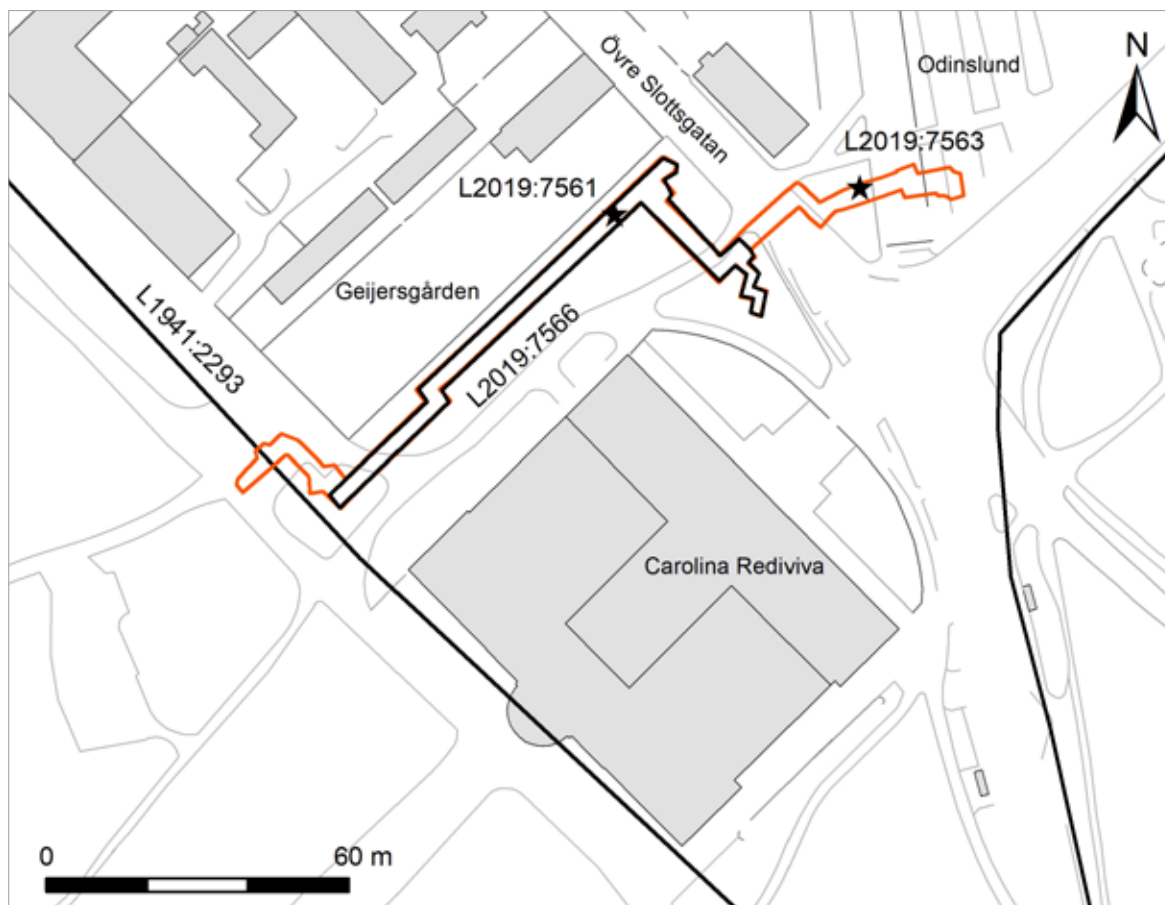
Tolkning

Lämningarna som har påträffats i schakten kan delas upp i tre olika faser: en förhistorisk fas, en medeltida fas och en tidigmodern fas.

Förhistorisk fas

I schakt B framkom flera lämningar som kunde knytas till en förhistorisk fas. De tydligaste spåren utgjordes av de två brandgravarna A33 och A38, vilka låg nära intill den högsta punkten i området. Brandgravarna kunde dateras till yngre järnålder respektive förromersk järnålder. Båda gravarna var skadade och deras primära utformning var oklar. I den bäst bevarade graven (A33) fanns en sammansättning av ben som är typisk för yngre järnålder; ben av människa, hund och häst, men bland benen fanns även fågel, får och torsk. I grav 38 gick det endast att artbestämma ett fåtal ben, men bland dessa förekom förutom mänskliga även mellanstort däggdjur och stort däggdjur, samt fisk. Inget av fynden i brandgravarna kan med säkerhet identifieras som gravgåvor, men fynden av kamfragment, en nit och keramik i grav A33 är vanligt förekommande som gravgåvor under yngre järnålder. Eftersom brandgraven A38 var mycket förstörd går det inte att fastslå att fynden av en järnkniv, en sölja och en spik hör till graven. Gravarna har registrerats som L2019:7561.

Brandgraven A33 var nedgrävd i marklagret A36 och därunder, liksom under brandgrav A38, fanns lagret A37 som utgjordes av en överlagrad markyta. Dessa lager tillhör således en förhistorisk fas. Under A37 framkom flera stolphål, men endast ett av dessa (A39) kan med säkerhet kopplas till förhistorisk tid då det framkom under brandgraven A38. Ett stolphål (A35) kunde istället dateras till tidig medeltid. Att ett medeltida stolphål påträffades under ett förmodat förhistoriskt lager beror sannolikt på att stolphålets fyllning och lagret inte gick att skilja åt visuellt förrän stolphålet avtecknades mot det naturliga åsgruset.

Figur 82. Plan över undersökt schakt (röd markering) och forn lämningarna L1941:2293 (Uppsala stad), L2019:7561 (gravar) och L2019:7563, L2019:7566 (boplats) (svart markering och stjärna). Skala 1:1 500.

Ytterligare stolphål med förhistorisk karaktär framkom i den södra delen av schakt B. Dessa utgjordes framför allt av A3 och A59, men eventuellt även det möjliga stolphålet A67. Stolphålet A3 kunde genom ^{14}C -analys dateras till äldre bronsålder. Ovan A3 fanns sotlagret A2 som daterades till yngre bronsålder. De förhistoriska boplatslämningarna i schakt B har registrerats som L2019:7566.

Möjligen skulle även de två stolphålen A64 och A65 i den södra änden av schakt B kunna tillhöra en förhistorisk fas, då de båda saknade tegel i fyllningen. Samtidigt låg de nära intill en grop med tegel på samma djup. Stolphålen A14 i schakt C och A22 i schakt D innehöll inte heller tegel, liksom gropan A9 i schakt C. Avsaknaden av tegel behöver dock inte indikera att lämningarna hör till en förhistorisk fas då tegel började användas i Uppland först under 1200-talets mitt i sakrala byggnader (Bonnier 2004).

I schakt F påträffades också förhistorisk aktivitet genom nedgrävningen A69, som kunde dateras till yngre bronsålder. Vilken funktion nedgrävningen haft är oklart. Den har registrerats som L2019:7563.

Den genomförda ^{14}C -analysen gav mycket spridda dateringar, vilket tyder på en lång kontinuitet av mänsklig aktivitet på platsen. Dateringarna till förromersk järnålder samt yngre och äldre bronsålder liknar resultatet från en förundersökning utförd drygt 300 m söder om Carolina Rediviva, i Kvarteret Plantskolan (Fagerlund & Hennius 2014). Här påträffades boplatslämningar som kunde dateras till yngre romersk järnålder, yngre bronsålder/förromersk järnålder och äldre bronsålder.

Vid Åsgränd norr om kvarteret Slottet påträffades 1930 ett asklager med flertalet föremål av flinta, vilket tolkades som en möjlig stenåldersboplats (Sundquist 1953, s 119). Möjligen kan dessa lämningar istället vara samtida med de påträffade bronsålderslämningarna intill Carolina Rediviva.

Vad gäller gravar från järnålder har endast ett fåtal påträffats i centrala Uppsala tidigare. Gravarna har främst framkommit uppe på Uppsalaåsen eller i form av skelettfynd i anslutning till Fyrisån (se avsnittet *Fornlämningsbakgrund* och Kjellberg 2009). Samtliga av dessa fynd har tolkats höra till yngre järnålder. Några samtida boplatslämningar har dock inte påträffats i området.

De få spår efter järnåldersboplatser som tidigare framkommit har en datering till äldre järnålder och har legat uppe på åsen. Rimligtvis borde dock samtida boplatser funnits i närheten, liksom fler gravar från både yngre och äldre järnålder.

Medeltida fas

De lämningar som kunde knytas till en medeltida fas påträffades i schakt B och D och utgjordes framför allt av stolphål, men även en nedgrävning och lager. I schakt B kunde två lämningar, stolphålet A35 och asklagret A42, dateras till tidig respektive sen medeltid. Asklagret innehöll flera större träbitar som möjligen kan ha ingått i en nedbrunnen konstruktion. Under asklagret A42 framkom tre stolphål, varav två innehöll tegel och således också kan kopplas till medeltid. Då stolphålet A35 påträffades under vad som tolkades vara förhistoriska lager är det möjligt att flera stolphål som tolkats vara förhistoriska egentligen kan kopplas till en medeltida fas. Vilken typ av konstruktion stolphålen ingått i är oklart.

Sammanlagt tre arkeologiska objekt innehöll senmedeltida keramik; gropen A20, marklagret A21 och stolphålet A30. Dessa framkom under 1600–1800-talslämningarna i schakt D. Tack vare fyndet i stolphålet A30 kunde även stolphålen A29 och A31 knytas till denna fas, då de tolkats tillhöra samma konstruktion. Eftersom fyndet av keramik i lagret A21 var ett av ytterst få fynd, i kombination med att A21 tolkats som ett överlagrat naturligt marklager, är det dock sannolikt att fyndet istället hör till ovanliggande lager A16.

Vilken typ av konstruktion stolphålsraden A29-A31 utgjort är oklart, men gissningsvis någon form av enklare stolphålsbyggnad. Gropen A20 var stor och innehöll upp till 0,5 m stora stenar och är sannolikt skapad i samband med markberedning på platsen.

Några medeltida lämningar hade inte tidigare påträffats i närområdet. Carolina Rediviva ligger dock i utkanten av den medeltida staden, på den hypotetiska utbredningen av den medeltida byn Ovanbergas mark (se figur 3). Det finns inga bevarade kartor som visar Ovanbergas egentliga läge och utbredning, därför vet vi inte heller var byns bebyggelse legat. Uppgifter från år 1533 vittnar dock om att Ovanberga då bestått av 25 tomter, något som är ovanligt mycket för en medeltida by. Samma uppdelning i tomter verkar inte ha varit aktuellt i de intilliggande byarna Billinge, Lasseby och Kaby (DMS 1984, s.41f, 53ff, 313). Förekomsten av tomter pekar mot ett stadsnära läge. En historisk källa bekräftar att stadens borgare hade koppling till byn, då ”borgare i ’Ovanberga’” ska ha odlat mark i Stabby gårde år 1548 (DMS 1984, s.61).

Området kring Carolina Rediviva har sannolikt utgjort en knutpunkt mellan stad och land. Även om det inte finns någon dokumenterad medeltida väg ut genom staden i väst är det möjligt att vägsträckningen genom Fjärdingstullen har äldre anor.

Huruvida de framkomna medeltida lämningarna är spår efter bebyggelse går inte att avgöra, men de kan möjligen kopplas samman med aktiviteter i Ovanberga by.

Tidigmodern fas

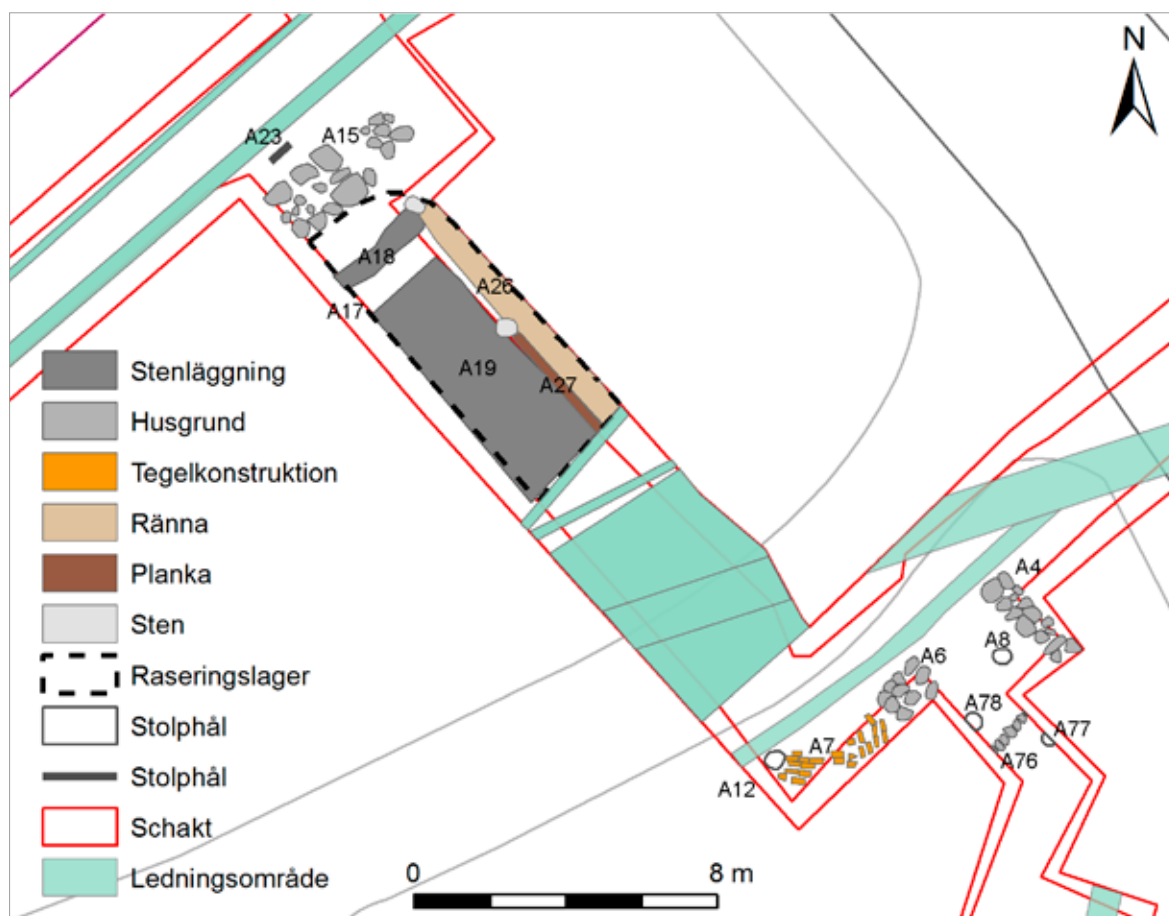
De flesta arkeologiska objekten kunde kopplas till den tidigmoderna perioden (1600–1800-tal). Lämningarna utgjordes främst av husgrunder, kullerstenslagda ytor, lager och stolphål. Flera av dessa har tolkats höra samman med landshövdingeresidenset eller landshövdingens stall och Geijersgårdens uthus. Utöver detta finns ett tjockt odlingslager i schakt A och södra delen av schakt B, som möjligen skulle kunna knytas till den tidigmoderna fasens början (1500-tal till 1650).

Figur 83. Tomterna för landshövdingeresidenset (1) och Geijersgården (2) med det gamla posthuset utritad som röd rektangel. Tomtgränsen gick på denna tid mitt framför det gamla posthuset. Utsnitt ur geometrisk avmätning från 1702 (LMS B70-1:12).

Gränsen mellan landshövdingeresidensets och Geijersgårdens tomter har varierat något under tidens lopp, då tomtgränsen mellan de båda gårdarna flyttades till sitt nuvarande läge på 1830-talet. Den tidigare tomtgränsen ska ha legat närmare Carolina Rediviva. Enligt Karl Wilhelm Herdin (1934) ska den tidigare gränsen legat där statyn av prins Gustaf står i dag, dvs. ca tio meter sydost

om dagens tomtgräns. Enligt en karta över kvarteret Slottet från 1702 (figur 83) verkar gränsen snarare ha varit mitt framför det gamla posthuset, vilket är ungefär sju meter från den nuvarande tomtgränsen. En karta från år 1809 (se figur 7) visar också att gränsen skall ha legat framför posthusets mitt. Detta har betydelse eftersom några arkeologiska objekt ligger i gränzonen mellan de båda tomterna.

Figur 84. De arkeologiska objekt i schakt C, D och G som tolkats tillhöra tidigmodern tid. Skala 1:200.

Landshövdingeresidens och stall

Schakt C, D och G grävdes inom det område som tidigare utgjort tomten för landshövdingeresidens och Landshövdingens stall. Här framkom bland annat vad som tolkats vara fyra husgrunder och en kullerstenslagd gårdsplan (figur 84).

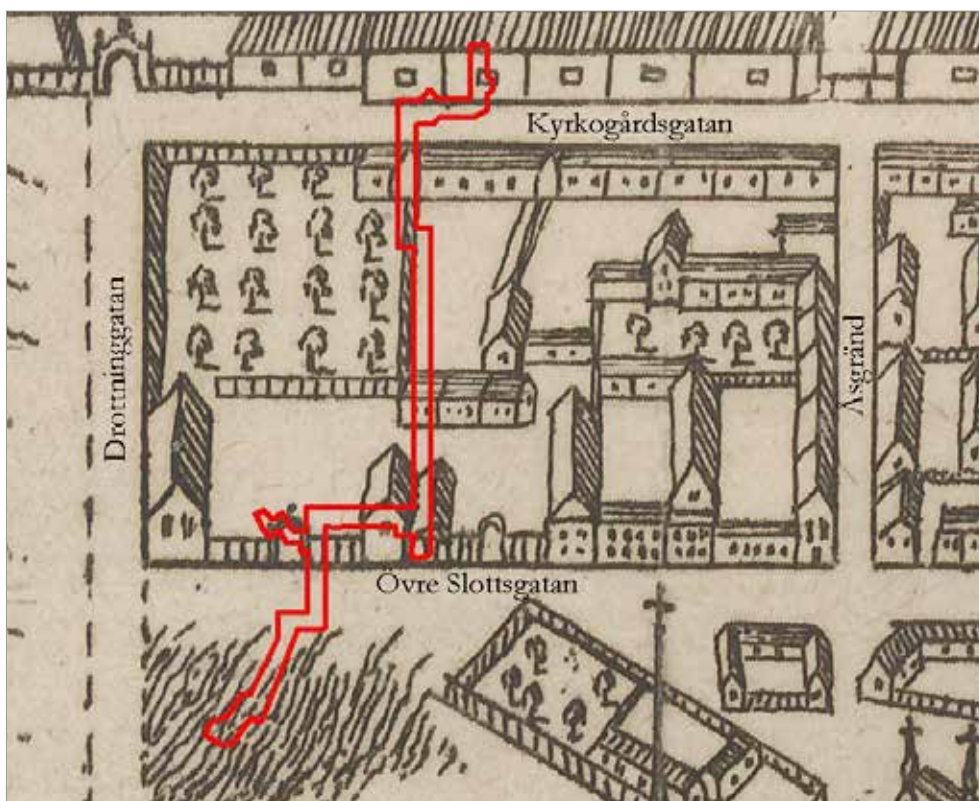
Stenkonstruktionen A6 och tegelkonstruktionen A10 hörde sannolikt till samma byggnad, men kunde inte kopplas samman med husgrunden A4. Den framschaktade delen av A4 verkade utgöra det sydvästra hörnet av en husgrund, som troligen sträckt sig vidare utanför schaktet. Syllstensraden A76 kunde inte heller kopplas samman med någon annan stenkonstruktion, utan har snarare utgjort en egen mindre byggnad.

De båda husgrunderna A4 och A15 var kraftigt uppbyggda, men i övrigt går det inte att avgöra vilken funktion de haft. Syllan A76 var i jämförelse av ringa storlek och har sannolikt utgjort en mindre uthusbyggnad. Tegelkonstruktionen A7 verkar ursprungligen ha varit ett fint lagt tegelgolv och byggnaden har därigenom tolkats vara ett boningshus. Intill denna byggnad påträffades bl.a. ostronskal, vilket bekräftar att det var fråga om ett rikt hushåll.

Den stora kullerstenslagda ytan (A18 och A19) intill husgrund A15 verkar ha utgjort en gårdsplan, med en intilliggande ränna (A26) som sannolikt fungerat som dränering och/eller gränsdike mot

gatan. Mellan stenläggningen och rännan har det troligen funnits någon form av träkonstruktion, som endast bevarats i form av en plank (A27). Nedgrävningen (A28) under stenläggningen kan möjligen ha utgjort extra dränering på platsen.

Vid jämförelser av de framkomna strukturerna och de äldre kartorna blir bilden något svårtydd. I huskartan från 1773, som visar kvarterets utseende före år 1702, går det att se att det på landshövdingeresidensets tomt står två byggnader parallellt med varandra med gavlarna mot Övre Slottsgatan (figur 85). Mellan de båda byggnaderna finns en stor öppen yta. Den här bilden passar på ett översiktligt plan relativt bra ihop med förekomsten av husgrunder i söder (schakt C) och en husgrund i norr (schakt D), med den stenlagda gårdsplanen mellan. Vid närmare studier av placeringen av de södra husgrunderna i relation till kartan avviker dock dessa. Den byggnad som är utritad i nedre vänstra hörnet av tomten ligger precis intill Drottninggatan, medan de framkomna husgrunderna i schakt C ligger ca 20 m nordväst om samma gata. Även teckningen av Landshövdingens stall (se figur 6) och kartan med det projekterade universitetsbiblioteket (se figur 7) visar att stallet ska ha legat intill Drottninggatan. Att det inte stämmer med de framkomna lämningarna skulle eventuellt kunna förklaras med att landshövdingeresidensets mangårdsbyggnad och själva stallet inte legat

Figur 85. Den ungefärliga utbredningen av det aktuella schaktet i Kvarteret Slottet utritat i rött ovanpå huskartan tryckt 1773. Kartans exakthet och perspektiv i relation till verkligheten kan ifrågasättas.

på samma plats, och att huskartan endast visar en stiliserad bild av verkligheten. Möjligen utgör de framkomna husgrunderna i schakt C och G istället lämningar av byggnader som aldrig dokumenterats i en karta.

Raseringsmassorna som låg ovanpå husgrunderna och stenläggningarna visar på en fyndsammansättning daterad till främst sent 1600-tal och 1700-tal, men med enstaka föremål som kan knytas till första halvan av 1800-talet. Detta gäller framför allt husgrunden A15, på vilken ett mynt från 1829 påträffades. Det kan tolkas som att själva raseringen skedde under tidigt 1800-tal, vilket stämmer bra överens med de rivningar som skedde inför uppförandet av Carolina Rediviva. Raseringslagret A17 som låg över stenläggningarna i schakt D kan som tidigast ha tillkommit under andra halvan av 1700-talet, med tanke på förekomsten av en så kallad Riksvapenpipa i raseringslagret, medan raseringarna över husgrunderna i schakt C verkar vara ungefär samtida.

Förutom ovan nämnda konstruktioner framkom även flera stolphål (A8, A12, A23, A77 och A78) i schakt C, D och G som troligen också har en tidigmodern datering. Vilka konstruktioner dessa ingått i är dock oklart.

Geijersgårdens uthus

Flera lämningar från tidigmodern tid framkom i den del av schaktet (schakt B) som grävdes parallellt med Geijersgården. Schaktet grävdes dock i själva verket till stor del innanför Geijersgårdens tidigare tomträns, då gränsen flyttades till sitt nuvarande läge på 1830-talet. I samband med detta revs eller flyttades de uthus tillhörande Geijersgården som stod på platsen. Stenkonstruktionerna A40 och A57 kan möjligen utgöra rester av syllar till två av uthusen som avlägsnats från platsen. Några av de stolphål (A49, A50 och A53) som påträffades i schaktet kan sannolikt också kopplas till Geijersgårdens bebyggelse. I schaktets fanns även flera större nedgrävningar, där två av dessa (A47 och A52) innehöll rikligt med raseringsmaterial. Sannolikt är nedgrävningarna skapade i samband med rivningen av uthusen.

Stenlagd gränd och husgrund intill Kyrkogårdsgatan

I den sydvästra änden av schakt B (mot Kyrkogårdsgatan) framkom en stenlagd gränd (A60) som överlagrade en husgrund (A62). I raseringsmassor ovanpå gränden framkom ett mynt från år 1805, samtidigt som de fynd som påträffades i raseringslagret A61 under gränden kan dateras till 1700-tal eller tidigt 1800-tal. Gränden kan därigenom tolkas vara åtminstone från sekelskiftet 1800. Grändens sträckning kan ses som något märklig då den, till skillnad från tomtindelningen inom kvarteret och Uppsalas gatunät i stort vid den här tiden, sträckte sig i öst-västlig riktning. Gränden verkar ha korsat hörnet av Geijersgårdens tomt och fortsatt snett in i tomten för landshövdingeresidenset. Kanske hade de båda tomterna en gemensam väg till Ladugatan (dagens Kyrkogårdsgatan)?

Husgrunden A62 är på grund av sin placering under den stenlagda gränden något äldre än densamma. Det kan därför konstateras att denna byggnad inte revs i samband med rivningarna under tidigt 1800-tal. Husgrunden verkar likväl ha utgjort ett uthus, eftersom det fanns rester av ett gödselliknande lager (A63) i husgrundens bevarade hörn. Lagret innehöll bl.a. förkolnade sädeskorn och delvis nedbruten halm. Troligen har uthuset vid en tidpunkt använts för spannmålsförvaring och vid en annan tidpunkt för att stalla djur. Att sädeskornen var förkolnade tyder på att det kan ha brunnit i uthuset, men inga andra tecken på brand fanns bevarat.

Då den äldre tomträns mellan Geijersgården och landshövdingeresidenset verkar ha sträckt sig framför det gamla posthusets mitt, ligger husgrund A62 innanför landshövdingeresidensets tomt. Husgrunden skulle därför kunna vara den byggnad som syns i det övre högra hörnet av tomten i huskartan (figur 84).

Övriga lämningar

I schakt F som grävdes i Odinslund framkom ett par stolphål, nedgrävningar och kulturlager (A70-A75) som sannolikt hör till tidigmodern tid. Det gick dock inte att se några strukturer bland de fåtaliga arkeologiska objekten.

Slutord

De påträffade lämningarna tyder på en lång kontinuitet av mänsklig aktivitet på platsen, där de tidigaste spåren härrör från äldre bronsålder. Vilken typ av aktiviteter som de förhistoriska och medeltida stolphålen, nedgrävningarna och lagren utgör är dock svårt att avgöra, eftersom det långa schaktet ger en begränsad bild. De skilda dateringarna av de tätt liggande brandgravarna visar dock att en förromersk järnåldersgravplats återanvänts vid minst ett tillfälle nästan ett millennium senare.

De tidigmoderna lämningarna i form av framför allt husgrunder och stenläggningar passar endast

delvis in i den bild som de historiska kartorna ger. Husgrunderna A15 och A62 samt den stenlagda gårdsplanen sammanfaller väl med landshövdingeresidenstomtens utformning år 1702. De andra husgrunderna i den södra delen av tomten överensstämmer samtidigt inte med läget för någon utritad byggnad. Flera spår av rivna byggnader kan dock kopplas samman med rivningar inför byggandet av universitetsbiblioteket Carolina Rediviva under första halvan av 1800-talet, både inom Geijersgårdens och landshövdingeresidensets tomter.

Administrativa uppgifter

<i>Plats:</i>	Kåbo 15:1, Kåbo 1:71 & Fjärdingen 1:17, Uppsala stad, Uppland
<i>Forulämning:</i>	L1941:2293, L2019:7561, L2019:7563, L2019:7566.
<i>Forulämningstyp:</i>	Stadslager, grav övrig, boplatsslämning övrig och boplatsområde.
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk schaktningsövervakning
<i>Orsak till undersökning:</i>	Schaktningsarbeten för fjärrvärme
<i>Uppdragsgivare:</i>	Vattenfall
<i>Fältarbetsperiod:</i>	2019-08-07 – 2019-10-31
<i>Upplandsmuseets projektledare:</i>	Karin Stenström
<i>Upplandsmuseets personal:</i>	Malin Lucas, Robin Lucas, Karin Stenström & Anna Ölund
<i>Upplandsmuseets diarienummer:</i>	308-2019
<i>Upplandsmuseets projektnummer:</i>	8740
<i>Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum:</i>	431-2569-2019, 2019-06-05
<i>Dokumentationsmaterial:</i>	Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.
<i>Fynd:</i>	98 fyndposter, varav 30 gallrade. Förvaras i Upplandsmuseets magasin i väntan på fyndfördelning.

Referenser

- Andrén, Erik. 1935–37. Geijersgårdens äldre bebyggelse. *Upplands fornminnesförenings tidskrift. Bd XLV, häfte 45:1–3*. Uppsala.
- Bonnier, Ann Catherine. 2004. Medeltidens kyrkor. I: Sjöström, Ingrid & Sporrang, Ulf (red.). *Uppland – landskapets kyrkor*. Stockholm.
- Carlsson, Ronnie. 1997. *Slottsbacken och Bleke backe. Arkeologisk förundersökning Slottsbacken och Bleke backe, RAÄ 88, Uppsala, Uppland*. UV Uppsala rapport 1997:36.
- DMS = *Det medeltida Sverige*. Band 1 Uppland. Volym 2, Tiundaland: Ulleråker, Vaksala, Uppsala stad. Av Dahlbäck, Göran, Ferm, Olle & Rahmqvist, Sigurd. 1984. Stockholm.
- Eriksson, Håkan. 2001. Rapport. *Handikappramp och schaktning Carolina Rediviva, Kåbo 15:1, Uppsala stad och kommun*. Arkivrapport, Upplandsmuseet.
- Fagerlund, Dan & Hennius, Andreas. 2014. *Kvarteret Plantskolan. Arkeologisk förundersökning, Kåbo 5:1, Uppsala, Uppsala län*. Upplandsmuseets rapporter 2014:18.
- Frölund, Per. 2019. *Från Kaby till Polacksbacken. Arkeologisk utredning, Polacksbacken, Kronåsen 1:14, Uppsala kommun, Uppland*. Upplandsmuseets rapporter 2019:11.
- Hagberg, Ulf Erik. 1959. Västerby gravbacke i Läbydalen. *TOR Vol. V*. Uppsala.
- Herdin, Karl Wilhelm. 1932. *Bygge och bo i äldre tider*. Uppsala.
- Herdin, Karl Wilhelm. 1934. *Bygge och bo II. Gamla gårdar och deras ägare*. Uppsala.
- Kjellberg, Joakim. 2009. *Östra Aros. Bebyggelsen i Uppsala och dess utveckling fram till 1270 i arkeologisk belysning*. Kandidatuppsats. Högskolan på Gotland, Institutionen för arkeologi och osteologi.
- Lundberg, Kerstin (red.). 1992. *Uppsalas byggnader*. Uppsala.
- Lundh, Herbert. 1977. *Uppsala stads historia IV. Uppsala under de dominerande landshövdingarnas tid. Bilder från åren 1786–1862*. Uppsala.
- Odenocrants, Reinhold. 1929–33. Ett gravfält vid Slottsbacken i Uppsala. *Upplands fornminnesförenings tidskrift. Bd XLIII, häfte 43*. Uppsala.
- Peringskiöld, Johan. 1719. *Monumenta Ullerakerensia cum Upsalia nova illustrata*. Stockholm.
- Sunding, Emelie. 2015. *Arkeologi längs Carolina-backen, Uppsala. Arkeologisk schaktningsövervakning, Fjärdingen 33:1 och 1:17, Uppsala stad 88:1, Uppsala kommun, Uppland*. Upplandsmuseets rapporter 2015:22.
- Sunding, Emelie. 2017a. *Ang. Arkeologisk schaktningsövervakning inom Uppsala 88:1, Fastighet Kåbo 15:1, Uppsala stad, Uppsala kommun, Uppsala län. Ist dur 431-2593-17*. Upplandsmuseet, PM.
- Sunding, Emelie. 2017b. *Arkeologi i Slottsbacken och Odinslund. Arkeologisk schaktningsövervakning och antikvarisk medverkan, Uppsala 88:1, Fjärdingen 1:3, 1:17, 33:1 samt Kåbo 1:1 och 15:1, Uppsala kommun, Uppland*. Upplandsmuseets rapporter 2017:08.
- Sundquist, Nils. 1934. Stadshistoriska undersökningar i Uppsala 1934. *Upplands fornminnesförenings tidskrift. Bd XII, häfte 45*. Uppsala.
- Sundquist, Nils. 1953. *Uppsala stads historia I. Östra Aros: stadens uppkomst och dess utveckling intill år 1300*. Uppsala.
- Qviström, Linda. 2006. *Verelius källare, en källarlugg i Åsgränd och andra lämningar från historisk tid som framkom i samband med schaktningar för fjärrvärme i området runt Övre Slottsgatan. Arkeologisk schaktningsövervakning, Kv Slottet, Gropgränd, Kyrkogårdsgatan, S:t Olofsgatan, Åsgränd och Övre Slottsgatan, Uppsala stad, Uppland*. Upplandsmuseets rapporter 2006:25.
- Wahlberg, Mats. 1994. *Uppsala stads historia IX:1. Uppsalas gatunamn*. Uppsala.

Ölund, Anna. 2013. *Angående schaktningar för åskskydd samt avloppsledning inom fastigheten Kåbo 15:1, Carolina Rediviva, Uppsala stad (LSTN 431-6604-12)*. Upplandsmuseet, PM.

Ölund, Anna. 2018a. *Angående arkeologisk schaktningsövervakning i fornlämning Uppsala 88:1, inom fastighet Kåbo 1:1 och Fjerdings 1:3, Uppsala socken, Uppsala kommun (lst dnr 431-6237-17)*. Upplandsmuseet, PM.

Ölund, Anna. 2018b. *Angående utförd arkeologisk schaktningsövervakning vid Carolina Rediviva inom fornlämning Uppsala 88:1, Kåbo 15:1, Uppsala kommun, Uppsala län (431-3707-18)*. Upplandsmuseet, PM.

Fornsök. FMIS. Riksantikvarieämbetets digitala fornlämningsregister.

Lantmäteristyrelsens (LMS) arkiv:

Akt B70-1:12, Geometrisk avmätning 1702

Akt B70-1:3, Regleringskarta 1643

Akt B70-1:44, Karta 1882

Akt Wi-3, Wiblingen atlas ca 1800. Original förvaras i Krigsarkivet.

Upplandsmuseets (UM) arkiv

Fynd av keramik m.m. ovanför Carolinabacken i Uppsala. 1933.

Rentzhog, Sten. 1964. Undersökningar av äldre byggnadsrester vid schaktning för nya ledningar vid Carolina.

Uppsala universitetsbiblioteks (UUB) arkiv

Bilagor

Bilaga 1–Arkeologiska objekt

Bilaga 2–Fyndlista

Bilaga 3–Osteologisk analys

Bilaga 4–Vedartsanalys

Bilaga 5–¹⁴C-analys

Bilaga 6–Makrofossilanalys

Bilaga 1–Arkeologiska objekt

A-nr	Schakt	Typ	Längd m	Bredd m	Tjocklek m	Anmärkning
A1	A	Odlingslager			0,4	
A2	B	Sotlager	4,5		0,05–0,2	I schaktkant. Kolprov
A3	B	Stolphål	0,35		0,3	I schaktkant. Kolprov
A4	C	Husgrund	2,8	0,8	0,3	
A5	C	Marklager			0,05–0,15	
A6	C	Husgrund	1,6	1,3	0,3	
A7	C	Tegelkonstruktion	2,7	0,3–0,9	0,1	Tegelgolv
A8	C	Stolphål	0,5	0,5	0,16	
A9	C	Grop	0,7	0,4	0,45	
A10	C	Konstruktionslager	3,2	2	0,1	
A11	C	Stenlyft?	0,75	0,5	0,05	
A12	C	Stolphål?	0,75	0,65	0,2	
A13	C	Stenlyft?	0,75	0,4	0,12	
A14	C	Stolphål	0,3		0,26	I schaktkant
A15	D	Husgrund	5,5	1,9	0,4–0,5	
A16	D	Marklager			0,15	Makroprov
A17	D	Raseringslager	9	3,3	0,15–0,3	Störd
A18	D	Stenläggning	2,2	0,6–0,8	0,1–0,15	
A19	D	Stenläggning	6,5	2,5	0,1–0,25	Störd
A20	D	Grop	2,5	2	0,5	
A21	D	Marklager			0,1–0,15	Makroprov
A22	D	Stolphål	0,55	0,55	0,28	
A23	D	Stolphål	0,67		0,63	I schaktkant
A24	D	Marklager			0,2	
A25	D	Lager	1		0,2–0,3	
A26	D	Ränna	7,6	0,6	0,55	Störd
A27	D	Planka	3,1	0,22	0,02–0,03	Störd
A28	D	Nedgrävning	3,5	1,5	0,45	Störd
A29	D	Stolphål	0,5	0,5	0,45	
A30	D	Stolphål	0,6	0,55	0,25	
A31	D	Stolphål	0,68	0,5	0,25	
A32	B	Grop	0,8	0,5	0,15	
A33	B	Brandgrav		1,6	0,2	Störd. Kolprov
A34	B	Stolphål	0,75	0,5	0,07	
A35	B	Stolphål	0,35	0,35	0,1	Kolprov
A36	B	Marklager	5		0,2	
A37	B	Marklager	>18		0,15–0,2	Makroprov
A38	B	Brandgrav	>5	1,6	0,15–0,2	Störd. Kolprov
A39	B	Stolphål	0,28	0,28	0,1	
A40	B	Stenkonstruktion	1,5	0,5	0,3	
A41	B	Stolphål	0,75	0,7	0,3	
A42	B	Asklager	2,2	1	0,05–0,15	Störd. Kolprov
A43	B	Stolphål	0,35	0,35	0,12	
A44	B	Stolphål	0,7	0,7	0,2	
A45	B	Stolphål	0,58		0,2	Störd
A46	B	Nedgrävning	2,7	1,2	0,8	I schaktkant

A-nr	Schakt	Typ	Längd m	Bredd m	Tjocklek m	Anmärkning
A47	B	Nedgrävning	7,2	1,8	0,85	I schaktkant
A48	B	Marklager	7		0,15–0,2	Störd
A49	B	Stolphål	0,5		0,2	Störd
A50	B	Stolphål	0,5	0,5	0,2	
A51	B	Grop	1,15	0,95	0,2	Störd
A52	B	Nedgrävning	8,3	1,9	0,25–0,85	I schaktkant
A53	B	Stolphål	0,45	0,38	0,3	
A54	B	Nedgrävning	3,8		0,57	I schaktkant
A55	B	Lager	14		0,3	
A56	B	Odlingslager	42		0,35	
A57	B	Stenkonstruktion	0,85	0,65	0,2	
A58	B	Lager	20		0,05–0,1	
A59	B	Stolphål	0,33		0,22	I schaktkant
A60	B	Stenlagd gränd	3,9	1,7	0,1–0,2	Störd
A61	B	Raseringslager	2,4	1,4	0,05	Störd
A62	B	Husgrund	2,9	1,5	0,4	Störd
A63	B	Lager	0,5	0,4	0,07	Makroprov
A64	B	Stolphål	0,3	0,28	0,09	
A65	B	Stolphål	0,33	0,3	0,15	
A66	B	Grop	0,7	0,7	0,23	Störd
A67	B	Stolphål?	0,45		0,3	Störd. I schaktkant
A68	F	Lager			0,05–0,1	Makroprov
A69	F	Nedgrävning	1,4		0,3	I schaktkant. Kolprov
A70	F	Stolphål	0,6	0,5	0,3	
A71	F	Lager	3		0,1–0,15	
A72	F	Grop	1	0,55	0,2	Störd
A73	F	Lager	3,5		0,15	
A74	F	Stolphål	0,5	0,45	0,25	
A75	F	Nedgrävning			0,15	Okänd utbredning. I schaktkant
A76	G	Syll	1,3	0,3	0,25	
A77	G	Stolphål	0,4		0,35	I schaktkant
A78	G	Stolphål	0,45		0,2	I schaktkant
A79	G	Lager			0,3–0,35	

Anläggningsbeskrivningar

A1–Odlingslager

Inom schakt A påträffades lager A1, som var ett gråbrunt homogent ler- och sandblandat lager med tegelbitar, småsten, enstaka bitar bränd lera och kolstänk. Lagret fanns 0,45 m under marknivån och var ca 0,4 m tjockt. Mot botten blev lagret mörkare och övergången mot den naturliga leran var otydlig. Lagret fanns i hela schaktet och utgjorde sannolikt en äldre odlingshorisont. Troligen är lagret samma som odlingslagret A56 i schakt B.

A2–Sotlager

I den sydvästra änden av schakt B påträffades sotlager A2 av sotig sand med stänk av kol, skörbränd sten och enstaka bitar av bränd lera. Lagret fanns 1,05 m under markytan och varierade ställvis kraftigt i tjocklek, från 0,05–0,2 m, pga. infiltration i underliggande naturligt grus, men var generellt 0,05–0,1 m tjockt. Sotlagret syntes tydligt från omkring 1,5 m från schaktets sydvästra ände och 4,5 m mot nordöst, därefter syntes det endast fläckvis fram till det område med flera ledningsschakt som fanns i schaktets sydvästra del. Sotlagret hade en otydlig avgränsning mot den underliggande naturliga sanden pga. rötter och äldre djurgångar. Ett kolprov samlades in från lagret och ¹⁴C-dateringen av detta ger en datering på 1040–930 f.Kr. (1Σ).

A3–Stolphål

I den sydöstra schaktkanten, ungefär 1,05 m under markytan, framkom stolphål A3 som syntes under brandlagret A2. Stolphålet var 0,35 m brett i sektion och ca 0,3 m djupt. Det hade en tydlig nedgrävningskant och en skålformad botten. Skörbränd sten låg intill stolphålet. Ett kolprov samlades in från stolphålet och ¹⁴C-dateringen av detta ger en datering på 1390–1230 f.Kr. (1Σ).

A4 – Husgrund

I östra hörnet av schakt C påträffades husgrund A4, 0,2–0,25 m under den gräsbevuxna markytan. Efter att schaktet utvidgats åt sydost kunde en del av husgrunden som var 2,8 m lång, 0,8 m bred och 0,3 m hög dokumenteras. Husgrunden fortsatte in i den sydöstra och nordöstra schaktväggen. Efter att schakt E grävts kunde det konstateras att husgrunden verkade fortsätta en meter åt nordost, fram till ett ledningsschakt som sträckte sig in under Övre Slottsgatan. Stenarna i

konstruktionen var lagda i kallmur i två skift, där stenarna var 0,2–0,5 m stora. Mot väster tog stenkonstruktionen slut. Sannolikt utgjorde den västra stenen en hörnsten, denna sten var 0,5×0,5×0,25 m stor. På stenarna låg krossat tegel och brända lerbitar i sandblandad lera, i vilket en skärva yngre rödgods, fönsterglas och slagg (Fnr 1–3) påträffades. Stenarna var lagda på en kompakt leryta, som mätte ca 0,1 m i tjocklek. Lerytan har tolkats som ett konstruktionslager.

A5–Marklager

I hela schakt C fanns marklager A5, dvs en äldre markyta, 0,6 m under marknivån. Lagret utgjordes av grusig sand med kolfläckar, små tegelfragment, inslag av relativt stora djurben, enstaka träflis och stänk av kalkbruk. I norr påträffades fynd av järnbeslag, trefotsgryta, kritpipa, keramikskärvor, slagg och en del av en parfymflaska (Fnr 4–8 och 46). I den västra delen av lagret, under konstruktionslagret A10, framkom glas, keramikskärvor, spik och ostronskal (Fnr 9–15).

A6–Husgrund

Centralt i schakt C, intill den sydöstra schaktkanten, påträffades stenkonstruktion A6 ca 0,5 m under marknivån. Denna mätte ca 1,6×1,3 m i plan, var omkring 0,3 m hög och har troligen utgjort en husgrund. Konstruktionen bestod av löst liggande stenar i storleken 0,3–0,5 m med mindre stenar placerade mellan de större. Mellan stenarna fanns grått murbruk. Husgrunden var täckt av grå sandblandad lera med inslag av tegelbitar. Ovanpå och runt stenarna påträffades fynd av engoberat rödgods, fajans, porslin och fönsterglas, spik och ostronskal (Fnr 16–24).

A7–Tegelkonstruktion

I södra hörnet av schakt C påträffades på 0,45–0,5 m djup en tegelkonstruktion av stortegetel, benämnd A7. Teglet var välbränt och stenarna mätte 290×145×65 mm. Den framrensade delen av konstruktionen mätte 2,7 m i längd, 0,3–0,9 m i bredd och var ca 0,1 m hög. Tegelstenarna var lagda i ett skift som från början troligen legat plant, men som vid undersökningen hade kollapsat. Mellan tegelstenarna påträffades djurben, ansamlingar med fiskben, glas, kritpipsfragment och keramik (Fnr 25–29). Möjligen har konstruktionen utgjort ett tegelgolv.

A8–Stolphål

Stolphål A8 framkom 0,9 m under marknivån i det naturliga gruset, efter att marklagret A5 schaktats bort. Stolphålet hade en diameter på 0,5 m och var 0,16 m djupt. Nedgrävningen hade raka sidor och en plan botten. Fyllningen bestod av gråbrunt lerigt grus med tegelfragment i ytan, men innehöll även djurben, däribland en hel djurkäke, och fragment av fönsterglas. I stolphålet påträffades ett fragment av yngre rödgods (Fnr 34), fönsterglas (Fnr 35) och delar av en stor prydnadskruka som troligen kan dateras till 1600-tal (Fnr 33).

A9–Grop

Grop A9 påträffades 0,85 m under marknivån i det naturliga gruset. Gropen mätte 0,4x0,7 m och hade en fyllning av ljusbrunt grus med inslag av kolstänk och djurben. Gropen undersöktes delvis och visade sig vara 0,45 m djup och hade en något oregelbunden form i sidorna och botten.

A10–Konstruktionslager

Ett lager av fint grus med krossat tegel, benämnt A10, påträffades under tegelkonstruktionen A7. Lagret var omkring 3,2x2 m stort och ca 0,1 m tjockt. I ytan av lagret, direkt under tegelstenarna i A7, påträffades yngre rödgods och glas (Fnr 30–32). Lagret utgjorde ett konstruktionslager för tegelkonstruktionen.

A11–Stenlyft?

I den västra delen av schakt C framkom det troliga stenlyftet A11, ca 1,05 m under marknivån i det naturliga gruset. Stenlyftet var något oregelbundet i formen och mätte 0,75x0,5 m i plan och var 0,05 m djupt. Fyllningen bestod av lerigt brunt grus med enstaka kolfragment och tegelkross.

A12–Stolphål?

A12 utgjordes av ett möjligt stolphål ca 1 m under marknivån i det naturliga gruset. Stolphålet var ovalt i formen, mätte 0,75x0,65 m och var 0,2 m djup. Fyllningen bestod av lerblandat mörkt grus med tegel och djurben.

A13–Stenlyft?

Det möjliga stenlyftet A13 framkom ca 1,05 m under marknivån i det naturliga gruset. Stenlyftet mätte 0,75x0,4 m i plan och var 0,12 m djupt. Fyllningen bestod av lerigt brunt grus med tegelkross.

A14–Stolphål

Stolphål A14 låg i den sydvästra kanten av schakt C, ca 1,2 m under markytan i det naturliga gruset. Det var 0,3 m brett och 0,26 m djupt. Fyllningen bestod av sotigt grus.

A15–Husgrund

I den nordvästra änden av schakt D påträffades stenarna till husgrund A15 på 0,25–0,3 m djup. Konstruktionen var 1,9 m bred och den synliga delen 5,5 m lång. Husgrunden var uppbyggd i skalmursteknik med 0,5–0,8 m stora fältstenar i ytterkant och mindre stenar i storleken 0,2–0,3 m i murkärnan. Endast ett skift fanns bevarat, vilket var ca 0,4–0,5 m högt. Husgrunden var bäst bevarad mot väst, i öst fanns ett avbrott och husgrunden var inte lika tydlig därefter. Ovan husgrunden fanns ett lager av torr sandig lera med inslag av tegelsten och enstaka murbruksbitar. Här påträffades fynd av mynt, kritpipsfragment, keramik, glas, kakel, järnföremål (Fnr 36–45) och stora djurben. Under husgrunden fanns ett 0,1 m tjockt konstruktionslager av påförd kompakt glacial lera.

A16–Marklager

En äldre markyta, benämnd A16, framkom under marklagret A24 och konstruktionslagret till husgrunden A15. Lagret A16 fanns ca 0,7 m under dagens marknivå och var ca 0,15 m tjockt. Det bestod av gråbrun torr sandig lera med stänk av kol, sot, kalkbruksfläckar, tegelbitar och träflis. Utöver djurben, däribland av fisk, fanns fynd i form av yngre rödgods och kritpipsfragment (Fnr 47–48) i lagret. Detta lager fanns i hela schakt D.

A17–Raseringslager

Raseringslager A17 påträffades sydost om husgrunden A15. Lagret var omkring 0,15–0,3 m tjockt, 9 m långt och upptog hela schaktets bredd. Det bestod av lucker ljusbrun sandig lera med småsten och tegelbitar. I lagret framkom rikligt med fynd, där endast ett representativt urval tillvaratogs. Fynden utgjordes av keramik, kakel, kritpipsfragment, fönsterglas och flera typer av glaskärl, ett bryne, olika järnföremål, fragment av täljstenskärl och ostronskal (Fnr 49–72), men även taktegel, en skifferplatta, fiskben och stora djurben. Mot öster i schakt D innehöll lagret mer sot och kol, samt stora mängder tegelkross. Troligen skapades lagret i samband med raseringen av husgrund A15, eventuellt efter en brand.

A18 och A19 – Kullerstensläggning

Två ytor med stenläggning av kullersten, benämnda A18 och A19, framkom direkt under raseringslagret A17, invid husgrunden A15. Sannolikt hör de två ytorna samman. Mellan A18 och A19 fanns ett 0,75 m brett område som saknade stenläggning, här fanns istället hård lera med tegelbitar.

A18 var ca 0,6–0,8 m brett, 2,2 m långt och bestod av kullersten i storleken 0,1–0,15 m. Direkt nordost om stenläggningen fanns en stor sten som mätte 0,5×0,5×0,3 m.

A19 bestod av något större kullersten, vilka mätte 0,1–0,25 m i storlek. I sydost var stenläggningen avskuren av ett ledningsschakt. Den synliga delen av stenläggningen mätte ca 6,5 m i längd och 2,5 m i bredd. I nordöstra kanten av stenläggningen fanns en stor sten som mätte 0,5×0,4×0,3 m.

De båda stenläggningarna låg omkring 0,5 m under marknivån och var uppbyggda i ett skift. Sannolikt utgör de en del av en stenlagd gårdsplan. Under A18 och A19 fanns ett konstruktionslager av rödbrunt grus.

A20–Grop

A20 utgjordes av en oregelbundet oval grop och påträffades på 0,9 m djup, nedgrävd i marklagret A16. Gropen mätte ca 2,5×2,0 m i diameter och var omkring 0,5 m djup. Fyllningen innehöll klumpar av kalkbruk, klumpar av lera, kol, tegel och sten i olika storlekar, däribland flera stenar som var 0,5 m stora. Fynden bestod endast av en skärva nästanstengods från senmedeltid (Fnr 73) och djurben. Troligen har gropen grävts i samband med markröjning på platsen.

A21–Marklager

A21 utgjordes av en äldre markyta, belägen mellan marklagret A16 och det naturliga åsgruset. Lagret var 0,1–0,15 m tjockt och bestod av mörkt gråbrunt grus. Detta lager saknade tegel, men innehöll sot och enstaka bitar bränd lera. I lagret påträffades ett fynd av nästanstengods från senmedeltid (Fnr 74). Makrofossilanalys av lagret visar att det innehöll mycket nedbrutet organiskt material och lagret kan således utgöra en överlagrad markyta (se bilaga 6). Lagret fanns i hela schakt D.

A22–Stolphål

Stolphål A22 påträffades på 1,07 m djup under marklagret A16 och rännan A26. Stolphålet mätte 0,55 m i diameter och var 0,28 m djupt. Dess fyllning bestod av grå lera med inslag av grus, kol och sten.

A23–Stolphål

I den nordvästra schaktkanten i schakt D påträffades stolphål A23 som mätte 0,67 m i diameter och var 0,63 m djupt. Stolphålet var troligtvis nedgrävt genom lagret A25, men då stolphålet och A25 hade ett likartat innehåll av grusig gråbrun lera, gick det inte att skilja dem åt. Enstaka stenar som fanns i fyllningen kan ha utgjort delar av en skoning. Centralt i stolphålet fanns träfibrer, vilka skulle kunna vara resterna av en stolpe. I fyllningen påträffades ett fåtal djurben.

A24–Marklager

Lager A24 påträffades under konstruktionslagret till stenläggningarna A18 och A19 samt lagret A25, och tolkades utgöra en äldre markyta. Lagret bestod av ljust gulbrun siltig och grusig lera innehållandes småsten, tegel och djurben. Detta lager var omkring 0,2 m tjockt och överlagrade A16.

A25–Lager

Lager A25 påträffades norr om husgrunden A15 och ovan lagret A24. Det var omkring 0,2–0,3 m tjockt och utgjordes av gråbrun siltig lera med tegelkross och djurben. Detta lager var likt A24, men något mörkare. A25 sträckte sig ca 1 m i den nordvästra änden av schakt D.

A26–Ränna

Utmed den nordöstra sidan av schakt D löpte rännan A26, vilken var fylld av rödbrunt grus med småsten. Rännan fanns 0,45 m under marknivån och den synliga delen av rännan var 7,6 m lång, 0,6 m bred och 0,55 m djup. Åt sydväst angränsade rännan både stenläggningarna A18/A19 och plankan A27. Åt söder var rännan avgrävd av ledningsschakt. Rännan har tolkats vara samtida med stenläggningarna A18 och A19. Möjligen har rännan utgjort dränering för gårdsplanen eller ett gränsdike.

A27–Planka

En förmultnad plank, benämnd A27, låg i NV-SO riktning mellan stenläggningen A19 och rän-

nan A26. Plankan var otydlig i norra änden och avgrävd av ett ledningsschakt i den södra. Den bevarade delen av plankan var 3,1 m lång, upp till 0,22 m bred och 0,02–0,03 m tjock. Plankan har tolkats vara samtida med A19 och A26.

A28–Nedgrävning

Nedgrävning A28 låg under stenläggningen A19 och var fylld med rödbrunt grus med upp till knytnävsstora stenar. Fyllningen var lik konstruktionslagret till A19 förutom att det var mycket stengigare, vilket gjorde övergången mellan de båda lagren otydlig. Nedgrävningen hade sluttande sidor, var upp till 0,45 m djup, var omkring 3,5 m lång och sträckte sig ca 1,5 m ut från den sydvästra schaktväggen. Nedgrävningen var nedgrävd i marklager A24.

A29, A30 och A31 – Stolphål

Stolphålen A29, A30 och A31 låg på rad med ca 1 m avstånd till varandra och var nedgrävda i marklagret A16. De hade liknande sammansättning och låg ca 1 m under dagens marknivå. Troligen var de del av samma konstruktion.

A29 mätte 0,5 m i diameter och var 0,45 m djupt. Stolphålet hade en kraftig skoning av sten och tegel och var fylld av mörkbrun lera. Centralt i stolphålet fanns resterna av en stolpe. Även djurben påträffades i stolphålet.

A30 mätte 0,55×0,6 m och var 0,25 m djup. Även här fanns en skoning av upp till 0,15 m stora stenar och stora tegelbitar. I fyllningen, som bestod av mörkbrun lera, påträffades djurben och en skärva av stengods (Fnr 75) som kunde dateras till senmedeltid.

A31 mätte 0,68×0,5 m och hade ett djup på 0,25 m. Skoningen i detta stolphål bestod av en 0,2×0,3 m sten som syntes i ytan. Fyllningen utgjordes av mörkbrun lera med träfibrer i ytan. I fyllningen påträffades enstaka djurben.

A32–Grop

I den nordöstra änden av schakt B påträffades gropen A32 i det naturliga gruset, 1,2 m under markytan. Gropen, som var oval, mätte 0,8×0,5 m och var 0,15 m djup. Dess fyllning bestod av brun siltig lera med tegelkross och enstaka sten. I fyllningen fanns ett fåtal djurben.

A33–Brandgrav

I östra delen av schakt B påträffades brandgrav A33 daterad till 720–870 e.Kr. (1Σ). Graven låg ca 0,85 m under markytan och utgjordes av en

nedgrävning med plan botten som innehöll ett utspritt brandlager med brända ben. Nedgrävningen för graven var omkring 1,6 m bred och 0,2 m djup. Dess längd var oklar då graven var skuren av ledningsschaktet för fjärrvärme i nordväst och fortsatte in i schaktväggen i sydost. Fyllningen i nedgrävningen var melerad och bestod, förutom av kolhorisonter med brända ben, även av rödbrunt grus. Stänk av sol och kol fanns i hela nedgrävningen, även spridda bitar av bränd lera. Graven var grävd genom marklagret A36.

Brandgravens övre del var mycket skadad och den saknade överbyggnad, men i den östra kanten av nedgrävningen, precis intill den sydöstra schaktväggen, fanns en sten som mätte ca 0,4 m i diameter. Möjligen hörde denna sten till gravkonstruktionen.

Brandgraven var störd av en yngre nedgrävning som fanns intill och i den sydöstra schaktväggen. Denna nedgrävning var ca 0,6 m bred och fylld av värmepåverkad lera som innehöll tegelfragment, sot och kol.

I brandgraven var minst en individ begravd. De brända ben som kunde identifieras som människa var relativt få, men benmaterialet visade ändå att den begravda individen troligen var en yngre vuxen eller eventuellt ungdom. I graven fanns även brända ben av hund, häst och fågel, samt obrända ben av får och torsk (se bilaga 3). Fyndet i brandgraven var i övrigt få; de bestod av fragment av en kam av horn, en trasig nit och ett litet fragment av möjlig förhistorisk keramik (Fnr 92, 93 och 95).

A34–Stolphål

Stolphål A34 påträffades i det naturliga åsgruset 1,38 m under marknivån ett rektangulärt stolphål (A34). Stolphålet var rektangulärt, mätte 0,75×0,5 m i plan och var 0,07 m djupt. Fyllningen bestod av lerblandat grus med enstaka småsten.

A35–Stolphål

A35 utgjordes av ett stolphål som framkom 1,3 m under marknivån i det naturliga åsgruset. Stolphålet var runt, mätte 0,35 m i diameter och var 0,1 m djupt. Nedgrävningen hade sluttande kanter och plan botten. Fyllningen bestod av sandig lera med enstaka sten, bränd lera, sot och kol. Ett kolprov samlades in från stolphålet och ¹⁴C-dateringen av detta ger en datering på 1030–1160 e.Kr. (1Σ).

A36–Marklager

Lager A36 var det översta bevarade lagret i den nordöstra änden av schakt B och tolkades utgöra en äldre markyta. Ovan lagret fanns ledningsschakt och omrörda massor ned på 0,8–0,9 m djup. Lagret var ca 0,2 m tjockt och bestod av gullbrunt lerigt grus med enstaka småsten. I vissa partier innehöll lagret mer grus. Lagret var något melerat i färgen och hade en mycket ojämn botten. I lagret påträffades inga fynd. Lagrets egentliga utbredning är osvis, men var som minst 5 m.

A37–Marklager

A37 utgjordes av en äldre markyta, beläget närmast det naturliga åsgruset i den nordöstra delen av schakt B. Lagret var 0,15–0,2 m tjockt och bestod av mörkt gråbrun grus- och sandblandad lera, med inslag av småsten och enstaka små fragment av bränd lera. I lagret påträffades enstaka bitar djurben. Övergången till åsgruset var något diffus då A37 hade infiltrerat det naturliga åsgruset. Lagret var mycket likt marklager A21 och kan liksom detta lager ha utgjort en överlagrad markyta (se bilaga 6). A37 sträckte sig som minst 18 m inom schaktet.

A38–Lager med förstörd brandgrav

Lager A38 bestod av fint grus som fläckvis var sotigt och innehöll enstaka skörbrända stenar. I lagret fanns spridda brända ben och kolfragment. Enstaka små tegelfragment påträffades även i lagret. A38 var 0,15–0,2 m tjockt och sträckte sig omkring 5 m. Dess egentliga bredd kunde inte avgöras då lagret var avgrävt av ledningsschakt i nordväst och fortsatte in i schaktkanten i sydost, den synliga delen mätte dock 1,6 m. Lagret blev stenigare mot botten och innehöll här omkring 0,1 m stora stenar. Gränsen mot det underliggande lagret A37 var svår att se. Lagrets relation till de intilliggande lagren A36 och A48 gick inte att avgöra, då övergångarna mellan lagren var mycket diffusa.

De brända benen i lagret härrör troligen från en förstörd brandgrav. Av de insamlade benen kunde ett fragment identifieras säkert som människa, närmare bestämt en individ som sannolikt var över 17 år. Bland det insamlade benmaterialet fanns även brända ben av fisk, mellanstort däggdjur och stort däggdjur. Endast några av fiskbenen kunde artbestämmas till karpfisk (se bilaga 3). I lagret påträffades en bit av en järnkniv, en sölja i kopparlegering samt en spik (Fnr 88–90). De brända benen och fynden påträffades framför allt inom lagrets nordöstra del.

A38 var beläget drygt 1,5 m sydväst om brandgrav A33, men ¹⁴C-analysen av ett bränt ben från lagret visar att A38 hade en datering på 160–40 f.Kr. (1Σ).

A39–Stolphål

Stolphål A39 påträffades under lagret med den förstörda graven A38 och dess underliggande lager A37, 1,4 m under marknivån i det naturliga åsgruset. Stolphålet var runt, hade en skålformad botten, mätte 0,28 m i diameter och var 0,1 m djupt. Fyllningen bestod av brun sandig och grusig silt med ett fåtal småstenar.

A40–Stenkonstruktion

Stenkonstruktion A40 utgjordes av två stenblock som var omkring 0,5 m stora och som låg tätt intill varandra ca 0,4 m under markytan. Stenarna upptog tillsammans en yta på ca 1,5×0,5 m och var ca 0,3 m höga. Ovanpå stenarna låg rase-ringsmassor, som inte kunde kopplas samman med konstruktionen. Möjligen utgjorde de två stenblocken del av en syll. Då marklagret A48 här var mycket tunt var det svårt att avgöra om konstruktionen låg ovanpå marklagret A48 eller det underliggande lagret A37.

A41–Stolphål

Stolphål A41 påträffades mot det naturliga åsgruset 1,15 m under marknivån. Stolphålet, som var runt och skålformat, mätte 0,7×0,75 m och var 0,3 m djupt. Fyllningen bestod av brun grusig silt och i denna fanns träfibrer, kolfragment och enstaka små tegelfragment.

A42–Asklager

A42 utgjordes av ett lager av orangebränd aska med förkolnat trä som framkom på 0,5 m djup. I ytan av lagret låg flera förkolnade träbitar och vad som såg ut att vara två brända plankor placerade i rät vinkel mot varandra. Lagret varierade i tjocklek; från 0,05 till 0,15 m. Inga fynd påträffades.

A42 låg under det omrörda lager som fanns i toppen av schaktet och delvis över marklagret A37 som här tunnades ut och försvann. Lagret var avskuret av ledningsschakt åt sydost och nordväst, och av en stor nedgrävning (A47) åt sydväst. Den bevarade delen mätte ca 2,2×1 m.

Ett kolprov samlades in från lagret och ¹⁴C-dateringen av detta ger en datering på 1415–1445 e.Kr. (1Σ).

A43, A44 och A45–Stolphål

Tre stolphål, benämnda A43, A44 och A45, framkom i det naturliga åsgruset under asklagret A42. Stolphålen låg ungefär 0,75 m under marknivån.

A43 var ett runt skålformat stolphål som mätte 0,35 m i diameter och var 0,12 m djupt. Fyllningen bestod av humöst siltigt grus med tegelfragment och kol.

A44 var något oregelbundet runt och mätte 0,7 m i diameter och var 0,2 m djupt. I fyllningen, som utgjordes av sotigt siltigt grus, fanns tegelfragment, kol och enstaka träfibrer.

A45 var avgrävt åt nordväst av schaktet för fjärrvärmeledningen. Den bevarade delen var dock rundad och mätte 0,58 m i diameter och var ca 0,2 m djup. Fyllningen bestod av siltigt grus med kol och träfibrer.

A46–Nedgrävning

A46 utgjordes av en svagt skålformad nedgrävning som sträckte sig utanför schaktet åt sydost. Nedgrävningen låg direkt under ledningsschaktet på 0,8 m djup inom det område där det lagermässigt endast fanns naturligt åsgrus under matjorden. Det var svårt att skilja fyllningen i nedgrävningen från ledningsschaktets fyllning, men en tydlig lins med lera som sträckte sig över ungefär halva nedgrävningen separerade dem båda. Möjligen ingick leran i nedgrävningen. Nedgrävningen var ca 2,7 m lång, sträckte sig ca 1,2 m ut från den sydöstra schaktkanten och var omkring 0,5 m djup. Fyllningen bestod av grusig lera med rikligt med sten upp till 0,1 m stora. Gränsen mot det underliggande naturliga gruset var ställvis otydlig, då fyllningen infiltrerat gruset. De enda fynden i nedgrävningen utgjordes av djurben.

A47–Nedgrävning

En stor nedgrävning, benämnd A47, hade grävt av asklagret A42. Nedgrävningen var i sin tur skadad av ledningsdragningar och syntes 0,7 m under marknivån. A47 hade sluttande sidor, var 7,2 m lång och sträckte sig omkring 1,8 m in i schaktet. Fyllningen bestod av raseringsmassor innehållandes grus, rikligt med stenar upp till 0,1 m, samt en stor mängd tegelbitar och -fragment. I schaktkanten gick det att se fynd i form av djurben, järnbeslag, järnspikar, fönsterglas, slagg och skärvor av fajans. Nedgrävningens djup var oklart, då den fortsatte nedanför schaktets botten, men var minst 0,85 m.

A48–Marklager

A48 har tolkats som en äldre markhorisont, som bestod av gråbrun grusig och sandig silt innehållandes småsten och enstaka kol- och tegelfragment. Relationen mellan lagret med brandgraven A38 och A48 var svår att uttyda, då det snarast verkar som att A38 övergick i A48. A48 tunnade sedan ut mot sydväst strax innan asklagret A42. Lagret sträckte sig ca 7 m inom schaktet. Övergången från den ovanliggande störningen för kablarna var diffus, liksom övergången till det underliggande marklagret A37. Lagret var 0,15–0,2 m tjockt.

A49–Stolphål

Stolphål A49 var skuret av nedgrävningen A52 och ett ledningsschakt. Troligtvis har stolphålet varit runt eller ovalt. Det hade sluttande sidor och en ojämn botten, mätte minst 0,5 m i diam och var 0,2 m djupt. I stolphålet fanns en skoning bestående av naturligt rundade stenar och en skärvig sten som var runt 0,8–0,15 m stora. Fyllningen bestod av mörkt gråbrun sandig silt med tegelfragment. Stolphålet påträffades 0,5 m under marknivån i naturligt åsgrus.

A50–Stolphål

Stolphål A50 var runt och skålformat, mätte 0,5 m i diameter och var 0,2 m djupt. Fyllningen utgjordes av gråbrun sandig lera med tegelkross och något större tegelbitar, enstaka klumpar med murbruk och ett fåtal bitar djurben. Stolphålet påträffades 0,45 m under marknivån i det naturliga åsgruset.

A51–Grop

A51 utgjordes av en oregelbundet rund grop som låg precis intill stolphålet A50. Gropen var störd av ledningsschakt i både nordväst och sydost. Den bevarade delen av gropen mätte 1,15×0,95 m och var ca 0,2 m djup. Fyllningen bestod av mörkt gråbrun sandig silt med inslag av sot och aska, småsten, tegelkross och träfragment. Den innehöll även enstaka upp till knytnävsstora stenar, varav några skärviga. Tegelkross förekom ända ned till botten av gropen. I gropen fanns även djurben. Gropen framkom 0,45 m under marknivån i naturligt åsgrus.

A52–Nedgrävning

Nedgrävning A52 var 8,3 m lång och ca 1,9 m bred inom schaktet, men sträckte sig utanför schaktet i nordväst. Djupet varierade kraftigt, från 0,25–0,85 m, så A52 har möjligen utgjorts

av två nedgrävningar som inte gick att skilja åt innehållsmässigt. Nedgrävningen innehöll gråbrun sandig silt med raseringsmassor av främst tegel, men även kullersten (upp till 0,2 m stora), grus, murbruk, lerklumpar och enstaka fragment av kol. Nedgrävningen påträffades direkt under matjorden i det naturliga åsgruset.

A53–Stolphål

A53 utgjordes av ett stolphål som låg 0,4 m under marknivån och var nedgrävd i påförd sand (A55). Stolphålet var ovalt, men något diffus i den nordvästra kanten. Dess mått var 0,38×0,45 m i plan och 0,3 m djupt. Fyllningen utgjordes av gråbrun sandig lera med småsten, enstaka stenar upp till 0,1 m och rikligt med tegelkross. I fyllningen påträffades enstaka djurben och ett fragment av en kritpipa (Fnr 76).

A54–Nedgrävning

Nedgrävning A54 var endast synlig i sektion, då resten var förstört av ledningsschaktet som löpte längs nordvästra schaktkanten. Nedgrävningen var 3,8 m lång, 0,57 m djup och hade sluttande sidor med en oregelbunden botten. Nedgrävningen hade tre fyllningar; underst mörkt gråbrun lerig sand innehållandes småsten och upp till 0,2 m stora stenar, tegelbitar, träfragment och djurben. I detta skikt, som var ca 0,2 m tjockt, påträffades en skärva yngre rödgods (Fnr 77). Ovan detta fanns ett ca 0,3 m tjockt lager av omblandad lera och i toppen av nedgrävningen fanns ett 0,1 m tjockt skikt av gråbrun sandig lera. Nedgrävningen fanns 0,4 m under marknivån, var överlagrad av den påförda sanden A55 och hade grävts ned i odlingslagret A56.

A55–Lager

A55 utgjordes av ett påfört lager av gulbrunt-beige grusigt sand med knytnävsstora stenar och kolstänk. Lagret fanns i den mellersta delen av schakt B och sträckte sig omkring 14 m, fram till den plats där schaktet genomkorsades av kulverten. Detta lager var endast centimetertjockt längst i nordost men blev upp till 0,3 m tjockt.

A56–Odlingslager

Lager A56 var homogent och bestod av mörkt gråbrun sandig lera med grus och spridda småsten. Lagret innehöll enstaka skärvig sten, bränd lera och enstaka tegelfragment. Lagret var upp till 0,35 m tjockt och blev något mörkare mot

botten. Övergången till det naturliga åsgruset var något diffus och ställvis påverkad av äldre djurgångar och rötter. Sannolikt utgjorde lagret ett äldre odlingslager som troligtvis var detsamma som odlingslagret A1 i schakt A och sträckte sig fram till detta, vilket motsvarar en utbredning på omkring 42 m.

A57–Stenkonstruktion

Stenkonstruktionen A57 bestod av flera stenar, varav en större sten som gått sönder i flera delar. Stenkonstruktionen mätte ca 0,85×0,65 m i plan och var omkring 0,2 m hög. De ingående stenarna mätte 0,25–0,4 m. Den delade stenen flyttades vid schaktningen och lades tillbaka i ungefärligt läge. Stenkonstruktionen framkom 0,4 m under markytan under det påförda lagret A55. Möjligen är detta resterna av en syll.

A58–Lager

Lager A58 var ett 0,05–0,1 m tjockt lager av rödbrun grusig sand med ställvisa fläckar med sot och kol. Lagret innehöll även tegelbitar, tegelkross och knytnävsstora stenar. Lagret framkom under lagret A55 och överlagrade lagret A56. Dess utbredning motsvarade ca 20 m.

A59–Stolphål

Stolphål A59 var synligt i den sydöstra schaktkanten i den södra delen av schakt B. Det var 0,33 m brett, 0,22 m djupt och fyllningen bestod av brungrå till mörkgrå siltig sand, som ställvis var sotig och innehöll enstaka skärvig sten. Stolphålet fanns 0,95 m under marknivån och var nergrävd i det naturliga åsgruset, under odlingslagret A56.

A60–Kullerstenslagd gränd

I västra delen av schakt B påträffades på 0,45 m djup en gränd av kullersten (A60). Gränden var uppbyggd av två skift kullersten, där det undre skiftet endast delvis var bevarat. Stenarna i det övre skiftet var 0,06–0,12 m stora och stenarna i resterna av det förmodade undre skiftet var omkring 0,1–0,15 m stora. Gränden kantades av större stenar som var 0,3–0,4 m stora, varav en stod på högkant. Denna sten kan ha rubbats vid tidigare schaktning för nedläggande av ledningar. Gränden lutade svagt uppåt mot väst.

A60 var avskuren av ledningar i söder och väst, vilket medför att grändens bredd var oviss. I öst var gränden något skadad av en stor nedgrävning innehållandes modernt skräp av bl.a. plast. Den bevarade delen av gränden som påträffades i schaktet mätte ca 3,9×1,7 m. Dess tjocklek var

omkring 0,1–0,2 m. I vad som förmodades vara ungefärlig mitt av gränden fanns en något nedsänkt ränna med mer regelbundet lagda kullersten.

Gränden täcktes av det raseringslager som fanns under matjorden i hela denna del av schaktet. I raseringsmassorna direkt ovan stenläggningen påträffades yngre rödgoods av sen karaktär (Fnr 78) och ett mynt daterat till år 1805 (Fnr 79). Under stenläggningen fanns ett konstruktionslager av grus och sand.

A61–Raseringslager

Raseringslager A61 framkom under den stenlagda gränden A60 och dess konstruktionslager. Lagret mätte ca 2,4x1,4 m och var omkring 0,05 m tjockt. I lagret fanns rikligt med tegelbitar och tegelkross, men även fynd i form av keramikskärivor, kakel, järnbeslag, butelj- och fönsterglas (Fnr 80–87), samt taktegel och djurben. Raseringslagret hör sannolikt ihop med raseringen av husgrunden A62.

A62–Husgrund

A62 framkom under raseringslagret A61 och utgjordes av två enkla rader av större stenar som låg i en rät vinkel mot varandra och bildade en syll. Stenarna mätte 0,25–0,6 m och inklämda mellan dessa större stenar fanns stenar som var omkring 0,15 m stora. Syllen var omkring 0,4 m hög. Åt nordost var syllen avgrävd av den stora nedgrävningen med modernt skräp. Den bevarade delen av husgrunden mätte omkring 2,9x1,5 m. Husgrunden låg på ett konstruktionslager av grusig sand med mycket småsten.

A63–Lager

A63 utgjordes av ett rödbrunt homogent gödsel-liknande lager och fanns endast innanför syllen i det västra hörnet av husgrunden A62. Lagret var omkring 0,5x0,4 m i plan, 0,07 m tjockt och påträffades ca 0,6 m under markytan. Makrofossilanalys av lagret visar att det innehöll mycket förkolnade sädeskorn och en del ogräs (se bilaga 6), men också relativt nedbruten halm och annat organiskt material som tolkas som golvmaterial i stall eller fähus. Byggnaden som husgrund A62 utgjort del av har sannolikt varit ett uthus som, troligen vid olika tillfällen, har fungerat som sädesförvaring och för stallning av djur.

A64 och A65–Stolphål

I det naturliga åsgruset påträffades på ca 1,15 m djup två stolphål, benämnda A64 och A65. A64 var skålformat, mätte 0,3x0,28 m i plan och var 0,09 m djupt. Dess fyllning bestod av mörk grå-brun siltig sand med enstaka småsten.

A65 mätte 0,33x0,3 m i plan och var 0,15 djupt. Även detta stolphål var skålformat och hade en fyllning av gråbrun siltig sand.

A66–Grop

A66 utgjordes av en oregelbunden grop som mätte 0,7 m i diameter och var 0,23 m djup. Gropen påträffades omkring 1,15 m under markytan och var fylld av gråbrun siltig sand och innehöll flera bitar tegelkross.

A67–Stolphål?

I den sydöstra schaktkanten i den södra delen av schakt B fanns resterna efter ett möjligt stolphål, benämnt A67. Stolphålet var avskuret av ett ledningsschakt i nordost, men det har mätt minst 0,45 m i bredd. Djupet var något oklart, men motsvarade troligen ca 0,3 m. Fyllningen bestod av mörkgrå till sotig siltig sand med enstaka skärvig sten. Stolphålet fanns 1,15 m under marknivån i det naturliga åsgruset under odlingslagret A56.

A68–Marklager

Centralt i schakt F fanns lager A68, som bestod av svartbrun grusig sand med inslag av silt. Lagret innehöll hårt nedbrutet organiskt material, likt lagren A21 och A37, och har tolkats utgöra en överlagrad markyta (se bilaga 6). A68 var omkring 0,05–0,1 m tjockt och påträffades närmast det naturliga åsgruset omkring 1,2 m under markytan. Lagret fanns inom två områden på ungefär fyra meters avstånd och verkade ha tunnats ut däremellan. Lagrets utbredning motsvarade ca 3,5 m respektive ca 1,5 m i längd.

A69–Nedgrävning

A69 utgjordes av en nedgrävning med en ojämn botten och en fyllning av svartbrun siltig sand med inslag av kol och sot. I den östra delen av nedgrävningen fanns i fyllningen två tunna vita stråk av kalk. Nedgrävningen var upp till 0,25 m djup, mätte ca 1,4 m i längd och fanns ca 1,2 m under markytan.

A70–Stolphål

Stolphål A70 var genombrutet av flertalet rötter och hade en något diffus nedgrävningskant i plan. Det var något oregelbundet rundad, men tydligt skålformad i sektion, och mätte 0,6×0,5 m i plan och var 0,3 m djupt. Fyllningen bestod av gråbrun sandig till lerig silt med sten upp till 0,1 m stora. I fyllningen fanns rikligt med tegelkross och enstaka djurben. Stolphålet fanns 0,78 m under markytan och var grävd genom lagret A68.

A71–Lager

Lager A71 utgjordes av mörkt gråbrun lerig sand med tegelkross, där det framkom enstaka djurben och en skärva yngre rödgods (Fnr 88). Det var 0,1–0,15 m tjockt och fanns omkring 0,4 m under marknivån. Lagret var avskuret av en recent nedgrävning i väst och ledningsschakt i söder, men tunnades ut mot öst. A71 fanns inom en ca 3 m lång sträcka.

A72–Grop

A72 utgjordes av en grop som var nedgrävd i den naturliga glaciala leran på 0,75 m djup. Gropen var något oregelbundet halvcirkelformad, men verkade vara avgrävd av en recent nedgrävning fylld med omblandad lera. Fyllningen bestod av gråbrun sandig lera och innehöll flertalet stenar, där den största mätte 0,24×0,1 m, och rikligt med tegelkross. Gropen var 1 m lång, 0,55 m bred och 0,2 m djup.

A73–Lager

Lager A73 framkom under lager A71 på ca 0,5 m djup, ovan den naturliga leran/åsgruset. Lagret bestod av brun sandig lera med tegelkross och innehöll djurben.

Det var avskuret av en recent nedgrävning i väst och ledningsschakt i söder, men tunnades ut mot öst. Lagret var omkring 0,15 m tjockt och sträckte sig omkring 3,5 m i schaktet.

A74–Stolphål

Stolphål A74 framkom i det naturliga åsgruset på 0,7 m djup. Stolphålet var runt, mätte 0,5×0,45 m i ytan och var 0,25 m djupt. Nedgrävningen hade sluttande kanter och en något otydlig botten. Stolphålet hade en skoning av 0,1–0,2 m stora stenar och dess fyllning bestod av gråbrun sandig silt med inslag av grus och tegelkross.

A75–Nedgrävning

Nedgrävning A75 framkom på 0,65 m djup, i det naturliga åsgruset. Nedgrävningen hade en oklar utbredning då den fortsatte in schaktkanten i både norr och öst. Fyllningen bestod av gråbrun lerig sand med inslag av småsten, tegelkross, djurben och stänk av kol. Nedgrävningen var minst 0,15 m djup, men det största djupet hade troligen kunnat uppmätas utanför schaktet.

A76–Syll

Direkt under matjorden i schakt G framkom syllstensraden A76, som sträckte sig i SV-NO-riktning. Syllstensraden bestod av sju stenar som var omkring 0,3×0,2 m stora och 0,25 m höga. Den synliga delen av syllen mätte 1,3 m i längd och var ca 0,3 m bred. I schaktets kanter gick det att se spår av en syllstock ovanpå stenarna. Under syllen fanns ett 0,2–0,25 m tjockt lager av ljus lera.

A77–Stolphål

Stolphål A77 var otydligt och saknade en distinkt nedgrävning, men var nedgrävt från lager A79. A77 mätte 0,4 m i diameter, var 0,35 m djupt och var synligt 0,75 m under markytan. Fyllningen bestod av brungrått grus likt lager A79.

A78–Stolphål

Stolphål A78 var likt stolphål A77 nedgrävt från lager A79 och hade en likadan fyllning av brungrått grus. I stolphålet fanns en stor tegelsten. Stolphålet mätte 0,45 m i diameter och var 0,2 m djupt. A78 var synlig 0,8 m under markytan.

A79–Lager

Lager A79 bestod av brungrått luckert grus med silt, småsten, sot och kol. Lagret fanns i hela schakt G och var 0,3–0,35 m tjockt. I lagret framkom yngre rödgods (Fnr 97–98).

Bilaga 2–Fyndlista

Fnr	Schakt	Kontext	Sakord	Material	Undertyp	Del	Antal	Antal frag	Vikt (g)
1	C	Invid A4	Yngre rödgods	Keramik	Flaska/kruka	Buk	1	1	43
2	C	Invid A4	Slagg	Slagg			1	1	215
3	C	Invid A4	Planglas	Glas	Fönsterglas		2	2	4
4	C	A5	Kritpipa	Lera		Skaft	1	1	2
5	C	A5	Beslag	Järn			1	4	476
6	C	A5	Yngre rödgods	Keramik	Skål?	Buk	1	1	7
7	C	A5	Yngre rödgods	Keramik		Mynning, buk	2	2	33
8	C	A5	Yngre rödgods	Keramik	Trefotsgröta	Fot, buk	1	8	220
9	C	A5 (under A10)	Yngre rödgods	Keramik	Rörskaft	Rörskaft	1	1	51
10	C	A5 (under A10)	Yngre rödgods	Keramik		Buk	1	1	25
11	C	A5 (under A10)	Yngre rödgods	Keramik		Buk	2	2	9
12	C	A5 (under A10)	Yngre rödgods	Keramik		Buk	1	2	16
13	C	A5 (under A10)	Butelj	Glas		Buk	1	6	26
14	C	A5 (under A10)	Spik	Järn			1	1	7
15	C	A5 (under A10)	Ostronskal				1	12	47
16	C	På A6	Yngre rödgods	Keramik		Buk	1	1	29
17	C	På A6	Fajans	Keramik		Buk	1	1	17
18	C	På A6	Planglas	Glas	Fönsterglas		1	1	1
19	C	Intill A6	Spik	Järn			2	2	97
20	C	Intill A6	Planglas	Glas	Fönsterglas		1	1	8
21	C	Intill A6	Ostronskal				1	3	6
22	C	Intill A6	Porcelain	Keramik		Buk	1	1	4
23	C	Intill A6	Fajans	Keramik		Mynning	1	1	12
24	C	Intill A6	Yngre rödgods	Keramik	Fat	Brätte	1	1	43
25	C	På A7	Kritpipa	Lera		Huvud, skaft	1	3	9
26	C	På A7	Yngre rödgods	Keramik	Kruka	Botten, buk	2	4	90
27	C	På A7	Butelj	Glas		Buk	1	1	1
28	C	På A7	Butelj	Glas		Buk	1	4	65
29	C	På A7	Planglas	Glas	Fönsterglas		3	9	13
30	C	A10	Yngre rödgods	Keramik	Kruka	Mynning, buk	1	2	167
31	C	A10	Yngre rödgods	Keramik		Buk	1	1	15
32	C	A10	Butelj	Glas		Buk	1	2	16
33	C	A8	Rödgods	Keramik	Prydnadskärl	Hank, buk	1	4	702
34	C	A8	Yngre rödgods	Keramik		Buk	1	1	7
35	C	A8	Planglas	Glas	Fönsterglas		1	1	2
36	D	På A15	Kritpipa	Lera		Skaft	1	2	5
37	D	På A15	Fajans	Keramik		Mynning	1	1	3
38	D	På A15	Yngre rödgods	Keramik		Buk	2	2	27
39	D	På A15	Yngre rödgods	Keramik		Buk	1	1	7
40	D	På A15	Kakel	Keramik	Kakelugn		1	2	37
41	D	På A15	Kakel	Keramik	Kakelugn		1	1	246
42	D	På A15	Butelj	Glas		Buk	1	1	4
43	D	På A15	Föremål	Järn			1	1	376
44	D	På A15	Mynt	Cu-leg			1	1	5
45	D	På A15	Mynt	Cu-leg			1	1	11
46	C	A5	Flaska	Glas	Parfymflaska		1	2	7

Beskrivning	Anmärkning
Grön blyglasyr	
	Gallrad
Ett fragment pestat	Gallrad
Avlångt platt beslag, i ena änden två armar böjda som krokår åt varsitt håll. Defekt. 226×125×6 mm	Gallrad
Mörkt rödbrunt gods med inslag av musselskal i magring. Heltäckande invändig blyglasyr. Importerad. Ovanlig typ utan kända paralleller	
Transparent blyglasyr	
Två fötter och bukfragment till trefotsgryta, brun glasyr	
Sekundärbränd	
Gulgrön och transparent blyglasyr	
Heltäckande bemålad vit engobe med sgraffito	
Glasbutelj av grönt glas	Gallrad
Defekt	Gallrad
Fragment av ett eller flera ostronskal	Gallrad
Marmorerad engobe	
Blåvit dekor	
Pestat	Gallrad
102 resp. 187 mm långa	Gallrad
Pestat	Gallrad
Fragment av ett eller flera ostronskal	Gallrad
Blåvit dekor	
Blåvit dekor	
Heltäckande bemålad vit engobe med hemring	
Fragment av två kärl, varav en kruka. Krukan har en kornig och fläckig gulgrön blyglasyr	
Glasbutelj i ljusblått glas	Gallrad
Glasbutelj i grönt glas	Gallrad
7 fragment pestat glas	Gallrad
Med fäste för hank. Brun blyglasyr	
Heltäckande vit engobe med hemring	
Glasbutelj i grönt glas	Gallrad
Stor prydnadskruka med hänklar och plastisk dekor i form av putti. Utvändigt glaserad. 1600-tal?	
Brun glasyr	
Pestat	Gallrad
Vit glasyr	
Vit engobe, ett fragment spjälkat	
Gulgrön blyglasyr	
Rumpkaket	
Rumpkaket i ljust gods med vit glasyr	Gallrad
Glasbutelj i grönt glas	Gallrad
Yxformad med genomgående hål genom kortsidan i ena änden och en långsida urholkad. Tung. 122×45×30 mm	Gallrad
Korroderad prägling. 25 mm i diam.	
Halv skilling, daterad 1829. 29 mm i diam.	
Botten och del av buk	

Fnr	Schakt	Kontext	Sakord	Material	Undertyp	Del	Antal	Antal frag	Vikt (g)
47	D	A16	Yngre rödgods	Keramik	Skål	Botten, buk	1	2	31
48	D	A16	Kritpipa	Lera		Skaft	1	1	4
49	D	A17	Yngre rödgods	Keramik	Skål	Brätte, botten	1	33	1337
50	D	A17	Fajans	Keramik		Mynning, botten, buk	6	18	130
51	D	A17	Yngre rödgods	Keramik		Mynning, botten, buk	4	10	234
52	D	A17	Yngre rödgods	Keramik	Kruka/skål	Mynning, botten, buk	3	7	91
53	D	A17	Stengods	Keramik		Botten, buk	4	4	68
54	D	A17	Porcelain	Keramik		Buk	2	2	7
55	D	A17	Ostronskal				1	2	6
56	D	A17	Bryne	Sandsten			1	1	20
57	D	A17	Spik	Järn			4	4	43
58	D	A17	Hästsosöm	Järn			1	1	23
59	D	A17	Märta	Järn			1	1	11
60	D	A17	Byggnadsdetalj?	Järn			1	1	31
61	D	A17	Beslag	Järn			1	1	142
62	D	A17	Beslag	Järn			1	1	73
63	D	A17	Yngre rödgods	Keramik		Buk	2	2	53
64	D	A17	Kakel	Keramik	Kakelugn		1	14	780
65	D	A17	Kakel	Keramik	Kakelugn		1	18	1157
66	D	A17	Kärl	Täljsten		Buk	1	1	24
67	D	A17	Kopp	Glas		Öra	1	1	5
68	D	A17	Butelj	Glas		Hals, botten, buk	5	13	315
69	D	A17	Fat	Glas			1	2	10
70	D	A17	Kritpipa	Lera		Huvud, skaft	1	5	21
71	D	A17	Kritpipa	Lera		Huvud	1	1	9
72	D	A17	Lerplatta	Lera			1	1	723
73	D	A20	Nästanstengods	Keramik	Kanna/krus	Buk	1	1	5
74	D	A21	Nästanstengods	Keramik	Kanna/krus	Buk	1	1	14
75	D	A30	Stengods	Keramik		Buk	1	1	3
76	B	A53	Kritpipa	Lera		Skaft	1	1	1
77	B	A54	Yngre rödgods	Keramik		Buk	1	1	21
78	B	På A60	Yngre rödgods	Keramik		Buk	1	2	6
79	B	På A60	Mynt	Cu-leg			1	1	6
80	B	A61	Beslag	Järn			1	1	27
81	B	A61	Stengods	Keramik	Kanna	Buk	1	1	17
82	B	A61	Yngre rödgods	Keramik	Gryta	Mynning	1	1	20
83	B	A61	Yngre rödgods	Keramik	Skål	Fot	1	3	62
84	B	A61	Fajans	Keramik		Buk	2	3	8
85	B	A61	Kakel	Keramik	Kakelugn		1	12	371
86	B	A61	Planglas	Glas	Fönsterglas		1	1	1
87	B	A61	Butelj	Glas		Buk	1	1	2
88	F	A71	Yngre rödgods	Keramik	Fat	Buk	1	1	19
89	B	A38	Sölja	Cu-leg			1	1	3
90	B	A38	Spik	Järn			1	1	4
91	B	A38	Ben	Ben				97	14,2

Beskrivning	Anmärkning
Heltäckande bemålad engobe	
Stor skål med brätte, D-formad mynningsrand. Heltäckande vit engobe med sgraffito invändigt med rester av blyglasyr	
Fragment av minst 6 kärl med vit, blåvit, grönvit, svartvit eller grå dekor	
Fragment av minst fyra olika kärl, minst en kruka, i övrigt fat/skål	
Engoberat, fragment av minst tre olika kärl varav två krukor och en skål med fotring	
Fragment av fyra olika kärl, varav en Raeren och tre Siegburg. En Siegburg utgör en kruka/flaska	
Ett fragment Batavia, ett fragment blåvit dekor	
Fragment av minst ett ostronskal	Gallrad
Del av bryne	
54-100 mm långa	Gallrad
78 mm lång	Gallrad
Avbruten i ena änden, böjd. 32×30×4	Gallrad
Platt nålliknande föremål med öga i ena änden. 190x17x4 mm. Byggnadsdetalj eller del av möbel?	Gallrad
Avlångt platt beslag med flera rektangulära hål. Defekt. 150x48x6 mm	Gallrad
Avlångt smalt beslag, böjt som ett kantigt J. Defekt. 135x27x8 mm	Gallrad
Två engoberade kärl med hemring, varav en lågskål	
Diverse grönglaserat rumpkaker, fragment av lister och krönlister eller fot	
Diverse rumpkaker med reliefdekor i form av blommor/akantusblad med blå, vit och gul glasyr	
Fragment av kärl i täljsten. Bränd	
Öra till glaskopp i brunt glas	
Fragment av minst 5 buteljer i klarglas, ljusblått, blått eller grönt glas. Tre fragment pestade	Delvis gallrad
Glasfat i klarglas	
Fragment av minst en kritpipa utan synlig dekor	
Riksvapenpipa, andra halvan av 1700-talet	
Rektangulär formpressad sten/platta i obränd lera, ev. ytbehandlad. Defekt. 100x84x45 mm	Gallrad
Siegburg, oglaserad. Ca 1380-1500	
Siegburg, oglaserad. Ca 1380-1500	
Langerwehe, nästan genomsintrat. Troligen 1400-1500-tal	
Grön blyglasyr	
Jämn gul glasyr på båda sidor	
1/4 skilling, daterad 1805. 25 mm i diam	
Platt avlångt rektangulärt beslag, avbruten i ena änden. Något böjd. 107×14×5 mm	Gallrad
Siegburg, genomsintrat med saltglasyr utvändigt och invändigt. 1450-1750	
Grönbrun blyglasyr, sekundärbränd	
Med fotring. På insidan heltäckande vit engob med brun glasyr	
Minst två olika kärl. Vit glasyr	
Rumpkaker med rester av grön och gul glasyr	
	Gallrad
Butelj i grönt glas	Gallrad
Brun glasyr	
Sölja utan torne	
Defekt	Gallrad
Två fragment obrända ben, i övrigt brända ben. Ben från människa, fisk (karpfisk), stort däggdjur, mellanstort däggdjur och däggdjur. 1 frag från 91:3 utplockad för ¹⁴ C-analys	

Fnr	Schakt	Kontext	Sakord	Material	Undertyp	Del	Antal	Antal frag	Vikt (g)
92	B	A38	Kniv	Järn			1	1	14
93	B	A33	Nit	Järn			1	1	4
94	B	A33	Ben	Ben				1854	333,6
95	B	A33	Keramik	Keramik		Buk	1	1	1
96	B	A33	Kam	Horn			1	2	1
97	G	A79	Yngre rödgods	Keramik	Trefotsgryta	Fot	1	1	60
98	G	A79	Yngre rödgods	Keramik	Kruka/kanna	Mynning	1	1	16

Beskrivning	Anmärkning
Del av egg och tånge	
Defekt	
Sju fragment obrända ben, i övrigt brända ben. Ben från människa, hund, häst, fågel, torsk, får, stort däggdjur, mellanstort däggdjur, däggdjur. 1 fragment från 94:9 utplockat för ¹⁴ C-analys	
Förhistorisk keramik	
Oornerad, fragment av tand och ev. mittskena	
Utvändig heltäckande bemålad vit engobe. Har troligen haft hank	

Osteologisk analys

Brandgravar

Carolina Rediviva, Övre Slottsgatan, Uppsala stad, Uppsala län, Uppland

SAU rapport 2019:17 O

Emma Sjöling

Osteologisk analys av brandgravar från Carolina Rediviva, Övre Slottsgatan, Uppsala stad, Uppsala län, Uppland

Emma Sjöling

SAU (Societas Archaeologica Upsaliensis)

emma.sjoling@sau.se

SAU rapport 2019:17 O

Inledning

I oktober 2019 analyserades ett i huvudsakligen bränt benmaterial som framkom vid en schaktningsövervakning intill Carolina Rediviva och Övre Slottsgatan i Uppsala. Benen påträffades i två anläggningar, A33 och A38. A33 bestod av en nedgrävning med brända ben, sot och kol, vilken tolkats som en brandgrop, och A38 bestod av ett sotigt lager med brända ben. I båda anläggningarna har brända ben från bland annat människa identifierats. Övriga lämningar omfattar framför allt resterna efter landshövdingens gamla residens där husgrunder, stenläggningar och fynd från 1600-1700-talen (uppgifter från Karin Stenström, Upplandsmuseet).

Metod

Den osteologiska analysen omfattar flera moment: grovsortering av benmaterialet, identifiering av art, benslag, bendel och sida, bedömning av förbrännings- och fragmenteringsgrad hos de brända benen, om möjligt ålders- och könsbedömning, kvantifiering av minsta individantal (MNI), registrering av materialet i en databas (Microsoft Access, Excel) samt skriftlig rapportering. För identifiering har referenssamlingen på SAU i Uppsala och Historiska museet (SHM) i Stockholm använts.

Resultat

Sammanlagt analyserades 1942 fragment eller 343,2 gram brända ben och 9 fragment eller 4,6 gram obrända ben från anläggningarna. Majoriteten av benen påträffades i brandgrop A33 (tabell 1). Som nämnts kunde människoben konstateras i både A33 och A38. Övriga arter och artgrupper som identifierades är hund, häst, får, fisk (karpfisk och torsk), fågel, mellanstort däggdjur, stort däggdjur, däggdjur och hjortdjur (hornfragment från kam).

Tabell 1. Analyserat benmaterial.

Anl	Fnr	Antal fragm	Vikt (g)	Antal fragm	Vikt (g)	Fragm. grad
A33	94	1847	330,4	7	3,2	0,18
A38	91	95	12,8	2	1,4	0,15
Totalt		1942	343,2	9	4,6	0,18

Förbränningsgrad

De brända benens färg orsakas till stor del av förbränningstemperaturen. Andra faktorer som påverkar färgen är ex. syretillförseln, kroppens storlek, omgivande ämnen i jorden och hur länge benen utsatts för hetta (Durig 1998). Förbränningsgrad utifrån benens färg har angivits efter Stiner et al. (1995) (tabell 2). Majoriteten av benfragment i A33 och A38 var gråvita och vita till färgen. De hade dessutom en relativt hård ytstruktur. Färgen antyder att förbränningsgraden varit hög, vilket motsvarar förbränningsgrad 6 enligt Stiner et al.

Tabell 2. Förbränningsgrad enligt Stiner et al. 1995.

Kod	Beskrivning
0	Not burned (cream/tan)
1	Slightly burned; localized and <half carbonized
2	Lightly burned; >half carbonized
3	Fully carbonized (completely black)
4	Localized <half calcined (more black than white)
5	>half calcined (more white than black)
6	Fully calcined (completely white)

Fragmenteringsgrad

Benmaterialet bestod av små benfragment i genomsnitt, vilket motsvarar fragmenteringsgrad 1 enligt Wahl (1982), d.v.s. fragment mindre än 15 mm. I A33 har det genomsnittliga fragmentet uppskattats till ca 5 mm med en vikt på ca 0,18 g/fragment och i A38 låg den på ca 0,15 gram/fragment (tabell 1). Fragmenteringsgraden har bidragit till den relativt låga bestämningsgraden när det gäller art.

Sammanställning av benmaterialet

A33 (Fnr 94)

Total benvikt (gram): 333,6

Tolkning: Sammanlagt framkom 330,4 gram brända ben och 3,2 gram obrända ben i A33. De arter och artgrupper som identifierats är människa, hund, häst, fågel (av obestämd art), fisk (torsk), får, stort däggdjur, mellanstort däggdjur, däggdjur samt kamfragment av hjortdjurshorn (tabell 3). Minsta individantal uppgår till en per art. Av de obrända benen har ett skallfragment från får och mellanstort däggdjur identifierats samt en kota från en liten torsk.

Endast 11,5 gram ben identifierades till människa. Individen bedömdes vara en yngre vuxen eller eventuellt ungdom (*ev. Juvenilis/Adultus*). Människofragmenten kom från bröst- och ländkotor, revben, finger- och tåben, långa rörben av obestämt benslag samt kraniefragment såsom skalltak, överkäke och pannben. Åldersbedömningen av människan utgår från skalltakens morfologi och sammanväxningsgraden av kotplattor. Inga könsindikerande fragment har identifierats.

Den enda djurart som åldersbedömts är hunden, vilken sannolikt var äldre än 20 månader. Från hunden har flera kroppsregioner identifierats: kranium, bål, framben, bakben, och tassar (både fram- och bak). Benfragment som är bestämda till artgruppen mellanstort däggdjur består av tåben, revben, långa rörben och kraniefragment och kommer troligtvis från hunden men har saknat artkaraktäristiska drag. Från hästen har kraniefragment (klippdelen i tinningbenet och en tandrot) samt mellanhands-/mellanfotsben identifierats. Ben bestämda till artgruppen stort däggdjur, bland annat fragment från halskota, underkäke och hand-/fotrotsben, kommer troligtvis från hästen.

Fågelbenen bestod av små fragment från långa rörben utan artkaraktäristiska drag.

I övrigt har två fragment från en kam identifierats, dels en kamtand, dels ett fragment eventuellt från en mittskena.

Tabell 3. Artlista, A33.

Art	Antal fragm		Vikt (g)		MNI
	Bränt	Bränt	Obränt	Obränt	
Människa (<i>Homo sapiens sapiens</i>)	25	11,5			1
Hund (<i>Canis familiaris</i>)	35	12,4			1
Häst (<i>Equus caballus</i>)	6	3,2			1
Fågel (<i>Aves sp.</i>)	11	0,7			1
Torsk (<i>Gadus Morhua</i>)			1	0,1	1
Får (<i>Ovis aries</i>)			1	1,9	1
Hjortdjur (<i>Cervidae</i>)*kamfragm.	2	0,1			
Mellanstort däggdjur (<i>Mesomammalia</i>)	129	21,5	2	0,4	
Stort däggdjur (<i>Megamammalia</i>)	90	89,4			
Däggdjur (<i>Mammalia</i>)	146	46,1	3	0,8	
Obestämt (<i>Indet.</i>)	1403	145,5			
Totalt	1847	330,4	7	3,2	6

*Räknas inte med vid MNI.

Bedömningar

Människa:

MNI: 1

Ålder: ev. ungdom/yngre vuxen (*Juvenilis/Adultus*)

Åldersbedömning: skalltak (*calvarium*): slät yta på tabulae, medeltjocka *tabulae*, tunn-medeltjock *diploë*. Inga identifierade suturer.

Tåben 1 (*phalanx 1 pedis*): sammanväxt tillväxtzon proximalt, äldre än 14 år.

Kotor (*vertebrae*) sammanväxta kotplattor, äldre än 17 år.

Överkäke (*maxilla*): kavitet för M3 (visdomstanden) i överkäken, d v s visdomstanden har inte brutit fram än. Generellt sägs att visdomstanden, M3, vanligtvis bryter fram i en ålder mellan 17 och 21 år. Utbrottet kan börja så tidigt som vid 13-års ålder i vissa grupper bland dagens ungdomar. Ibland kan de bryta fram först vid en ålder av 25 år ibland bryter de inte fram alls.

Patologi/skelettförändringar: -

Kön: - (könsindikerande fragment saknas)

Hund:

MNI: 1

Ålder: äldre än 20 månader.

Åldersbedömning:

Bröstkota (*vertebra thoracicae*): sammanväxta kotplattor med kotkroppen, äldre än 20 månader.

Överarmsben (*humerus*), proximal: sammanväxt ledände med benskaft, äldre än 10 månader.

Tåben 1 och 2 (*phalanx 1 och 2*): sammanväxta ledändar med benskaft, äldre än 4 månader.

Häst:

MNI: 1

Ålder: -

Fågel:

MNI: 1

Obestämd art. Endast långa rörben (*os longum*).

Får:

MNI: 1

Obränt skalltagsfragment från bakhuvudet (*os occipitale*) som eventuellt har ett huggspår.

Ålder: -

Fisk:

MNI: 1

Obränd kota från en liten torsk (caudal kota).

A38 (Fnr 91)

Total benvikt (gram): 14,2

Tolkning: Sammanlagt framkom endast 14,2 gram ben i A38, varav majoriteten, 12,9 gram var brända. De arter och artgrupper som identifierats är människa, följt av fisk (karpfisk), stort däggdjur, mellanstort däggdjur och däggdjur (tabell 4). Endast ett människoben kunde identifieras säkert. Det bestod av ett kotfragment som hade sammanväxt kotplatta, vilket tyder på att individen var äldre än 17 år gammal. Inga könsindikerande fragment identifierades i A38.

Det gick inte att bestämma vilken eller vilka arter som benen från artgruppen mellanstort däggdjur och stort däggdjur kom ifrån.

Det obrända benfragmentet kom från ett långt rörben från ett stort däggdjur. Av de brända fiskbenen, som uppgick till 17 fragment, har en karpfisk av obestämd art identifierats (svalgben och en precaudal kota).

Tabell 4. Artlista, A38.

	Antal fragm	Vikt (g)	Antal fragm	Vikt (g)	MNI
	Bränt	Bränt	Obränt	Obränt	
Människa (<i>Homo sapiens sapiens</i>)	1	0,4			1
Karpfisk (<i>Cypriniformes</i>)	3	0,3			1
Fisk (<i>Pisces</i> sp.)	14	0,4			
Stort däggdjur (<i>Megamammalia</i>)	4	2,6	1	1,3	1
Mellanstort däggdjur (<i>Mesomammalia</i>)	13	2			1
Däggdjur (<i>Mammalia</i>)	19	2,4			
Obestämt (<i>Indet.</i>)	42	4,8			
Totalt	96	12,9	1	1,3	4

Bedömningar

Människa:

MNI: 1

Ålder: ev. ungdom/vuxen (ev. *Juvenilis/Adult*)

Åldersbedömning: Kotor (*vertebrae*) sammanväxt kotplatta, äldre än 17 år.

Patologi/skelettförändringar: -

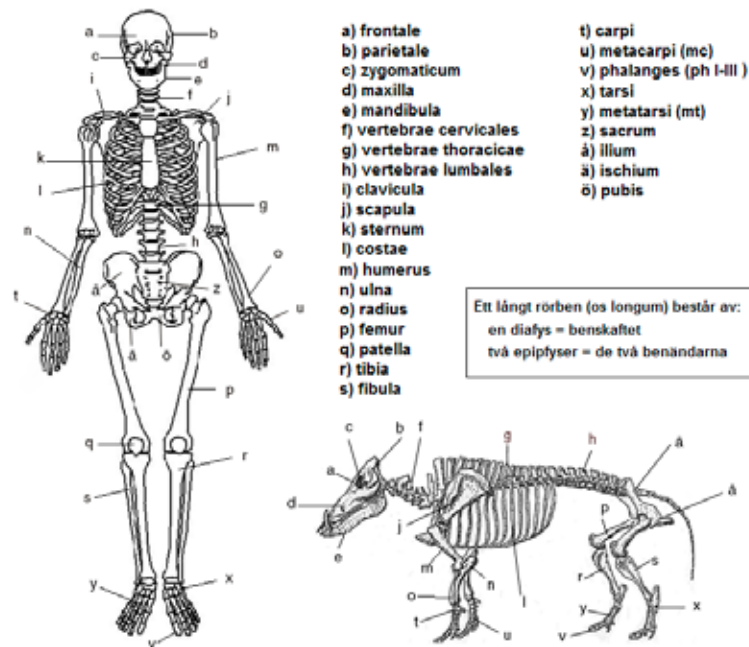
Kön: - (könsindikerande fragment saknas)

Fisk:

MNI: 1

Art: karpfisk (precaudal kota)

Människoskelett och grisskelett

Figur 1. Modifierad från Iregren, E. *Bildkompendium Historisk Osteologi*, 2002, 5 och från Petrén, T. *Anatomi. Del I. Rörelseapparaten.*, 1984, 38, fig.17.

Referenser

During, E. 1998. *Kremerat skelettmateriel. Kompendium i arkeosteologi* (Otryckt). Stockholm.

Stiner, M.C., Kuhn, S.L., Weiner, S., Bar-Yosef, O. 1995: Differential burning, recrystallization, and fragmentation of archaeological bone. *Journal of Archaeological Science* 22. 223–237.

Wahl, von J., 1982. *Abhandlungen. Leichenbranduntersuchungen. Ein Überblick über die Bearbeitungs- und Aussagemöglichkeiten von Brandgräbern.* Prähistorische Zeitschrift 57/1. Berlin, New York. s.2-125.

Tabell 5. Benlista.

Fnr	Ost under-nr	Anl	Art	Element	Del	Kommentar/Ålder/Sida	Antal fragm	Vikt (g)	Bränt/Obränt	Förbr grad
94	1	33	Människa	Vertebra thoracica	corpus, fovea costalis, arcus	fusionerad kotplatta; >17 år	4	1,9	Br	6
94	2	33	Människa	Vertebra lumbalis	Proc art inf, arcus		2	1,4	Br	6
94	3	33	Människa	Costa			2	1,1	Br	6
94	4	33	Människa	Phalanx 1 manus	corpus + distal	fusionerad	2	0,6	Br	6
94	5	33	Människa	Phalanx 1 pedis	proximal	>14-15,5 år; fusionerad	1	0,2	Br	6
94	6	33	Människa	Frontale, os	sulcus sinus sagittalis sup		1	0,2	Br	5
94	7	33	Människa	Calvarium		Adultus; Skalltak (calvarium): slät yta på tabulae, medeltjocka tabulae, medeltjock diploë.	2	0,5	Br	5
94	8	33	Människa	Maxilla	alveol för M2, kavitet för M3.	Juvenilis/Adultus; sinister; Kavitet för M3 (visdomstanden) i överkäken, d v s visdomstanden har inte brutit fram än.	1	0,3	Br	6
94	9	33	Människa	Os longum	diafys		5	4,1	Br	6
94	10	33	Människa	Obestämt benslag			5	1,2	Br	6
94	11	33	Hund	Vertebra cervicalis	facies art		2	0,7	Br	6
94	12	33	Hund	Atlas	led mot cond. occ.		1	0,2	Br	6
94	13	33	Hund	Vertebra thoracica	corpus	fusionerad kotplatta; >20-24 mån.	1	0,4	Br	6
94	14	33	Hund	Vertebra lumbalis	facies art, proc acc.		4	0,6	Br	6
94	15	33	Hund	Vertebra			3	0,4	Br	6
94	16	33	Hund	Radius	diafys		1	1,9	Br	6
94	17	33	Hund	Femur	diafys		2	1,5	Br	6
94	18	33	Hund	Humerus	proximal	>10 mån.; fusionerad	1	0,8	Br	6
94	19	33	Hund	Talus		sinister	1	0,1	Br	6
94	20	33	Hund	Phalanx 1	distal, proximal	>4-5 mån.; fusionerad	2	0,5	Br	6
94	21	33	Hund	Phalanx 2		>4-5 mån.; fusionerad	1	0,3	Br	6
94	22	33	Hund	Phalanx 3	distal		1	0,1	Br	6
94	23	33	Hund	Metacarpale III, os	proximal	sinister; fusionerad	1	0,2	Br	6
94	24	33	Hund	Metatarsale IV, os	proximal	sinister; fusionerad	1	0,7	Br	6
94	25	33	Hund	Phalanges manus/pedis	diafys		2	0,2	Br	6
94	26	33	Hund	Metapodium	diafys		4	1,3	Br	6
94	27	33	Hund	Mandibula	alveoler för I1, I2, I3, C.	sinister	1	0,4	Br	6
94	28	33	Hund	Maxilla	alveol för M		1	0,4	Br	5
94	29	33	Hund	Mandibula			1	0,2	Br	6
94	30	33	Hund	Mandibula	condylus mand.	dexter	1	0,1	Br	6
94	31	33	Hund	Temporale, os	fossa mand.	dexter	1	0,4	Br	6
94	32	33	Hund	Dens	M-fragm.		2	1	Br	6
94	33	33	Torsk	Vertebra		Liten torsk; Obränd, väger mindre än 0,1 gram	1	0,1	Ob	0
94	34	33	Fågel	Os longum	diafys		11	0,7	Br	6
94	35	33	Mellanstort däggdjur	Phalanges manus/pedis			1	0,1	Br	6
94	36	33	Mellanstort däggdjur	Costa		sannolikt hund	5	0,7	Br	6

Fnr	Ost under-nr	Anl	Art	Element	Del	Kommentar/Ålder/Sida	Antal fragm	Vikt (g)	Bränt/Obränt	Förbr grad
94	37	33	Mellanstort däggdjur	Os longum	diafys	sannolikt hund	21	8,2	Br	6
94	38	33	Mellanstort däggdjur	Dens	radix (rot)	sannolikt hund	11	0,8	Br	5
94	39	33	Mellanstort däggdjur	Maxilla/ Mandibula		sannolikt hund	1	0,1	Br	6
94	40	33	Mellanstort däggdjur	Cranium		sannolikt hund	13	3	Br	6
94	41	33	Mellanstort däggdjur	Obestämt benslag		sannolikt hund	77	8,6	Br	6
94	42	33	Däggdjur, djur	Metapodium/os longum	diafys		18	12,1	Br	6
94	43	33	Häst	Temporale, os	pars petrosafragm.		3	1,6	Br	5
94	44	33	Häst	Dens	radix (rot)		1	0,4	Br	6
94	45	33	Häst	Metapodium II el V	distal diafys		1	0,7	Br	6
94	46	33	Häst	Metacarpale III, os	proximal-lateral	Fusionerad; sinister	1	0,5	Br	6
94	47	33	Stort däggdjur	Obestämt benslag		sannolikt häst	7	6,7	Br	6
94	48	33	Stort däggdjur	Carpi/tarsi, os		sannolikt häst	1	0,6	Br	6
94	49	33	Stort däggdjur	Vertebra cervicalis	proc art inf/sup	sannolikt häst	2	2,5	Br	6
94	50	33	Stort däggdjur	Mandibula	1 fragm. Med alveoler	sannolikt häst	6	10,9	Br	6
94	51	33	Stort däggdjur	Metapodium/os longum	diafys	sannolikt häst	74	68,7	Br	6
94	52	33	Får	Occipitale, os	sutir mot parietale; ev. styckspår	obränt; ev. styckspår; sinister	1	1,9	Ob	0
94	53	33	Mellanstort däggdjur	Cranium		obränt	2	0,4	Ob	0
94	54	33	Däggdjur, djur	Obestämt benslag		obränt	1	0,2	Ob	0
94	55	33	Däggdjur, djur	Obestämt benslag			128	34	Br	6
94	56	33	Obestämt	Obestämt benslag		>4 mm	1010	132,1	Br	6
94	57	33	Obestämt	Obestämt benslag		2-4 mm	393	11,5	Br	6
94	58	33	Obestämt	Obestämt benslag		<2 mm; ej räknade		1,9	Br	6
94	59	33	Däggdjur, djur	Obestämt benslag		obränt	2	0,6	Ob	0
94	60	33	Hjortdjur	Horn		kamfragment (kamtand och ev. mittskena).	2	0,1	Br	6
91	1	38	Människa	Vertebra		sannolikt vertebra thoracicae (bröstkota); fusionerad kotplatta; >17 år	1	0,4	Br	6
91	2	38	Mellanstort däggdjur	Maxilla/ Mandibula			2	0,6	Br	6
91	3	38	Obestämt	Os longum	diafys		2	2	Br	6
91	4	38	Stort däggdjur	Os longum	diafys	obränt	1	1,3	Ob	0
91	5	38	Obestämt	Cranium			1	0,7	Br	6
91	6	38	Stort däggdjur	Obestämt benslag			4	2,6	Br	6
91	7	38	Mellanstort däggdjur	Dens			3	0,2	Br	6
91	8	38	Mellanstort däggdjur	Os longum	diafys		7	0,8	Br	6
91	9	38	Mellanstort däggdjur	Os longum	diafys		1	0,4	Br	4
91	10	38	Däggdjur, djur	Obestämt benslag			19	2,4	Br	6
91	11	38	Obestämt	Obestämt benslag			39	2,1	Br	6
91	12	38	Fisk	Obestämt benslag			14	0,4	Br	6
91	13	38	Karpfiskar	Ossa pharyngea inferiora		(svalgben)	1	0,1	Br	6
91	14	38	Karpfiskar	Vertebra precaudalis			1	0,1	Br	6
91	15	38	Karpfiskar	Vertebra precaudalis			1	0,1	Br	6

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 19078

**Vedartsanalyser på material från Uppland, Uppsala,
Övre Slottsgatan-Carolina Rediviva**

Adress:
Kattås
670 20 GLAVA

Telefon:
070 34 00 645
E-post: vedlab@telia.com

Bankgiro:
5713-0460
www.vedlab.se

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 19078

2019-10-11

Vedartsanalyser på material från Uppland, Uppsala, Övre Slottsgatan-Carolina Rediviva

Uppdragsgivare: Karin Stenström/Upplandsmuseet

Arbetet omfattar fyra kolprover från schaktövervakning i Uppsala centrum. Proverna innehåller kol från björk, gran och tall. Av dessa är det prov 1 med björk som kommer ge den mest tillförlitliga dateringen utan hög egenålder. Prov 2 innehåller inget analyserbart material alls. Det är mycket tveksamt om provet går att datera.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
2	1		23,6g	0,1g 2 bitar	Björk 1 bit Gran 1 bit	Björk 23mg	
3	2		7,1g	Inget analyserbart	-	-	Tveksamt daterbart
35	3		0,5g	0,1g 13 bitar	Tall 13 bitar	Tall 16mg	
42	4		7,0g	6,3g 6 bitar	Tall 6 bitar	Tall 29mg	

Erik Danielsson/VEDLAB
Tfn: 070 34 00 645

Kattås
E-post: vedlab@telia.com

670 20 GLAVA
www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Björk Glasbjörk Vårtbjörk	<i>Betula sp.</i> <i>Betula pubescens</i> <i>Betula pendula</i>	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråklös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol. Ger mycket glöd.	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har nävern haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.
Gran	<i>Picea abies</i>	350 år	Trivs på näringsrika jordar. Tål beskuggning bra och konkurrerar därför lätt ut andra arter	Lätt och lös men ganska seg ved. Ofta rakvuxen. Ganska motståndskraftig mot röta. Stolpar golvbrädor stötar lieskaft, korgar	Bark till taktäckning. Granbarr till kreatursfoder
Tall	<i>Pinus sylvestris</i>	400 år	Anspråklös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärblöss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsén, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomii 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färska vedprover.

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 31 24

Telefax:
018 – 55 57 36

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Uppsala 2019-11-15

Karin Stenström
Upplandsmuseet
Drottninggatan 7
753 10 UPPSALA

Resultat av ¹⁴C datering av träkol och brända ben från Projekt 6740, Övre Slottsgatan-Carolina Rediviva, Uppsala, Uppland. (p 2535)

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ¹⁴C-innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO₂-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

Förbehandling av brända ben:

1. 1,5 % NaOCl tillsatt till det rengjorda och krossade benprovet och blandningen fick stå i rumstemperatur i 48 timmar.
2. Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten.
3. 1 M HAc tillsatt till provet och blandningen fick stå i rumstemperatur i 24 timmar.
4. Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten och intorkat.
5. Lakning med 6 M HCl.
6. Den erhållna CO₂-gasen grafiteras därefter Fe-katalytiskt före acceleratorbestämningen av ¹⁴C-innehållet.

RESULTAT

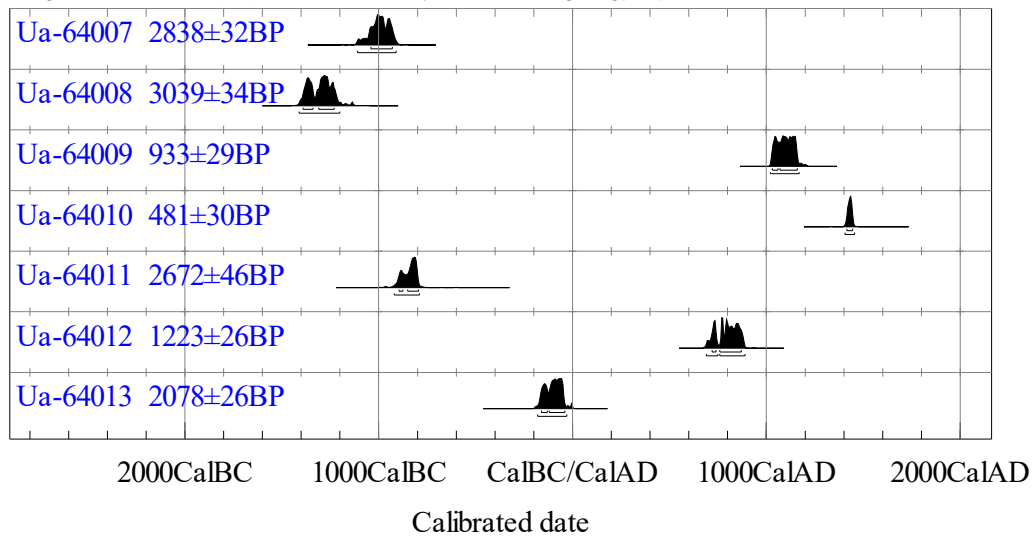
Labnummer	Prov	δ ¹³ C‰ V-PDB	¹⁴ C age BP
Ua-64007	Prov 1, A2	-23,2	2 838 ± 32
Ua-64008	Prov 2, A3	-24,9	3 039 ± 34
Ua-64009	Prov 3, A35	-25,5	933 ± 29
Ua-64010	Prov 4, A42 ⁽¹⁾	-23,3	481 ± 30
Ua-64011	Prov 7, A69	-24,2	2 672 ± 46
Ua-64012	Prov 5, A33	-22,7	1 223 ± 26
Ua-64013	Prov 6, A38	-21,4	2 078 ± 26

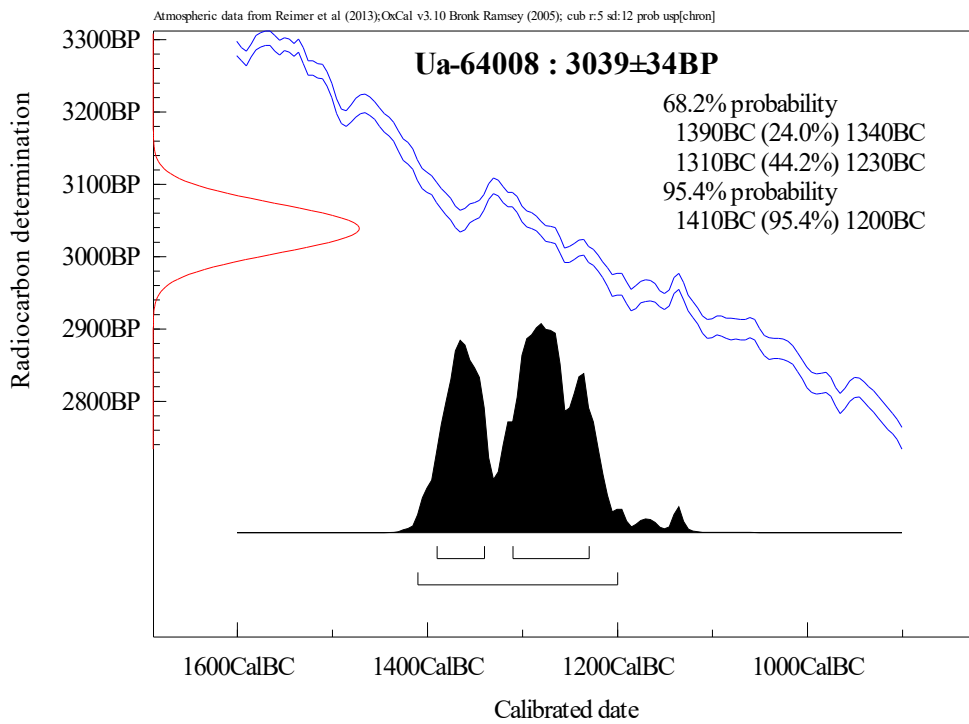
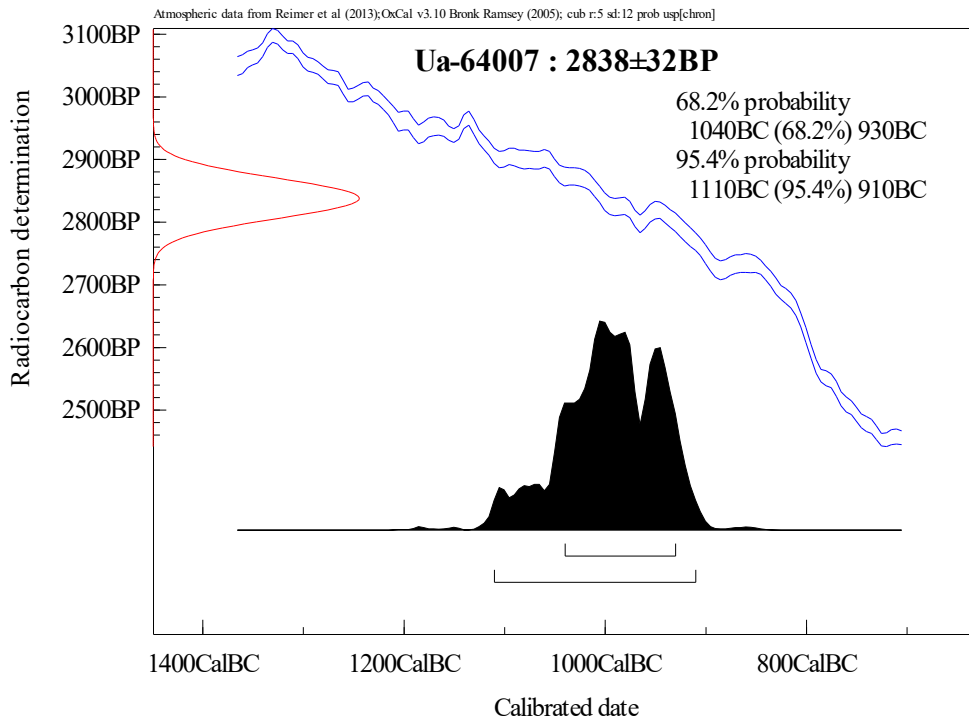
⁽¹⁾ Fraktion SOL daterades.

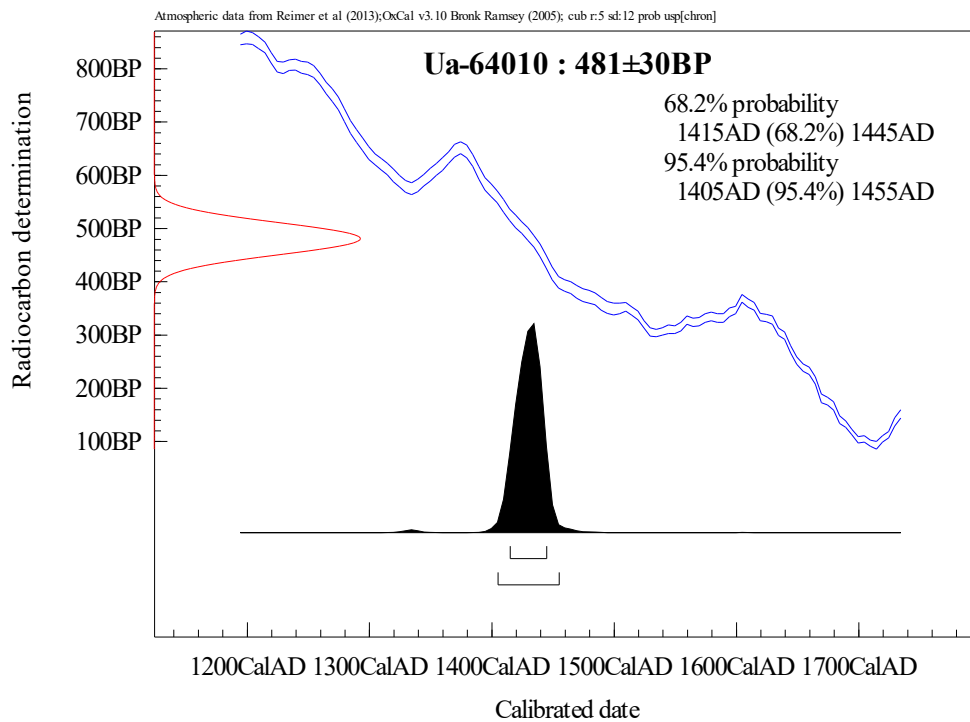
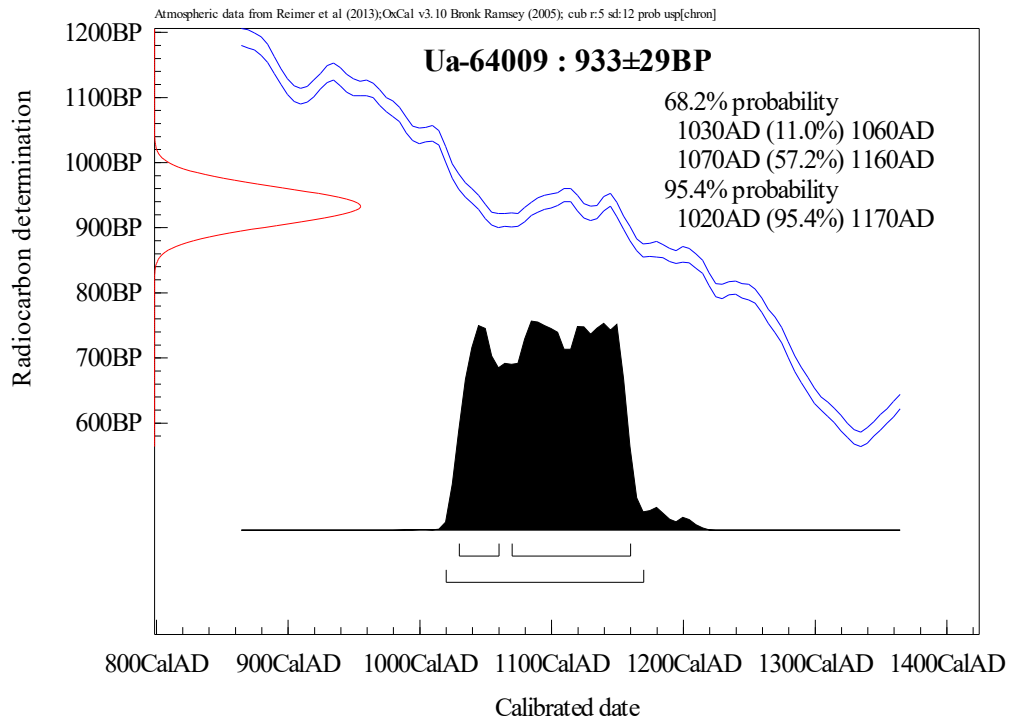
Med vänlig hälsning

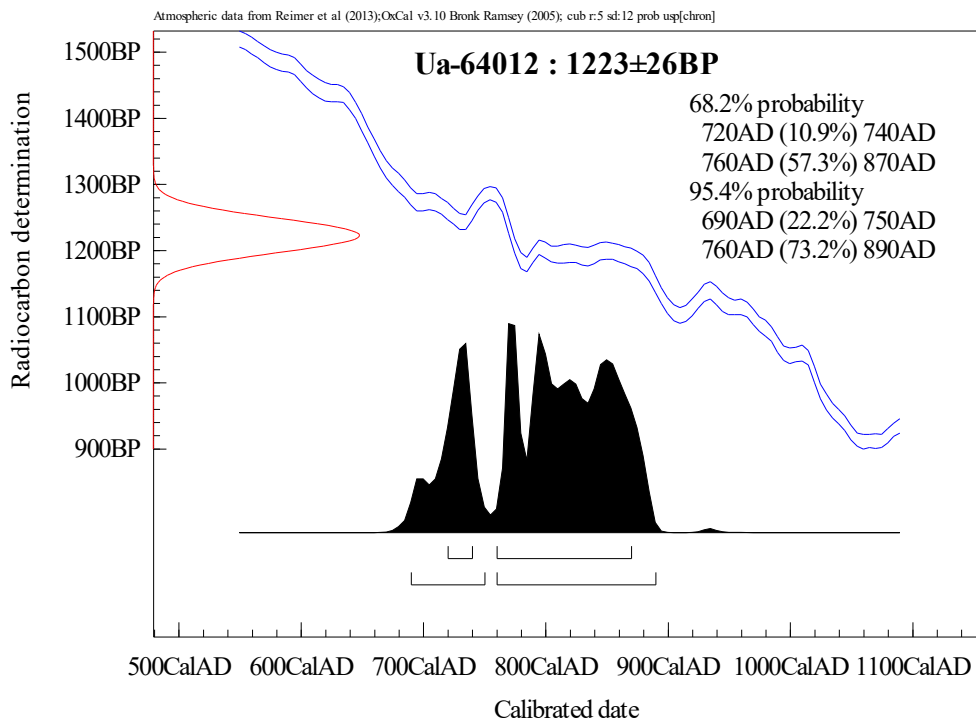
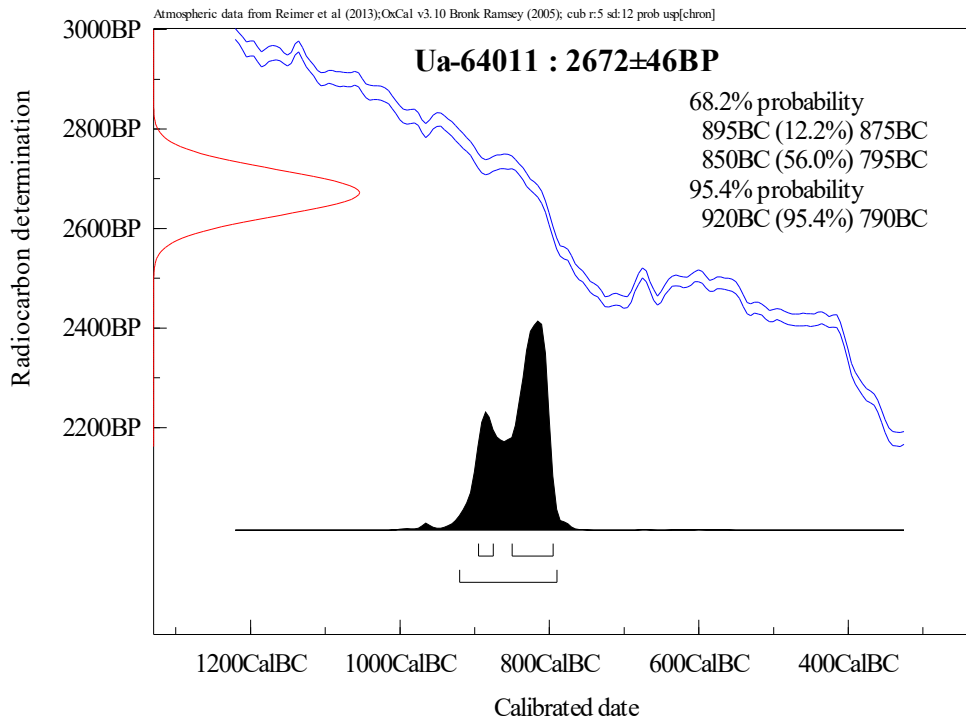
Karl Håkansson / Lars Beckel

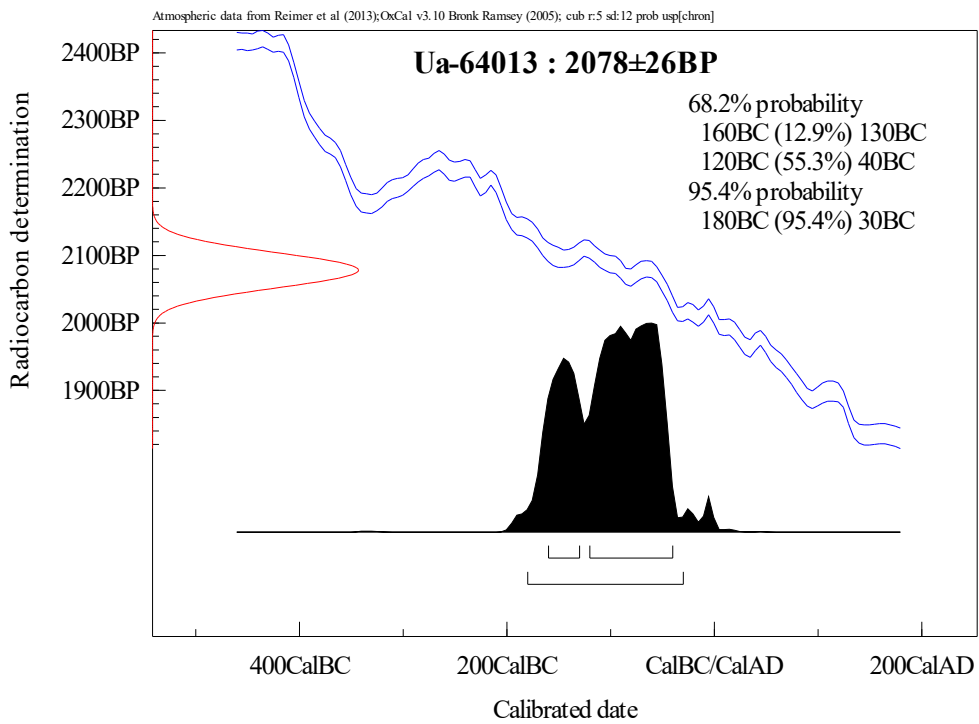
Atmospheric data from Reimer et al (2013); OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]

ARKEOBOTANISK ANALYS

ÖVRE SLOTTSGATAN, UPPSALA

BESTÄLLARE: UPPLANDSMUSEET
ANALYS: STEFAN GUSTAFSSON 2019

Inledning

På uppdrag av Upplandsmuseet har Arkeologikonsult genomfört en arkeobotanisk analys av fem jordprover. Proverna samlades in i samband med en schaktiningsövervakning i Övre Slottsgatan i Uppsala.

Metod

Jordproverna vätsiktades och sållet hade en maskstorlek av 0,2 mm. Även bottensatsen i hinken scannades av för att undersöka eventuell förekomst av yngre makrofossil. Vid analysen användes mikroskop med en förstoring av 4 till 600 gånger. Artbestämningen gjordes med hjälp av bestämningslitteratur och referenssamling (bl.a. Berggren 1969/1981, Jacomet 2006, Mork 1946, Schweingruber 1978/1990, www.woodanatomy.ch).

Resultat

A16 P1 Lager

Provet innehöll gott om tegelkross, fiskben, benfragment och fiskfjäll (figur 1). Innehållet tolkas som en blandning av rasering och hushållsavfall. Fiskfjällen kom främst från abborre men det förekommer även fjäll från en obestämd karpfisk.

A21 P2 Lager

Provet innehöll mycket nedbrutet organiskt material samt träkol från björk, gran och tall. Det organiska materialet kan vara rester efter en överlagrad markyta

där vegetation och annat organiskt material har brutits ner och utgör huvudkomponenten i lagret.

A37 P3 Lager

Figur 1. Fiskfjäll och fiskben från A16.

A37 var i stort sett identisk med A21. Innehållet bestod av starkt nedbrutet organiskt material samt träkol från gran och tall. Tolkningen blir densamma som för A21, att det rör sig om en överlagrad markyta.

A63 P4 Lager inom byggnad

Provet innehöll gott om förkollnade sädeskorn samt en del ogräs (figur 2). Sammanlagt påträffades 26 kärnor av kubbvete, 23 kärnor av råg, 1 råglösta, 1 snärgmåra, 2 åkerbinda, 2 åkervicker samt 1 åkerklätt.

Ogräsen visar att säden växte på välgödslad åker och att man sådde vete om våren och råg om hösten.

Förmodligen har växtmaterialet förkollnats i samband med matberedning eller vådeld och fyndet tyder på att man har lagat mat i huset eller använt det som förråd. Förutom det förkollnade materialet fanns relativt nedbruten halm och obestämt organiskt material och tokas som golvmaterial från ett fähus eller stall.

A68 P5 Lager

Provet innehöll hårt nedbrutet organiskt material och liknar A21 och A37. Förutom det organiska materialet som inte kunde bestämmas närmare fanns även träkol från asp, ek, björk och gran. Tolkningen blir den samma som för A21 och A37, en överlagrad markyta.

Figur 2. Förkollnade sädeskorn och ogräs från A63

Litteratur

BERGGREN, G. 1969. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions*. Part 2: Cyperaceae. Swedish natural Science Research Council, Stockholm.

BERGGREN, G. 1981. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions*. Part 3: Salicaceae–Cruciferae. Swedish Museum of natural History, Stockholm.

Hemsida, Digital Seed Atlas of the Netherlands:
<http://seeds.eldoc.uu.nl/?pLanguage=en>

JACOMET, S. 2006. Identification of cereal remains from archaeological sites. Archaeobotany Lab, IPAS, Basel University. Opublicerat kompendium.

MORK, E. 1946. *Vedanatomy*.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1978. *Microscopic Wood Anatomy*. Structural variability of stems and twigs in recent and subfossil woods from Central Europe. Zug, Switzerland.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1990. *Anatomy of European woods*. Paul Haupt förlag, Bern, Stuttgart, Wien.

Hemsida, wood anatomy of Central European species:
www.woodanatomy.ch

I centrala Uppsala vid universitetsbiblioteket Carolina Rediviva gjorde Upplandsmuseet en arkeologisk schaktningsövervakning hösten 2019. Undersökningsresultaten visar på en lång kontinuitet av mänsklig aktivitet på platsen, där de tidigaste spåren härrör från äldre bronsålder. Här hittades även två brandgravar från järnålder liksom enstaka spår efter medeltida bebyggelse. Platsen bebyggdes åter vid mitten av 1600-talet vilket husgrunder och stenläggningar från tidig modern tid vittnar om. Dessa kan kopplas samman med Geijersgården och Landshövdingens forna residens.